

91
DR. I. PREGELJ - DR. F. TOMŠIČ

SLOVSTVENA ZGODOVINA
SLOVENCEV, HRVATOV IN SRBOV

2/107. ...

SLOVSTVENA ZGODOVINA

**SLOVENCEV, HRVATOV IN SRBOV
V VPRAŠANJIH IN ODGOVORIH**

PO OSNUTKU

DR. IVANA PREGLJA

PRIREDIL ZA TISK

DR. FRANCE TOMŠIČ

V LJUBLJANI, 1938

ZALOŽILA JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA

52704

Prejeto od urada
za upravljanje imovine
upornikov

030008906

Tisk Jugoslovanske tiskarne, d. z o. z., podružnice Novo mesto
(Zanjo odgovarja Jože Gajeta)

PREDGOVOR

Kdor ima opravka s poučevanjem naše slovstvene zgodovine, pa tudi dijaki sami občutijo potrebo po primerni učni knjigi za ta predmet. Ker pa take knjige na našem knjižnem trgu ni in tudi ne vemo, kdaj jo bomo dočakali, se je odločila založnica tega priročnika, da za silo zamaši vrzel s pomožno knjigo, ki naj poda glavno snov slovenske in tudi srbohrvatske slovstvene zgodovine v vrsti neprisiljenih in preglednih vprašanj in odgovorov.

Snov je razdeljena po dobah slovenske slovstvene zgodovine. Na koncu vsakega poglavja so v drobnejšem tisku vprašanja in odgovori iz srbohrvatskega slovstva, kolikor časovno spadajo v to razdobje. Uporabnosti knjige je namenjeno abecedno imensko kazalo na koncu knjige.

V Ljubljani avgusta 1938.

DOBE SLOVENSKEGA SLOVSTVA:

1. Pismenstvo (ok. 1000—1551). ✓
2. Protestantska verska obnova (1551—1600). ✓
3. Katoliška verska obnova (1600—1768). ✓
4. Prosvetljenstvo (1768—1819).
5. Romantika (1819—1848).
6. Romantični realizem (1848—1880).
7. Poetični realizem (1880—1895).
8. Naturalizem (1895—1899).
9. Sodobnost (1899 do danes).

I

PISMENSTVO

(ok. 1000—1551)

Kaj je pismenstvo?

Pismenstvo so zapiski od prvih početkov (okoli 1. 1000) do prve slovenske tiskane knjige (1551).

Kaj je značilno za pismenstvo?

Iz te dobe imamo samo rokopisne zapiske, ki izpričujejo, da so nastali iz slučajne potrebe in brez medsebojne zveze. Ta doba ni ustvarila slovstvene tradicije, smemo pa govoriti o ustni tradiciji.

Kateri so najstarejši slovenski zapiski?

Najstarejši slovenski zapiski so: brižinski spomeniki, čedadski evangelij, salzburška in sekovska bratovska knjiga, zapisek Ulrika Lichtensteinskega, stiški rokopis, celovski rokopis, kranjska homilija (kratek načrt za pridigo konec 15. stol.), čedadski rokopis (prevod seznama ustanovnih maš 1497), škofjeloški rokopis (slovenska mesečna imena 1466).

Zakaj je 5 stoletij ustvarilo samo toliko?

Večina Slovencev je živela v tujem kulturnem in političnem sestavu. Vsemogočno latinščino je na slovenskih tleh pričela spodrivati nemščina in deloma tudi italijanščina, a ne slovenščina. Slovenskih

šol ni bilo. Duhovščina, ki bi imela od slovenskega pismenstva pri izvrševanju svoje dušnopastirske službe še največ koristi, se tega ni dovolj zavedala. Cerkveni knezi so bili tujci. V samostanih — središčih kulture — je prevladoval tuji živelj. Močnega središča za vzgajanje posvetne duhovščine na slovenskih tleh ni bilo.

Kaj so brižinski spomeniki?

Brižinski spomeniki so najstarejši slovenski ohranjeni zapisek. Vsebujejo 2 zapiska očitne izpovedi in pridigo o grehu in pokori. Zapisani so na prej praznih straneh latinskega pergamentnega zbornika; ta je bil last brižinskih škofov, ki so imeli med drugim posestva tudi na Koroškem v okolici Vrbskega jezera. Odkrili so jih 1803, ko so zbornik prenesli iz Freisingena v državno knjižnico v München, kjer so še danes. Pisani so v karolinški minuskuli.

V kakšnem jeziku so pisani brižinski spomeniki?

Brižinski spomeniki so pisani v enotnem slovenskem jeziku, ki tedaj še ni bil razcepljen na narečja. V njih torej ni ne koroškega narečja, a tudi ne starocerkvenoslovanskega jezika.

Kdaj so nastali brižinski spomeniki?

Nastali so okoli l. 1000. Stavijo jih v razdobje med leti 975 in 1025; v tem se strinjajo izsledki jezikovne, paleografske in zgodovinske preiskave. Jezikovne dvojnice pa pričajo, da so brižinski spomeniki prepis starejšega, neohranjenega besedila.

Kaj je vsebina ostalih rokopisov do 15. stol.?

V čedadskem evangeliju (latinski rokopis) so na robu zapisana imena slovenskih romarjev. Slovenska imena so zapisana tudi v obeh bratovskih knjigah, salzburški (8. stol.) in sekovski (12. stol.). Bila so tedaj ohranjena še večinoma slovanska imena, toda že od 13. stol. dalje prodirajo krščanska (latinska, grška in hebrejska) imena. Nemški pesnik Ulrik Lichtensteinski je sredi 12. stol. zapisal v svoji nemški pesnitvi slovenski verz: Buge waz primi, gralva Venus.

Kaj je stiški rokopis?

Stiški rokopis je priročnik nekega češkega cistercijanca, ki je v prvi polovici 15. stol. pred husitskimi boji pribežal v Stično. Zapisal si je poleg latinskih osnutkov za pridigo tudi nekatere slovenske izraze in kratko slovensko molitev pred pridigo ter molitev Češčena bodi kraljica. Pisal je v staročeškem predhusovskem pravopisu. V isti zvezek si je ok. 1440 nekdo zapisal splošno izpoved in začetek narodne cerkvene pesmi „Naš gospod je od smrti vstal“. Rokopis hranijo v ljubljanski vseučiliški knjižnici.

Kakšne so jezikovne posebnosti stiškega rokopisa?

V prvem delu je precej glasoslovnih in besednih posebnosti češkega jezika. V splošni izpovedi imamo pravo dolenjščino z nekaterimi starinskimi posebnostmi.

Kaj je celovski rokopiš?

Celovski rokopiš je zapissek na pergamentnem listu in obsega očenaš, zdravamarijo in apostolsko vero. Nastal je v 2. polovici 15. stol. na severnem Gorenjskem; hranijo ga v Celovcu. Jezik je zanimiv, ker pozna še aorist.

Kdaj je nastala slovenska narodna pesem?

Slovenska narodna pesem je v tej obliki, kakor jo poznamo danes, nastala v 15. in 16. stol. Po svojih motivih je mnogo starejša in pogosto v zvezi z narodno pesmijo drugih narodov; pozneje se je preoblikovala in prilagodila krajem in razmeram, v katerih so Slovenci živeli. Stare junake v pripovednih pesmih nadomeste Kralj Matjaž, Kraljevič Marko, Lambergar i. dr. Pripovedne pesmi so po svoji vsebini balade, romance in legende. O narodni liriki vemo manj, ker so jo skušali protestantje v 16. stol. zatreti. Živahnejša je nabožna lirika.

Kdo je začetnik južnoslovanske in sploh slovanske književnosti?

Začetnika južnoslovanske in sploh slovanske književnosti sta sveta brata Ciril in Metod. Napisala sta potrebne cerkvene knjige (evangelij, psalter, obrednik, misale). Tako pričeto slovstveno delo so nadaljevali njuni učenci tudi potem, ko so jih pregnali iz velikomoravske države.

Kaj je stara cerkvena slovanščina?

Stara cerkvena slovanščina je makedonsko slovansko narečje 9. stol. iz okolice Soluna; v njem sta pisala sv. brata. Ta jezik imenujemo še staro slovenščino ali staro bolgarščino.

Kaj je panonska hipoteza?

Panonska hipoteza uči, da sta pisala sv. brata v jeziku panonskih Slovencev, torej v jeziku, iz katerega se je kasneje razvila naša slovenščina. Tega mnenja so bili Jernej Kopitar, Fran Miklošič in Fran Levstik. Vatroslav Jagić pa je dokazal, da sta sv. brata pisala v makedonskem slovanskem narečju (makedonska teorija).

Kakšno pisavo rabi cerkvenoslovanska književnost?

Najstarejša pisava je glagolica, ki je izredno popolna; pripisujejo jo sv. Cirilu. Kasneje je nastala cirilica, ki jo je najbrž sestavil sv. Kliment. Glagolica se je obdržala v oglati obliki pri Hrvatih, cirilice pa so se oprijeli Srbi, Bolgari in Rusi. Iz cirilice je v Bosni nastala bosančica; v njej so v 16. stol. tiskali knjige v Bosni.

Kakšna je usoda starega cerkvenoslovanskega jezika?

Stara cerkvena slovanščina, ki je izven meja svoje domovine postala mrtev knjižni jezik, je med drugimi Slovani dobivala poteze živih slovanskih jezikov; nastala je cerkvena slovanščina srbohrvatske, ruske in češke redakcije. V domovini pa se je iz nje razvila današnja bolgarščina.

Kateri so najstarejši cerkvenoslovanski spomeniki?

Najstarejši cerkvenoslovanski spomeniki so: a) glagolski: zografski in marijanski četverni evangelij, Assemanov evangelij, Glagolita Clozianus, sinajski psalter in evhologij, kijevski listki; b) cirilski: Savina knjiga, supraselski zbornik.

Kaj je najstarejši hrvatski spomenik?

Najstarejši hrvatski spomenik je bašćanska plošča iz l. ok. 1120 v cerkvi v Novi Baški na Krku.

Kaj je najstarejši srbski spomenik?

Najstarejši srbski spomenik je Miroslavov evangelij iz 2. polovice 12. stol.; to je izredno razkošen spomenik.

Kako se razvija srbska srednjeveška književnost?

Srbska srednjeveška književnost se razvija ob vsej podpori države in v tesni naslonitvi na sodobno bizantinsko književnost v številnih srbskih samostanih; najvažnejši so Studenica, Gračanica, Dečani, Ravanica.

Kakšna je srbska srednjeveška prevodna književnost?

Kar pozna tedanja bizantinska književnost, to najdemo v prevodu tudi med Srbi. Prevajali so tako zvane romane (Trojanska vojska, Aleksander Veliki, Tristan), povesti (Premudri Akir, Teofana krčmarica), apokrifne, življenje svetnikov in kronike.

Kaj so izvirna dela srbske srednjeveške književnosti?

Izvirna dela te književnosti so zgodovinska: biografije, pohvale, letopisi, rodoslovi in hronografi.

Kdo so pisci biografij?

Pisci biografij ali žitij so: sv. Sava (življenjepis sv. Simeuna), Štefan Prvovenčani (življenjepis sv. Simeuna), hilendarski menih Domentijan (življenjepis sv. Save in sv. Simeuna), hilendarski menih Teodozij (življenjepis sv. Save), arhiepiskop Danilo (življenjepisi srbskih kraljev in arhiepiskopov), dečanski menih Grigorij Camblak (življenjepis Štefana Dečanskega), Konstantin Filozof (življenjepis despota Štefana). Stilistično najboljša je Teodozijeva, zgodovinsko pa Konstantinova biografija.

Kateri je najvažnejši pravni spomenik?

Najvažnejši pravni spomenik je zakonik carja Dušana (objavljen 1349).

Kakšna je hrvatska srednjeveška književnost?

Hrvatska srednjeveška književnost je v primeri s srbsko skromna, ker ni uživala podpore države, ki je dajala prednost latinski stranki in preganjala slovansko bogoslužje. Med izvir-

nimi deli je najvažnejša kronika popa Dukljanina (latinska iz 12. stol., hrvatski prevod iz 14. stol.). Več je ohranjenih pravnih spomenikov iz 13. in 14. stol. (vinodolski in krčki statut).

V čem je razlika med srbsko in hrvatsko srednjeveško književnostjo?

Razlika je v jeziku: srbska je pisana v cerkvenoslovanškem, hrvatska pa v živem narodnem jeziku (čakavščini).

Kako delimo narodno lirsko poezijo?

Narodno lirsko poezijo delimo v ljubezensko, obredno in prigodniško. Lirske pesmi imenuje Vuk ženske pesmi.

Kako delimo srbsko pripovedno pesem?

Srbsko pripovedno pesem delimo po obliki v pesmi s kratkimi in dolgimi stih, vsebinsko pa jo razporejamo v cikle. Epske pesmi imenuje Vuk junaške pesmi.

Kaj so pesmi s kratkimi stih?

Pesmi s kratkimi stih ali guslarske pesmi so zložene v desetercih.

Kako imenujemo pesmi v dolgih stihih?

Pesmi v dolgih stihih imenujemo bugarštice ali bugarkinje. Danes se ne pojo več; v starih zapisih se jih je ohranilo okoli 100.

Katere cikle pozna srbska pripovedna narodna pesem?

Srbska narodna pripovedna pesem se deli v legendarni ali predzgodovinski in zgodovinski krog. Zgodovinski krog sestavljajo naslednji cikli: predkosovski, kosovski, ciklus Kraljeviča Marka, despotov Brankovićev in bratov Jakšićev, ciklus Crnojevičev, hajduški in uskoški ciklus, ciklus o osvobojenju Srbije in Črne gore ter muslimanski ciklus.

Po kateri pesmi je zaslovela srbohrvatska narodna poezija?

Zaslovela je po Hasan-aginici, ki je zanesla njeno slavo po vsej Evropi.

Zvezek - 7. avtor

II

PROTESTANTSKA VERSKA OBNOVA

(1551—1600)

Kaj sta mejnika te dobe?

Mejnika te dobe sta l. 1551 (prva tiskana slovenska knjiga) in 1600 (delo reformacijskih komisij).

Kaj je glavna zasluga reformacije?

Reformacija je dokazala, da slovenščina ni barbarski jezik, ampak da je v njej mogoče pisati in tiskati knjige; ustvarila je čvrsto podlago slovenskega knjižnega jezika in pravopisa; dala je podlago za slovnično delo; preskrbela je celo vrsto novih knjižnih vrst in s tem vzpodbodla k slovstvenemu delu tudi katoliško duhovščino; zbudila je med Slovenci zavest narodne skupnosti in se navduševala za idejo jugoslovanske literarne skupnosti.

Česa reformacija med Slovenci ni mogla doseči?

Reformacija med Slovenci ni mogla doseči, da bi se temeljito spremenilo naziranje o ceni slovenskega jezika izven cerkve. Res so slovenščino v šoli bolj upoštevali kakor prej, vendar je šola še vedno nemška in latinska. Zapiski slovenščine za izven-cerkvene potrebe so le slučajni (Trubarjev koledar, Vinogorski zakon 1582, prisege mesta Kranja okoli 1550).

Kdaj se je pojavil Lutrov nauk med Slovenci?

Med Slovenci se je pojavil Lutrov nauk okoli 1530, se uspešno razvijal do l. 1560, po tridentinskem cerkvenem zboru (1545—1563) pa je začel upadati. Zadnja protestantska knjiga je izšla l. 1595. Poslej se je protestantizem ohranil le deloma na Koroškem in v Prekmurju.

Kaj je ustvarilo plodna tla za reformacijo?

Za reformacijo so ustvarile plodna tla številne iznajdbe in odkritja, ki so preokrenila pogled na življenje, dalje uvedba rimskega prava in denarnega gospodarstva. Veliko je k razvoju reformacije pripomoglo tudi propadanje cerkvenega življenja. Najbolj je prodrl protestantizem med meščani, kmetje so bili manj sprejemljivi; glavno oporo pa je imel v deželnih stanovih. K razmahu reformacije med Slovenci so mnogo pripomogla tudi nemška vseučilišča, kamor so hodili študirat dijaki iz slovenskih dežel po propadu dunajskega vseučilišča.

Kdo so glavni slovenski protestantski pisci?

Glavni slovenski protestantski pisci so Primož Trubar, Boštjan Krelj, Jurij Dalmatin in Adam Bohorič.

Kdo je Primož Trubar?

Primož Trubar (1508—1586) je bil rojen na Raščici pri Turjaku. Šolal se je na Reki, v Salzburgu in na Dunaju. Važno je njegovo bivanje na dvoru tržaškega škofa Petra Bonoma, ki se je že nagibal k novi veri. Služboval je v Loki pri Zidanem mostu,

imel tudi kaplanijo pri Sv. Maksimilijanu v Celju, postal stolni pridigar v Ljubljani, oskrboval tudi župnijo v Laškem in postal 1542 stolni kanonik v Ljubljani. Ko je postal ljubljanski škof Urban Textor, se je umaknil na Dolenjsko v Št. Jernej, a je moral 1547 bežati v Nemčijo. Tam je prebival v Nürnbergu, Rotenburgu ob Tauberi, Kemptenu in Urachu. Od 1561 do 1565 je bival kot superintendent slovenske protestantske cerkve v Ljubljani, a ga je nadvojvoda Karel znova pregnal. Šel je na Württenberško v Lauffen ob Neckarju, se kmalu preselil v Derendingen, kjer je 1586 umrl.

Kaj je Trubar pisal?

L. 1551 je izdal prvi slovenski tiskani knjigi katekizem in abecednik. L. 1557—1577 je prevedel sv. pismo nove zaveze, ki ga je vnovič izdal 1582. Pisal je dalje postile, koledar, pesmarice, ustavo slovenske cerkve (Cerkovno ordningo) in v Artikulih razložil nauk te cerkve. Vsega je napisal 27 knjig, svoje pesmi natisnil v 5 zbirkah, z nemškimi posvetili sodeloval pri 10 glagolskih in cirilskih knjigah. Bil je najplodovitejši slovenski protestantski pisec.

V kakšnem jeziku je Trubar pisal?

Pisal je v osrednji dolenjščini, kakor jo je sam govoril. Po njem in po njegovih sodelavcih Dolenjcih je postala dolenjščina glavni temelj slovenskega knjižnega jezika. Na lepoto jezika Trubar ni pazil; bilo mu je največ za razumljivost, od tod v njegovem jeziku toliko germanizmov.

V kakšni pisavi je Trubar pisal?

Svoji prvi knjigi je napisal v gotici. Že l. 1555 je po nasvetu humanista Petra Pavla Vergerija prevzel latinico, ki je poslej obstala v slovenski knjigi. Tujo pisavo je prilagodil potrebam slovenskega glasovja.

Kakšno je Trubarjevo delo za hrvatsko protestantsko slovstvo?

Trubar je bil literarni voditelj južnoslovanskega biblijskega zavoda v Urachu, ki ga je ustanovil baron Ivan Ungnad. Tu so se tiskale hrvatske knjige v glagolici, cirilici in latinici. Prevajali so tudi Trubarjeve knjige. Več knjigam je Trubar napisal nemške predgovore in posvetila.

Kdo je Boštjan Krelj?

Boštjan Krelj (1538—1567) se je rodil v Vipavi; študiral je v Jeni pri znamenitem bogoslovcu Matiju Frankoviću Vlašiću (iz Labina v Istri, latinsko se je imenoval Flaccius Illyricus). Prišel je v Ljubljano kot Trubarjev pomočnik in postal za njim superintendent. Odlikoval se je razen z bogoslovnim znanjem še z jezikoslovno izobrazbo in čutom za lepoto jezika.

Kaj je napisal Boštjan Krelj?

Izdal je 1566 Otročjo biblijo (v njej tudi katekizem v 5 jezikih) in 1567 prevod prve knjige Spangenbergove Postile (t. j. razlage nedeljskih in prazniških evangelijev). Pisal je v lepem, čistem

jeziku in reformiral pisavo (dosledno je ločil med šumniki in sičniki ter uvedel rabo naglasnih znamenj). Škoda je bilo, da so njegove reforme po njegovi prezgodnji smrti podlegle „Trubarjevi kranjščini“ in znova prodrle šele pri Dalmatinu.

Kdo je Jurij Dalmatin?

Jurij Dalmatin (okoli 1547—1589) iz Krškega, je hodil v Bohoričevo šolo. Svoje učenje je nadaljeval v Nemčiji. Njegov zaščitnik je bil Trubar. Pod njegovim vplivom se je že v Nemčiji pričel vaditi v slovenskem pisanju. 1572 je prišel v Ljubljano za pridigarja in tu tudi umrl.

Kaj je napisal Jurij Dalmatin?

Najvažnejše Dalmatinovo delo je prevod vsega sv. pisma 1584. Že v letih 1575—1580 je natisnil v Ljubljani v Mandeljčevi tiskarni nekatere svetopisemske knjige. Ko so kranjski, štajerski in koroški deželni stanovi privolili v izdajo celotnega sv. pisma, se je v Ljubljani 1581 zbrala komisija, da pregleda Dalmatinov prevod. V komisiji je bil tudi Adam Bohorič. Ko so odobrili prevod, sta odšla Dalmatin in Bohorič v Wittenberg, kjer se je Biblija dotiskala ob koncu l. 1583 z letnico 1584. Razen tega je napisal Dalmatin še molitvenik, katekizem in pesmarico.

Kakšen je pomen Dalmatinove Biblije?

Dalmatinova Biblija je največje in najpomembnejše delo vsega slovenskega protestantizma. V njej se kaže velika pridnost in sposobnost prevajalca, ki

je že po nekaj letih slovenske književnosti prevedel v slovenščino tako velikansko delo. Biblija je uveljavila po Dalmatinu Kreljeve reforme in ostala v rokah slovenske duhovščine še celih 200 let in uravnavala vse slovensko pisanje. Dalmatinu je kakor Trubarju šlo predvsem za to, da se je kolikor mogoče zvesto držal Lutrovega izvirnika.

Kdo je Adam Bohorič?

9 Adam Bohorič (okoli 1520 — okoli 1599) je bil iz okolice Krškega. Učil se je pri humanistu Melanchtonu. Bil je ravnatelj deželne latinske šole in kasneje tudi deželni šolski nadzornik.

Kaj je napisal Adam Bohorič?

Napisal je latinsko-nemško-slovenski abecednik in slovar. Najvažnejše njegovo delo je prva slovenska slovnica *Articae horulae* 1584. Napisana je v latinskem jeziku. Strokovno je slaba, ker gre le za prireditev latinske Melanchtonove slovnice. Bohorič se namreč ni dokopal do spoznanja, da je slovenščina popolnoma drugačnega ustroja kakor latinščina. Izredno pomemben pa je obširen uvod, ki govori o Slovencih kot o delu velike slovanske skupnosti. Dokazal je s svojo slovnico, da je mogoče teoretično razpravljati o slovenščini. Po njem se imenuje pisava bohoričica, dasi ima največ zaslug zanjo Dalmatin.

Kateri so ostali slovenski protestantski pisci?

V slovenski protestantski književnosti so se še udeleževali: Jurij Juričič (Hrvat iz Vinodola, priredil) } me

ve { je nadaljevanje in novo izdajo Kreljeve Postile), Janž
Tulščak, Janž Schweiger, Janž Znojilšek, Andrej Sa-
vinec, Felicijan Trubar (Primožev sin). Pridružil se
jim je še Nemec Hieronim Megiser, ki je napisal
1592 nemško - latinsko - slovensko - italijanski slovar
Dictionarium quatuor linguarum.

*Katera so književna središča za časa slovenske re-
formacije?*

✓ Književna središča so: Tübingen (1550—1561),
južnoslovanski biblijski zavod barona Ivana Ungnada
v Urachu (1561—1564), Ljubljana, kjer se je pro-
testantizem formalno organiziral, osnovala se je sta-
novska gimnazija; tu so služili skoraj vsi prote-
stantski pisci; 1575—1580 je bila v Ljubljani tiskarna
Janža Mandelca.

Kaj je slovenska protestantska pesmarica?

Slovenska protestantska pesmarica je skupno
delo protestantske cerkvene občine. Glasbena stran
pesmi je podrejena nemškemu pevskega duhu.

Katera je prva slovenska katoliška knjiga?

11
Prva slovenska katoliška knjiga je katekizem, ki
ga je 1574 izdal cistercijanec Leonhard Pacharnecker.
Knjiga se ni ohranila, poznamo jo samo po Trubar-
jevih besedah. Šele 1607 je izdal fra Gregorio Alasia
da Sommaripa iz redu servitov v Devinu slovar V o-
cabolario Italiano e Schiavo. Pred slovar-
jem so natisnjeni zgledi za sklanjo in sprego, dodani pa
so italijansko-slovenski pogovori, najpotrebnejše mo-

litve in nekaj ogovorov pred pridigo in po pridigi. Pomembnost te knjige je še v tem, da so tu zapisane 4 narodne cerkvene pesmi. Pravopis je italijanski.

Koliko knjig so izdali slovenski protestantje?

V 44 letih (1551—1595) so izdali okoli 50 raznih knjig.

Kje se tiskajo najstarejše srbske in hrvatske knjige?

Najstarejše tiskarne so na Cetinju (1494), v Gračanici, Mileševu, Goraždi, Beogradu; poleg tega se tiskajo srbske knjige še v Rumuniji in v Benetkah. Glagolske knjige so se tiskale v Benetkah, nato v Senju in na Reki.

Kaj je najstarejša hrvatska umetna poezija?

Najstarejša oblika hrvatske umetne poezije je petrarkistična ljubezenska lirika (imenovana po velikem italijanskem pesniku Francescu Petrarcu iz 14. stol.). Ta lirika pa ima svoj izvor v stari srednjeveški trubadurski literaturi, katere domovina je Provença.

Kako se imenujejo prvi hrvatski trubadurji?

Imenujejo se začinjavci in so brez književnih ambicij.

Kdo sta prva znana trubadurja?

Prva znana trubadurja sta Šiško Menčetić (1457—1527) in Đore Držić (1461—1501).

Kakšno pesniško obliko je uvedel Andrija Čubranović?

Andrija Čubranović (1480—1530) je po vplivu pesniške šole v Firenci uvedel maskerato Jedupko.

Kaj je pisal Marko Marulić?

Marko Marulić (1450—1524) iz Splita je predvsem latinski pisec, čigar moralno-religiozna in filozofska dela se preva-

jajo po vsem evropskem zapadu. Njegovo najvažnejše hrvatsko delo je ep Judita, naperjen zoper Turke. Napisal ga je l. 1501, v tisku pa je izšel l. 1521 in je prva tiskana hrvatska knjiga.

Katera pesnika sta s Hvara?

S Hvara sta Hanibal Lucić (1485—1553) in Peter Hektorović (1487—1572). Prvi je pisec enega najstarejših poskusov posvetne romantične drame Robinja, drugi pa je napisal v obliki pesniške poslanice ribiško idilo Ribanje i ribarsko prigovaranje, v kateri je zapisal tudi dve bugarštici.

Kaj je napisal Mavro Vetrančić?

Benediktinec Mavro Vetrančić (1482—1576) je napisal idilo iz meniškega življenja Remeta in cerkveno dramo Posvetilište Abramovo ter nedovršeni fantastični alegorični filozofski ep Pelegrin (z isto osnovo kakor Dantejeva Nebeška komedija).

Kateri pesnik je iz Zadra?

Iz Zadra je Peter Zoranić (1508— pred 1569). Spesnil je alegorični pastirski roman v verzih in prozi Planine; za vzor mu je bil znameniti roman Arcadia italijanskega pesnika Sannazara.

Kaj je pisal Marin Držić?

Marin Držić (ok. 1520—1567), nečak pesnika Đora Držića, je predstavnik dubrovniške drame v 16. stol. Njegovo književno delo obsega cerkveno dramo, pastirsko igro in plavtovski komedijo. Napisal je 4 pastirske igre (Tirena, Venera i Adon, Plakir, Đuho Krpeta) in 7 plavtovskih komedij, med njimi tudi komedijo Skup, ki po neki Plavtovi komediji obdeluje isti motiv o skopuhu kakor Molière. Najbolj dovršeno njegovo delo pa je pustna igra Novela od Stanca.

V čem je pomemben naslednji pesniški rod?

Naslednji pesniški rod je preobrazil mlado dubrovniško književnost po vsebini in obliki na podlagi stare klasične književnosti. Glavna predstavnika sta Dinko Ranjina (1536 do 1607) in Dinko Zlatarić (1558—1609). Prvi je gojil refleksivno liriko in epigram, drugi je še iz rokopisa prevedel pastirsko igro Torquata Tassa *Aminta* in jo tiskal še pred laškim izvirnikom, nato pa še enkrat z domačim naslovom *Ljubmir*. Prevedel je tudi Sofoklejevo tragedijo *Elektro*. Prevod Ovidove metamorfoze *Smrt Pirama i Tizbe* je posvetil pesnici Cvijeti Zuzorićevi.

Od kod se je širila reformacija med Hrvati?

Med Hrvate je reformacija prodirala predvsem iz slovenskih dežel, v Međimurje pa tudi iz sosednje Madžarske. Iz Unnadovega biblijskega zavoda je prišlo med Hrvate 25 knjig v latinici, cirilici in glagolici (teh največ).

Kdo so hrvatski protestantski pisci?

Hrvatski protestantski pisci so: Istran Stepan Konzul, Anton Dalmatin iz Senja, Jurij Juričić iz Vinodola ter Jurij Cvečić iz Pazina. Poleg njih sta delovala še dva Srba Uskoka Matija Popović in Jovan Maleševac.

Kje je književno središče med kajkavci?

Grof Jurij Zrinjski je na svojih posestvih v Međimurju uvajal kalvinizem. V Nedelišču je 1574 ustanovil tiskarno. Tu so se tiskale prve kajkavske knjige. 1586 se je tiskarna preselila v Varaždin, kjer jo je vodil iz Ljubljane izgnani Janž Mandele.

Kdo sta prva kajkavska pisca?

Prva kajkavska pisca sta Ivan Pergošić in Anton Vramec. Prvi je prevedel pravniško delo *Decretum tripartitum*, drugi pa je napisal letopis *Kronika kratka slovenskim jezikom* spravljen in postilo.

Banez

III

KATOLIŠKA VERSKA OBNOVA

(1600—1768)

Kako omejimo to dobo?

Začetni mejnik je l. 1600 (delo reformacijskih komisij), končni pa l. 1768, ko je izšla Pohlinova slovnica, ki pomeni začetek prosvetljenosti.

Kaj je značilnost katoliške verske obnove?

Katoliška verska obnova je posledica tridentinskega cerkvenega zbora (1545—1563). Pri tej obnovi je odločilno sodeloval novi red jezuitov; v Ljubljano so prišli l. 1597, bavili so se z dušnim pastirstvom in imeli svojo gimnazijo. V boj proti protestantizmu je odločno posegla tudi država s svojimi reformacijskimi komisijami, ki so pričele delovati l. 1599 in 1600 ter so v nekaj letih dosegle svoj namen. Na Kranjskem je bil predsednik take komisije škof Tomaž Hren, na Štajerskem in Koroškem pa škof Brenner. Te komisije so zlasti zapirale in izganjale voditelje protestantizma in plenile ter sežigale protestantske knjige.

Kakšen je pomen katoliške verske obnove za slovstvo?

Pobudo za slovstveno delovanje v tej dobi so katoličani črpali sprva iz protestantskih zgledov. Videli so, kolikšne uspehe so dosegli protestantje vprav s knjigo. Kasneje, ko je ugasnila nevarnost nove

vere, je padlo zanimanje za slovensko slovstveno delovanje, tako da v letih 1615—1672 ni izšla nobena slovenska tiskana knjiga. Vzroka tej neplodnosti je iskati tudi v razrvanih političnih razmerah (tridesetletna vojna). Književno delovanje se je poživilo šele ob koncu 17. stoletja z Matijem Kastelcem in pisatelji redovniki, in ko je Ljubljana končno dobila svojo tiskarno.

Kakšna je cena slovstvene delavnosti katoličanov v primeri z delavnostjo protestantov?

Proti 50 knjigam v 16. stol. so katoličani v prvih 200 letih svoje slovstvene delavnosti izdali v tisku okoli 90 del, v rokopisu pa se je nam ohranilo kakih 50 del. Šele v zadnjem desetletju te dobe se je to število nekoliko dvignilo zaradi nove preporodne miselnosti. Vse slovstvo te dobe je še vedno verskega značaja. Ohranila se je protestantska literarna tradicija.

Kakšna je vloga škofa Tomaža Hrena?

Škof Tomaž Hren (1560—1630) je vodilna oseba v prvi dobi katoliške verske obnove ne samo kot predsednik reformacijske komisije na Kranjskem, ampak tudi kot slovstveni delavec. Zasnoval si je literarni načrt (lekcionar, katekizem, pesmarica) in se trudil za tiskarno v Ljubljani. L. 1613 je izdal Evangelija inu listuve, t. j. lekcionar, ki ga je priredil jezuit Janez Čandik, doma iz Višnje gore. To knjigo so kasneje pogosto izdajali; prirejena je tesno po Dalmatinu, le tu in tam je jezik nekoliko izboljšan.

Kaj je bilo z dramo v tej dobi?

O srednjeveški cerkveni drami in misterijih med Slovenci nimamo podatkov. Tudi ne vemo, ali so se protestantje pri šolskih predstavah na svoji stanovski šoli kaj ozirali na slovenski jezik. Jezuitje so pri svojih šolskih predstavah gojili samo latinsko in nemško dramo. Mogoče so igrali v slovenskem jeziku v Rušah pri Mariboru. Prva slovenska igra je bila Raj, ki so jo igrali 1657 siromašni dijaki ljubljanske jezuitske gimnazije. Drama o Kristusovem trpljenju, ki so jo v 18. stol. igrali v Kranju, je bila nemška. Ohranjeno pa nam je besedilo pasijonske procesije, kakor so jih prirejali kapucini v Ljubljani, Škofji Loki in Novem mestu. Ohranjeni slovenski rokopis je iz Škofje Loke 1721 in obsega nad 1000 slovenskih verzov.

Za potrebe posvetne dramatike so skrbele potujoče italijanske in nemške gledališke družbe, ki so od časa do časa gostovale v Ljubljani. Na slovensko gledališče ni pred preporodom nihče mislil.

Kaj poznamo iz časa literarne suše?

V ta čas (1615—1672) spadata rokopis Adama Skalarja in rokopis Andreja Jankoviča (prevod Tomaža Kempčana Hoje za Kristusom). Ohranjenih je več slovenskih rokopisov pravnega značaja.

Katera je prva slovenska knjiga po tridesetletni vojni?

To je nova izdaja Evangelijev in listov, ki jo je priredil Janez Ludovik Schönleben. Preuredil jo je po rimskem misalu, ki so ga tedaj uvedli namesto oglejskega.

Kdo je Matija Kastelec?

Matija Kastelec (1620—1688) je bil po rojstvu Notranjec; umrl je kot kanonik in beneficiat bratovščine sv. rožnega venca v Novem mestu. Za člane bratovščine je izdal Bratovske bukvice svetiga roženkranca. Natisnil je dalje knjigo premišljevanj Nebeški cilj in obširen katekizem Navuk kristijanski. Sestavil si je obsežen literarni načrt (prevod sv. pisma, Tomaž Kempčan, latinsko-slovenski slovar), ki ga je skušala uresničiti skupina pisateljev redovnikov.

Kdo je Janez Vajkard Valvasor?

Baron Janez Vajkard Valvasor (1641—1693) se je rodil v Ljubljani, umrl v Krškem. Pisal je v latinskem in nemškem jeziku. Najvažnejše njegovo delo je *Die Ehre des Herzogthums Crain*, ki je izšlo 1689 v 4 zvezkih. Nekaj časa je bil njegov sodelavec tudi Pavel Ritter Vitezović.

Kdo so pisatelji redovniki?

Pisatelji redovniki so: Janez Svetokriški, oče Rogerij, oče Hipolit (vsi trije kapucini) in jezuit Jernej Basar.

Janez pl. Leonelli (ok. 1645—1714) je bil doma pri Sv. Križu na Vipavskem. Bil je znamenit govornik; izdal je 5 obsežnih knjig svojih pridig pod naslovom *Sacrum promptuarium*, ki živahno in neposredno kažejo tedanje življenje. Oče Rogerij (umrl 1728) je bil Ljubljčan. Po njegovi smrti sta izšla 2 obširna zvezka njegovih pridig z naslovom

Palmarium empyreum. Odlikujejo se te pridige s svojo simboliko. Oče Hipolit (umrl 1722) iz Novega mesta je 1715 na novo izdal Bohoričevo gramatiko in jo spopolnil z nemškimi zgledi. V rokopisu je pustil latinsko-nemško-slovenski in nemško-slovensko-latinski slovar; v dodatku temu slovarju je Komenskega Orbis pictus v latinskem, nemškem in slovenskem jeziku. Izdal je tudi prevod Tomaža Kempčana (Bukvice od Slejda inu Navuka Kristusa). Ta knjižica je doživela do 1846 8 izdaj. **Jernej Basar** (1683—1738) iz Škofje Loke je izdal knjigo pridig po eksercicijah sv. Ignacija Lojolskega.

Kdo je Ahacij Steržinar?

Ahacij Steržinar (1676—1741) s Suhe pri Škofji Loki je bil župnik v Gornjem Gradu in kasneje pri Sv. Frančišku Ksaverju na Stražah. Poskusil je uveljaviti katoliško petje v cerkvi. Izdal je nekaj katekizem v verzih Katoliš Keršanskiga Vuka Pejse me. Prizadevanje za cerkvene pesmi je značilno tudi za jezuita Primoža Lavrenčiča, organista **Filipa Jakoba Repeža** in za Maksimilijana Redeskinja. S svojimi pesmimi so hoteli pregnati posvetno, zlasti pohujšljivo narodno pesem pa tudi nekatere narodne legende.

Kdo je Frančišek Miha Paglovec?

Frančišek Miha Paglovec (1679—1759) iz Kamnika je bil župnik v Šmartnem v Tuhinju. Prevedel in izdal je Tobiove bukve, ki imajo v novi izdaji naslov Zvesti tovarš (dodejal je katekizem

in navodila za branje). Priredil je novo izdajo Tomaža Kempčana in novo izdajo lekcionarja (Evangelia inu Branje). Njegove knjige so bile med ljudstvom zelo priljubljene.

Kje so prve sledi slovenske umetne poezije?

Prve sledi slovenske umetne poezije so v rokopisni Paglovčevi pesmarici v dvogovoru o minljivosti sveta.

Katera knjiga je v tem času zelo poljudna?

To je Nova kranjska pratika, ki je začela izhajati 1725.

Kakšen je bil knjižni jezik v tem času?

Knjižno dolenjščino 16. stol. so pričeli gorenjski pisatelji mešati s posebnostmi svojega narečja. Obenem so začeli knjižni jezik zanemarjati, njegova enotnost je propadala.

Kdo so protireformacijski pisci v Dalmaciji?

Protireformacijska pisca v Dalmaciji sta jezuita Bartol Kašić (1575—1650), pisec prve srbohrvatske slovnice, in Jakov Mikalja (1600—1654), pisec slovarja Blago naroda slovinskoga.

Kdo so zastopniki zlate dobe v dubrovniški književnosti?

Zastopniki zlate dobe v dubrovniški književnosti so Ivan Gundulić, Ivan Bunić-Vučičević in Junije Palmotić.

Kaj je pisal Ivan Gundulić?

Ivan Gundulić (1588—1638) je bil lirik, epik in dramatik. Najpomembnejša njegova dela so Dubravka, Suze sina raz-

metnoga in Osman. Dubravka je alegorična pastirska drama z mitološkim ozadjem. To je najlepša dubrovniška pastirska igra in himna dubrovniški svobodi. Suze sina razmetnoga je lirski pesnitev v 3 delih, zgrajena na svetopisemski priliki o zgubljenem sinu. Največje Gundulićevo delo je romantični junaški ep v 20 spevih Osman. Sprva je hotel prevesti Tassov Osvobojeni Jeruzalem, a poraz turškega sultana Osmana II. pri Hocimu na Poljskem mu je navdihnil misel na samostojen ep. Zanimivo je, da manjkata 14. in 15. spev. V tisku je izšel Osman šele 1826. Najlepši je 8. spev. Osman je zložen v osmercih.

Kdo je dopolnjeval Osmana?

Osmana sta dopolnjevala Peter Sorkočević in Marin Zlatarić; najlepše pa ga je dopolnil Ivan Mažuranić.

Kateri teoriji sta o Osmanu?

O Osmanu sta dve teoriji. Profesor Arnim Pavić je mnenja, da je Osman sestavljen iz dveh samostojnih epov (1., 16.—20. spev + 2.—13. spev), a ju pesnik ni utegnil preliti v nov ep v 20 spevih, ker ga je prehitela smrt. Pesnik in kritik Franjo Marković pa je dokazal, da je Osman po zamisli in zgradbi enotno delo, a 14. in 15. spev manjkata, ker je ep ostal nedovršen.

Kaj je Ivan Bunić-Vučičević?

Ivan Bunić-Vučičević (1594—1658), najboljši dubrovniški lirik, je pesnik drobne, iskrene in doživljene lirike. Odlikuje se po velikim oblikovnim dovršenostim svojih pesmi. Planđovanja so zbirka okoli 100 njegovih večinoma ljubezenskih pesmi. Po Gundulićevem zgledu je napisal lirsko refleksivno pesem v 3 delih Mandaljena pokornica.

Kaj je pisal Junije Palmotić?

Junije Palmotić (1606—1657) je pisal predvsem drame. Snov zanje je zajemal iz starih klasičnih pesnikov (Ovid, Vergil), iz italijanskih romantičnih epov (Ariosto, Tasso) ter do-

mačih kronik in legend. Med številnimi njegovimi dramami so zanimive *Danica*, *Captislava* in *Bisernica*, ki jih imenujemo lažne narodne zgodovinske drame (epizode iz *Ariosta* so postavljene na dubrovniško-bosensko ozemlje). Prava narodna zgodovinska drama in najboljše *Palmotićevo* delo je drama v 3 dejanjih *Pavlimir*; zajel jo je iz kronike popa *Dukljanina* in dubrovniške legende o sv. *Hilaru*. Iz latinščine je prepesnil obširni religiozni ep *Kristijada* (24 spevov v osmercih).

Kdo je Matija Divković?

Matija Divković (1563—1631) je frančiškan v Bosni. V Benetkah je dal sam vlti bosensko cirilico in v njej tiskal svoj *Nauk kristjanski za narod slovinski* in druge cerkvene knjige. Pisal je v štokavščini.

Katera sta važnejša kajkavska književnika v 17. stol.?

Važnejša kajkavska književnika v 17. stol. sta *Jurij Habdelić* (1609—1678), napisal kajkavsko-latinski slovar *Dictio-nar ili reči slovenske*, in *Ivan Belostenec* (1595 do 1675), napisal ogromni latinsko-kajkavski in kajkavsko-latinski slovar *Gazophylacium*.

Kdo je Jurij Križanić?

Jurij Križanić (1618—1683) je znamenit zaradi svoje vse-slovanske ideje. Sprva je delal za versko unijo Rusije s kato-liško cerkvijo, kasneje pa za kulturno in politično zedinjenje vseh Slovanov. Baval se je tudi z mislijo vseslovanskega je-zika, ki naj bi se sestavil iz cerkvenoslovanskega, ruskega in srbohrvatskega jezika.

Kaj je napisal Peter Zrinjski?

Peter Zrinjski (1621—1671) je bil vnuk ustanovitelja protestantske tiskarne v Međimurju. Prepesnil je madžarsko pes-niško zbirko svojega brata *Nikolaja*, v kateri je tudi junaški romantični ep v 15 spevih, ki opeva sigetskega junaka, pesni-kovega pradedu; zbirko je naslovil *Adrianskoga mora Sirena*, ep pa imenuje *Opsida sigetska*. Značilna zanj je domoljubna tendenca.

Kaj je napisal Franjo Krsto Frankopan?

Franjo Krsto Frankopan (1643—1671) je v ječi v Dunajskem Novem mestu priredil seičentistično anakreontsko lirsko zbirko *Gartlic* za čas kratiti. Prevedel je nekaj prizorov Molièrove komedije *George Dandin* v slovenščino.

Kdo je Pavel Ritter Vitezović?

Pavel Ritter Vitezović (1652—1713) se je rodil v Senju. Bil je med drugim tudi Valvasorjev sodelavec kot bakrorezec in zgodovinar. V prvi vrsti je zgodovinar; njegova zgodovinska dela so latinska. Njegovo največje pesniško delo je *Odi* lenje sigetsko. Napisal je obsežno *Kroniko* aliti spomen vsega svieta vikov. Redno je izdajal kalendar. V rokopisu je zapustil latinsko-hrvatski slovar. Za njegovo delo je značilno prizadevanje za enotnost pravopisa, knjižnega jezika in narodnega imena (pod hrvatsko ime je združil vse južne Slované).

Kdo je Ignjat Đorđić?

Ignjat Đorđić (1675—1735) iz Dubrovnika, benediktinec, je zadnji veliki dubrovniški pesnik. Njegovi največji deli sta *Uzdasi Mandaljene pokornice* in *Saltijer slovenski* (to je klasična parafraza vsega Davidovega psalterja).

Kdo je Andrija Kačić Miošić?

Andrija Kačić Miošić (1704—1760), frančiškan, je bil doma iz Brista blizu Makarske. Nadaljeval je prosvetno delo bosenskih frančiškanov. Hotel je narodu pokazati njegovo preteklost, zlasti junaške boje s Turki; zato je napisal knjigi *Korabljica* in *Razgovor* ugodni naroda slovinskoga. Prva je kronika v prozi od stvarjenja sveta do Kačićevega časa. Druga knjiga, ki je mnogo važnejša, je kronika v prozi in verzih od legendarnega Ilirika do 18. stol. Hotel je narodu pokazati zgodovino, kakor jo je narod v svojih pesmih sam naredil. Sprejel je v svojo knjigo več narodnih pesmi, druge pa je spesnil po načinu narodne pesmi. Njegov *Razgovor* je postal prava narodna knjiga.

23

IV

PROSVETLJENSTVO

(1768—1819)

23
Morske
opake

Kako omejimo to dobo?

Na začetek prosvetljenstva stavimo Pohlinovo slovnico (1768), izzvenela pa je ta doba s smrtjo Ž. Zoisa in V. Vodnika (1819).

Kaj zahteva prosvetljenje?

Zahteva prosvetljenstva je, da se ljudstvo prosveti in pouči ter moralno in gospodarsko dvigne. Močno sredstvo za dosego tega cilja je književnost. Književnost je v tej dobi zato izrazito poučna. Od tod gojitev poučnega pesništva, zajemanje motivov iz stvarnega, objektivnega sveta in preprostost ter nazornost sloga. Prosvetljenstvu se je pri nas pridružil narodni preporod.

Kaj je slovenski preporod v književnosti?

Slovenski preporod v književnosti je zavestno teženje, da se izboljšajo za slovenski jezik neugodne razmere. Hotel je dokazati, da slovenščina ni tako preziranja vreden jezik, za kakršnega so jo tedaj imeli, ampak da je prikladna tudi za posvetno književnost in za občevanje v višji družbi. Moral je skrbeti, da se slovenski izobraženec več ne sramuje pripadnosti malemu slovenskemu narodu, in v njem vzbuditi zavest dolžnosti do tega naroda.

Katere skupine delujejo v prosvetljeni dobi?

25 V slovenskem prosvetljenstvu so se izoblikovale naslednje skupine: redovniška, janzenistična, jožefinska, academia operosorum in Zoisov krožek.

Kaj je redovniška skupina?

Redovniška skupina so redovniki in duhovniki, ki sicer še nadaljujejo versko slovstveno smer katoliške obnove, a jih je že zajel val prosvetljenstva, da se ukvarjajo s slovstvenim delom za splošno ljudsko izobrazbo, ne da bi s tem mislili le na pomagala za uspešnejši verski pouk, in se ubadajo s početki posvetne poezije. Najvidnejši predstavnik te skupine je oče Marko Pohlin. Okoli njega so se zbrali pisaničarji (Damascen Dev, Janez Mihelič, Martin Naglič, Valentin Vodnik).

Kaj je janzenistična skupina?

Janzenistični pisci so pripadniki verske struje janzenizma, ki je pri nas znan po svoji pretirani strogosti v presojanju moralnih vprašanj. Kot prosvetljenci so bili nasprotniki redovnikov in se borili zoper razvade v cerkvi pa tudi zoper tako zvano socialno versko udejstvovanje (bratovščine, romanje, križev pot itd.) in češčenje Matere božje in svetnikov. Zamikali so se v notranje versko življenje, zunanje panoge pa so prepuščali jožefincem. Starejši rod slovenskih janzenistov je bil filozofsko izobražen in za razvoj slovenske književnosti zelo koristen. Mlajši rod (v Prešernovem času) pa ni bil tako izobražen, bil pa je zelo rigorističen in v moralnih vprašanjih

izredno ozkosrčen in nestrpen ter s tem zaviral naravni razvoj slovenske književnosti. Močno oporo so imeli janzenisti v ljubljanskem škofu Karlu grofu Herbersteinu. Najvažnejši pisatelj med njimi je bil Jurij Japelj. Najpomembnejše slovstveno delo slovenskega janzenizma je prvi katoliški prevod svetega pisma, ki je ustvaril podlago za novi knjižni jezik.

Kaj so jožefinci?

Jožefinci so pripadniki reform cesarja Jožefa II. Zlasti so soglašali z naukom, da v zunanjih panogah cerkvenega življenja odločuje država in ne cerkev. Najvažnejši pisatelj med njimi je Blaž Kumerdej. V svoji preporodni miselnosti so si mnogo prizadevali, da bi ob terezijansko-jožefinski šolski reformi vsaj malo prišla v šoli do pravic tudi slovenščina. Brigali so se za šolske in kmečke strokovne knjige.

Kaj je academia operosorum?

Academia operosorum je društvo, ustanovljeno l. 1781. Oprijeli so se ga vsi izobraženi sloji: redovniki (Pohlin, Dev), duhovniki (Japelj), posvetni izobraženci (Kumerdej, Linhart, Edling). Prva akademija je bila že v letih 1693—1725, vendar je bila brez zveze s slovenskim kulturnim življenjem. Nova akademija ni imela sicer zgolj narodnopreporodnih namenov, vendar je nameravala skrbeti za slovensko slovnico, slovar, pesništvo, govorništvo, zgodovino in poljudnoznanstvene spise. Zaradi velike razlike v svetovnem naziranju članov se je društvo kmalu razšlo.

Kaj je Zoisov krožek?

Zoisov krožek je družba slovenskih izobražencev, ki se je zbirala okoli barona Žige Zoisa. Zois jih je vodil, jim dajal na razpolago svojo bogato knjižnico pa tudi denar. Ta krog je prevzel in razširil narodno-preporodni program vseh prejšnjih skupin.

Kdo je Marko Pohlin?

24 Marko Pohlin (1735—1801) je bil iz reda diskalceatov (bosonogih avguštincev). Po rodu je bil Ljubljčan. Šolal se je v bogoslovnem učilišču v Mariabrunnu pri Dunaju. Služboval je tudi v Ljubljani (1763—1775, 1781—1784). Umrl je v Mariabrunnu. Pohlin je najvidnejši predstavnik redovniške skupine. Njegova preporodna miselnost se je izdatno okrepila s stiki s Čehi, ki jih je tedaj s Slovenci družila ista redovna provinca.

Kaj je pisal Pohlin?

Pohlin je bil slovstveno izredno delaven (okoli 20 tiskanih knjig in 10 rokopisov). Njegovo najbolj znano delo je nemško pisana slovnica *Kraynska grammatika* (1. izdaja 1768, druga 1783). Tù se je pokazal popolnega racionalista: svojevoljno daje jeziku pravila, češ da ima kot prvi slovničar (Bohoriča je poznal, a zatajil) neomejene pravice glede jezika. Namesto ustaljenega knjižnega jezika je hotel uvesti fonetično pisano ljubljansčino. Tudi pravopis je po nepotrebnem spreminjal. V slovnici je primerneje uredil sklanje in prvi uvedel orodnik. Najvažnejši deli te knjige so izrazito preporodni uvod, metrika ter poetika. S poetiko je sprožil zanimanje za slo-

vensko posvetno pesništvo (Pisanice). Njegove jezikovne novotarije so naletale na hud odpor, zato se niso obdržale. Spisal in objavil je slovar Tu malu besediše treh jezikov, v katerem je mnogo nepotrebnih in slabih skovank. Prosvetljenca se kaže s kmečkimi strokovnimi knjigami (Bukuvce za rajtengo, Kmetam za potrebo inu pomoč). Na dobo verske obnove spominjajo njegove številne nabožne knjige. Slovensko pisana Krayska kronika je ostala v rokopisu, latinska bibliografija Bibliotheca Carnioliae pa je izšla po njegovi smrti.

Kaj so Pisanice?

26 Skupspravljanje kranjskih Pisanic od lepeh umetnost ali kratko Pisanice so pesniški almanah, ki je izhajal v letih 1779—1781. Nastale so pod vplivom francoskih in nemških pesniških almanahov. Urejeval jih je Pohlinov redovni tovariš Damascen Dev, doma iz Tržiča. Sodelovali so predvsem pesniki iz redovniške skupine. Pesniška cena Pisanic je majhna. Njih pomen je v tem, da so bile torišče prvih pesniških poskusov Valentina Vodnika in da so prva zbirka slovenskih posvetnih pesmi. Dobra pesem v Pisanicah je Vodnikov Zadovoljni Kranjec. V Pisanicah je izšla prva slovenska opereta Belin; napisal jo je Dev, uglasbil pa učitelj Jakob Zupan.

Kdo so Pohlinovi nasprotniki?

Pohlinovim jezikovnim novotarijam so se uprli Ivan Žiga Popovič, Ožbalt Gutschmann in Jožef Hasl.

122
Popovič (1705—1774), iz Arclina nad Celjem, polihistor in vseučiliški profesor na Dunaju, je ob-
sodil Pohlinove novotarije, a je njegova ocena ostala
v rokopisu. Znan je tudi, da je prvi mislil na re-
formo slovenskega črkopisa. — Ožbalt Gutschmann
(1727—1790), doma iz Grabštajna na Koroškem, je
Pohlina zavrnil v nemško pisanem dodatku nabožni
knjigi Kristjanske resnice. Napisal je tudi
slovnico Windische Sprachlehre (1777) in
slovar. Gutschmannova zasluga je, da je v slovensko
sklanjo pravilno postavil mestnik in zavrgel zvalnik. —
Jožef Hasl (1733—1804), jezuit, se je postavil zoper
Pohlina v predgovoru svoje knjige Sveti post.
Smrtni udarec Pohlinovim novotarijam je zadal Jer-
nej Kopitar.

Kdo je Leopold Volkmer?

123
Leopold Volkmer (1741—1816), duhovnik, doma
iz Ljutomera, je štajerski preporoditelj. Pesnil je
družabne pesmi in basni; izdal jih je po njegovi
smrti Anton Murko (prim. Prešernov epigram Izda-
javcu Volkmera fabul in pesem). Prevedel
je in izdal v tisku reformirano jožefinsko cerkveno
pesmarico.

Kdo je Jurij Japelj?

124
Jurij Japelj (1744—1807) je bil duhovnik, doma
iz Kamnika; izšel je iz Paglovčeve šole. Umrl je kot
stolni kanonik v Celovcu. Japelj je najpomembnejši
slovenski janzenist iz kroga škofa Herbersteina.
Glavno njegovo delo je prevod sv. pisma, ki ga
je priredil v letih 1784—1802 v družbi z Blažem

Kumerdejem in drugimi sodelavci. S tem je dal podlago novemu tipu slovenskega knjižnega jezika. Napisal je tudi slovnico, ki je pa ostala v rokopisu. Prevedel je jožefinski Veliki katekizem in predpisane jožefinske mašne pesmi Cerkvene pesmi. Ukvarjal se je tudi s posvetnim, večinoma poučnim pesništvom in prevajal sodobne nemške pesnike. V Celovcu je pesnil tudi v latinskem jeziku.

Kdo je Blaž Kumerdej?

Blaž Kumerdej (1738—1805), šolnik, doma z Bleda, je sodeloval pri Japljevem prevodu sv. pisma in sestavljal obširen slovar slovenskega jezika (pomagal mu je tudi Valentin Vodnik), a ga ni dovršil; napisal je tudi slovnico, ki je ostala v rokopisu. Bil je zaveden Slovenec in vseslovan ter skušal dobiti slovenščini v novi ljudski šoli čim več ugodnosti.

Kdo je baron Žiga Zois?

28 **Baron Žiga Zois** (1747—1819) se je rodil v Trstu; po očetu je bil laškega, po materi slovenskega rodu. Izobrazil se je na dvorjanski akademiji v Reggiu. Po svojem poklicu se je bolj nagibal v naravoslovje (bil je lastnik rudnikov in fužin na Gorenjskem ter velike izvozne trgovine z železom), po lastnem zanimanju pa je gojil humanistične vede. Zbral je veliko knjižnico, v kateri je imel vsa važnejša slovstvena dela naše reformacije in protireformacije pa tudi glagolske in cirilske tekste. Bil je mecen mlade slovenske kulture. Nemški filozof Herder ga je navdušil za narodno pesem in narodni jezik. Za živ-

ljenjsko nalogo si je postavil izobrazbo slovenskega naroda. Njegova zasluga je, da sta Japelj in Kumerdej reformirala slovenski knjižni jezik; on je iz nemškega pesnika Linharta naredil slovenskega dramatika in zgodovinopisca. Njegov bistri duh je spoznal Vodnikov talent, ga znal navezati nase in ga pravilno vzgajati. Bil je iniciativna narava, njegove pobude pa je izvrševal krog slovenskih izobražencev okoli njega. Predvsem sta mu bila pri srcu filozofska kritična slovnica in moderen slovar. Velicina Zoisovega dela je v tem, da je z višine svojega obsežnega znanja našel na pot preprostih potreb malega slovenskega naroda.

Kdo je Anton Tomaž Linhart?

Anton Tomaž Linhart (1757—1795) se je rodil v Radovljici, vstopil v cistercijanski red, a je kmalu izstopil in na Dunaju študiral pod Sonnenfelsovim vodstvom policijski, trgovski in finančni tečaj. V Ljubljani je bil tajnik škofa Herbersteina, kasneje pa okrožni šolski nadzornik. Sprva je bil nemški pesnik (izdal zbirko pesmi Blumen aus Krain in tragedijo Miss Jenny Love). Bil je med najbolj navdušenimi člani akademije delavnih; ko pa se je ta razšla, je postal Zoisov krog torišče njegove delavnosti: postal je praktični izvrševalec narodno-prosvetnih načrtov Žige Zoisa. Priredil je 2 drami: Županovo Micko po igri Die Feldmühle dunajskega dramatika Jožefa Richterja in Ta veseli dan ali Matiček se ženi po znameniti Beaumarchaisovi revolucijski komediji La folle journée ou le

mariage de Figaro. V dveh zvezkih je izdal obsežno delo iz domače zgodovine Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen südlichen Slaven Oesterreichs. V tem delu se kaže kritičnega zgodovinarja, se navdušuje za Slovane in dokazuje, da bi se morala Avstrija po največji narodni sili imenovati slovanska država. Pesmi ni pisal več, pač pa je skupno s Zoisom kritično pretresal Vodnikove pesmi.

Kdo je Valentin Vodnik?

Valentin Vodnik (1758—1819) je bil rojen v Zgornji Šiški pri Ljubljani. Šolal se je v Novem mestu in v Ljubljani, stopil v frančiškanski red, postal redovni pridigar v Ljubljani, a ga je že 1784 poslal škof Herberstein v dušno pastirstvo. Služboval je v Sori, na Bledu, v Ribnici, 1792 pa je prišel za lokalnega kaplana na Gorjušah na Kopričniku. Od tu ga je Zois 1796 spravil v Ljubljano za beneficiata pri Sv. Florijanu in kaplana pri Sv. Jakobu. 1798 je postal profesor na ljubljanski gimnaziji. Za francoskega medvladja je bil ravnatelj gimnazije in obrtnih šol v Ljubljani. 1814 so ga upokojili, ker so mu očitali francosko mišljenje in članstvo pri prostozidarski loži. Umrl je v Ljubljani.

Kakšno je Vodnikovo slovstveno delo?

Vodnika je v slovstvo uvedel Pohlin v Pisanih. Za tem je dalj časa molčal. Pravega Vodnika nam je dal šele Zois; pridobil ga je najprej za slovarsko delo pri Kumerdejevem slovarju. S tem ga

je napotil na proučevanje preprostega narodnega govora, kar se blagodejno pozna na Vodnikovem pesniškem jeziku. Za vzor mu je postavil edinega Horaca in ga opozarjal na izvirnost. Vodnik mu je pošiljal svoje pesmi, ki sta mu jih z Linhartom ocenjevala. Tudi zamisel pratike in poljudnoznanstvenih člankov je Zoisova.

1795—1797 je izdajal Veliko pratiko, ki jo je polnil s članki iz zemljepisja, računstva, vremenoznanstva in gospodarstva, objavljaj pa je v njej tudi svoje pesmi (n. pr. Kranjec, tvoja dežela je zdrava, Zadovoljni Kranjec). 1797—1800 je izhajal v Ljubljani prvi slovenski časopis Ljubljanske Novice. Vodnik ga je urejeval tri leta. Pomemben spis v njem je Vodnikovo Povedanje od slovenskega jezika, kjer govori o razširjenosti Slovanov, njih zgodovini, značaju ter slovstveni zgodovini, zlasti slovenski; prvi je ugotovil muzikalnost slovenskega jezika. 1806 je izdal zbirko svojih pesmi Pesme za pokušino, 1809 pa prigodniško zbirko Pesme za brambovce. Za časa francoskega medvladja je napisal 5 šolskih knjig, med njimi 1811 slovensko slovnico Pismenost ali gramatika za prve šole; v tej knjigi je natisnil odo Ili-rija oživiljena. Potrebam najširših slojev je skušal zadostiti s prireditvijo Kuharskih bukev in Babištva.

Kakšna je Vodnikova pesem?

Vodnikova pesem je značilna racionalistična pesem, ki se odlikuje s svojo stvarnostjo in poučnostjo.

Izrazje je preprosto, domače, preprosta je tudi oblika, posneta po narodni pesmi. Metrično uporablja predvsem alpsko poskočno vrstico z raznimi premenami. V resnejših pesmi rabi tudi štiristopni trohej. Jamb-ske vrstice so pri njem redke.

Kaj je z Vodnikovim slovarskim delom?

Vodnik je hotel nadaljevati Kumerdejev slovar, a je ostalo njegovo delo nedogotovljeno v rokopisu. Vodnikov rokopis je kasneje porabil Matej Cigale v Wolfovem nemško-slovenskem slovarju 1860.

Katere so važnejše izdaje Vodnikovih del?

Važnejše izdaje Vodnikovih del so: Smoletova 1840, Levstikova 1869, Wiesthalerjeva 1891 in Grafenauerjeva v Cvetju Mohorjeve družbe. Važnejše razprave o Vodniku so: Levčeva v Zvonu 1879, Grafenauerjeva v Knezovi knjižnici 1918 in Prijatelj-jeva v Duševnih profilih slovenskih prepoditeljev.

Kdo so ljudski pesniki te dobe?

Ljudski pesniki te dobe so: Andrej Schuster-Drabosnjak s Koroškega, znan po svojih pasijonskih in božičnih igrab, Miha Andreaš, tkalec iz Roža na Koroškem, in Kranjec šmarski šomašter Matevž Kračman.

Kdo je Matija Anton Reljković?

Slavonec Matija Anton Reljković (1732—1798) se je za časa sedemletne vojne spoznal v Nemčiji s prosvetljenstvom. Napisal je knjigo Satir iliti divji čovik, v kateri je

v obliki narodne pesmarice grajal napake v življenju Slavoncev in jih poučeval. V tem je predhodnik Josipa Kozarca. Reljkovičev Satir je imel na narod velikanski vpliv.

Kdo je Tit Brezovački?

Tit Brezovački (1757—1805), duhovnik iz reda pavlinov, je bil najznatnejši kajkavski dramatik in izrazit prosvetljenec. Najboljše in najbolj znano njegovo delo je satirična komedija v 3 dejanjih Matijaš Grabancijaš dijak; v njej je porabil motiv o črnošolcu (prim. Trentarskega študenta).

Kdaj se pričinja nova srbska književnost?

Nova srbska književnost se pojavi v 18. stol. med izseljenimi Srbi na južnem Ogrskem kot nova tvorba brez tradicije. Stara srednjeveška književnost je bila tedaj mrtva in brez vpliva. Lokalne književnosti (dalmatinska, bosenska, slavonska) zaradi svojega verskega značaja niso mogle imeti stika z njo.

Kakšen je značaj nove srbske književnosti?

Nova srbska književnost je sprva verska, kasneje širi krog svojih idej in se končno z Obradovićem povzpne na stopnjo posvetne moderne literature.

Kdo se udeležuje v srbski književnosti pred prosvetljenstvom?

Pred prosvetljenstvom se udeležujejo srbskoslovenski in ruskoslovenski pisci.

Kdo so srbskoslovenski pisci?

Srbskoslovenski pisci (1700—1740) predstavljajo prehod iz srbskega srednjeveškega pismenstva v moderno književnost. To so menihi iz samostana Rače ob Drini. Pišejo v jeziku stare srbske književnosti. Najveljavnejši med njimi je Gavrilko Stefanović Venclovič; bil je izobražen menih in je znal tudi rusko in poljsko. Značilen zanj je dualizem: za cerkveno rabo je pisal v srbskoslovenskem jeziku, za preprosti narod pa v živem narodnem jeziku.

Kdo je Đorđe Branković?

Đorđe Branković (1645—1711) je edini posvetnjak med srbskoslovenskimi pisci. Poznan je po svoji 2000 strani obsegajoči kroniki, ki jo je pisal kot jetnik na Dunaju in v Hebu na Češkem; z njo je hotel upravičiti svoje zahteve po srbskem prestolu. Izdajal se je namreč za potomca despotov Brankovićev in postal med narodom legendarna oseba. me

Kdo so ruskoslovenski pisci?

Ruskoslovenski pisci (1740—1780) so pisci, ki opuščajo srbskoslovenski jezik in pišejo v ruskoslovenskem jeziku (t. j. mešanica cerkvenega in ruskega jezika) ali pa celo v ruščini. Ruski vpliv je med ogrskimi Srbi v 1. polovici 18. stol. zelo narastel, ker so se naslanjali na pravoslavno, slovansko Rusijo v strahu pred nemško in katoliško Avstrijo. Rusi so jim pošiljali knjig pa tudi učiteljev, ki so med njimi organizirali šolstvo (Maksim Suvorov, Emanuel Kozačinski). Najvažnejša ruskoslovenska pisca sta Jovan Rajić (1726—1801), napisal je pesnitev *Boj z maja sa orlovi*, in Zaharija Stefanović Orfelin (1726—1785); napisal je 2 knjižici pesmi proti Avstriji (*Plač Serbii in Gorestnij plač*) in zgodovino ruskega carja Petra Velikega. 1768 je osnoval prvi srbski časopis, ki ga je uredil po zgledu petrograjske ruske akademije; v njegovem časopisu se kažejo prosvetljenske ideje. me

Kako so sprejeli ogrski Srbi jožefinizem?

Ogrski Srbi so bili navdušeni za Jožefa II. predvsem zaradi njegovega verskega liberalizma in protiturške politike. Srbski jožefinci so se imenovali nacionalisti. Vsi važnejši srbski pisci na koncu 18. stol. so prepričani jožefinci; najvažnejši med njimi je Dositej Obradović. S prosvetljenstvom se je izvršil preobrat v srbskem duhovnem življenju; dotlej so živeli pod ruskim vplivom, sedaj pa pridejo pod neposredni vpliv zapadne Evrope.

Kdo je Dositej Obradović?

Dositej Obradović (1743—1811) se je rodil v Čakovu v Banatu. Versko sanjarstvo ga je zaneslo v samostan Hopovo 32

na Fruški gori, kjer se je razočaral in od tam pobegnil. Pot ga vodi preko Zagreba in Dalmacije na Sveto goro in dalje v Malo Azijo v Smirno, v središče grškega bogoslovja. Za tem ga vidimo v Trstu, na Dunaju, v Italiji, Vlaški in Nemčiji. Tu končno sleče duhovniško obleko in študira na nemških univerzah (Halle, Leipzig). Obišče London, Pariz in Rusijo. Karadorđeva vstaja ga najde v Trstu; takoj vstopi v Karadorđevo službo, postane njegov tajnik in svetovalec, organizira srbsko šolstvo, odpre 1808 v Beogradu „veliko školo“ in umre v Beogradu 1811 kot prosvetni minister Karadorđeve Srbije.

Kaj je pisal Dositej Obradović?

Najvažnejša njegova dela so *Život i priklučenja*, *Sovēti zdravoga razuma* in *Basne*. 1911 je izšla v Beogradu celotna državna izdaja del Dositeja Obradovića.

Kakšen pisatelj je Dositej Obradović?

Dositej Obradović ni originalen pisatelj, ampak filozof eklektik, ki se povsod uči, a gleda samo na to, kako bo koristil svojemu narodu. Odlikuje ga velika ljubezen do resnice in navdušenje za znanje, ki mu je sredstvo za duhovno svobodo in nravno življenje posameznika in naroda. Izrazit vzgojen pisatelj je; skoraj vsa njegova dela so posvečena mladini. Daleč pred svojo dobo je s svojo zahtevo po izobrazbi tudi ženske mladine. Navdušuje se za Jožefove cerkvene reforme. Novo je njegovo pojmovanje narodnosti; dotlej je bilo srbsko rodoljubje omejeno samo na pravoslavne Srbe, ki živijo pod mitropolijo v Sremskih Karlovcih. Zanj je Srb vsakdo brez ozira na vero, da le govori srbski jezik.

V kakšnem jeziku piše Dositej Obradović?

Piše v narodnem jeziku, ker je prepričan, da ga bo le v tem jeziku ljudstvo razumelo. Njegov jezik ni čist, ker je bil iz mešanega rumunsko-srbskega kraja. Rabi tudi precej ruskih besed.

V
ROMANTIKA
(1819—1848)

*Slovenska
romantika*

Kaj so mejniki te dobe?

Mejnika te dobe sta: l. 1819 (smrt Ž. Zoisa in V. Vodnika) in l. 1848 (pomlad narodov).

Kaj je romantika?

Romantika je reakcija zoper hladno razumarstvo in klasicizem prosvetljenstva. V ospredje stopijo domišljija, ljubezen za vse nenavadno in izredno, čustvenost ter zanimanje za narodni jezik in narodovo preteklost, ki se najlepše kaže v narodnem blagu. Poživi se zanimanje za romanski krščanski srednji vek.

Kako delimo slovensko romantiko?

Slovensko romantiko delimo v starejšo, znanstveno romantiko (Kopitar, Jarnik, Ravnikar) in mlajšo, pesniško romantiko (Prešeren, Čop). Romantika se je obdržala v slovstvu v različnih oblikah prav do danes.

Kdo je Jernej Kopitar?

Jernej Kopitar (1780—1844) se je rodil v Repnjah na Gorenjskem. Sreča ga je privedla v hišo barona Žige Zoisa; postal je njegov tajnik in knjižničar. 1808 je šel na Dunaj študirat pravo. Postal je na

Dunaju cenzor slovanskih in grških knjig ter uradnik dvorne knjižnice. Umrl je kot dvorni svetnik na Dunaju.

Kakšno je Kopitarjevo slovstveno delo?

Kopitar ni nič slovenskega pisal. To so delali njegovi sodelavci v domovini, ki jih je znal s pošiljanjem dopisov in knjig organizirati v vseh predelih domovine. S tem je pospeševal slovstveno in narodno združitev Slovencev, ki so bili tedaj razkosani. Najzvestejši njegov pomočnik je bil Matevž Ravnikar. Njegov literarni načrt so prevzeli slovenski janzenisti, le da so ga izvajali preveč ozkosrčno. Kopitar je namreč učil, da edino še kmet govori pristni in nepokvarjeni slovenski jezik in duhovnik naj zajame ta besedni zaklad in ga soglasno s Kopitarjevo slovnico spravi v sklad s staroslovenščino in drugimi slovanskimi jeziki. V tem jeziku naj izobraženci pišejo to, kar kmeta zanima in kar kmet potrebuje.

Epohalnega pomena je Kopitarjeva slovnica *Grammatik der Slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steiermark* (v 2 snopičih 1808 in 1809). To je prva znanstvena slovnica slovenskega jezika; svojo vrednost je ohranila do današnjih dni. Slovenski jezik se je oprl na dva trdna stebra, na živi narodni govor in zgodovinski razvoj. Načelne važnosti je njegova rešitev, da slovníčar ne piše jeziku zakonov, ampak jih v jeziku samo ugotavlja in zapiše.

Na Dunaju je Kopitar hitro popustil pravo in se oprijel jezikoslovja. Bil je med ustanovitelji slavi-

stike. Sodeloval je pri raznih nemških romantičnih glasilih. Bil je urednik slavističnega oddelka v *Wiener Allgemeine Literaturzeitung*, iz *Wiener Jahrbücher der Literatur* pa je naredil glasilo avstrijskih slavistov. Njegova največja želja je bila, da bi Dunaj postal sedež slovanske akademije. Uresničila pa se je druga njegova želja: njegov učenec Fran Miklošič je zasedel novo ustanovljeno slavistično stolico na Dunaju.

L. 1836 je objavil znamenito knjigo *Glagolita Clozianus*, v kateri je objavil tudi brižinske spomenike in razložil svojo panonsko hipotezo o domovini stare slovenščine.

Po njegovi zaslugi so 1817 odprli v Ljubljani stolico za slovenski jezik. Neprecenljive zasluge si je Kopitar pridobil s tem, da je literarno vzgojil Vuka Stefanovića Karadžića.

Kako označujemo Kopitarja?

Kopitarja označujemo kot avstroslavista in kulturnopolitičnega vernika. Videl je bodočnost Slovanov v Avstriji, ki jo je z Linhartom vred smatral za slovansko državo. Sanjal je o Dunaju kot slovanskem središču, ki pa je dejansko bilo v Rusiji. Kot prepričan Avstrijec se je kljub svoji zmerni življenjski filozofiji oprijel skrajnostnega verskega nazora neokatolicizma, ki je bil v predmarčni Avstriji nekaka uradna religija. To svoje katoličanstvo je poudarjal proti Rusom, ki so bili na poti njegovim avstroslavističnim težnjam, kakor tudi proti Nemcem, ki so grozili z germanizacijo avstrijskih slovanskih na-

rodov. Janzenist Kopitar kljub svojemu slovstvenemu sodelovanju s slovenskimi janzenisti ni bil. Osebnost je bil Kopitar izredno oblasten, zamerljiv in bridek v svojih besedah. V slovenski javnosti si je zaslužil priimek „repenjski gromovnik“.

Kaj je s stolico slovenskega jezika v Ljubljani?

Po Kopitarjevem in Ravnikarjevem prizadevanju se je 1817 odprla na ljubljanskem bogoslovju stolica za slovenski jezik. Zasedel jo je bogoslovni profesor Frančišek Metelko. Štajerski Slovenci so tako stolico dobili že 1812 v Gradcu; poučeval je tam najtipičnejši slovenski romantik Janez Nepomuk Primic (1785—1823) iz Zaloga pri Šmarju na Dolenjskem. Ustanovil je slovensko literarno društvo in izdal čitanko *Nemško slovenska branja*. Obolel je na umu in še mlad umrl.

Kdo je Matevž Ravnikar?

Matevž Ravnikar (1776—1845) je bil rojen v Vačah, bil bogoslovni profesor v Ljubljani in umrl kot tržaški škof. Bil je praktični izvrševalec Kopitarjevih načrtov glede preporoda slovenskega jezika (podobno kakor Vuk pri Srbih). Upošteva je Kopitarjev nauk, je v svojih knjigah pisal kolikor mogoče tak jezik, kakor ga govori preprosti kmet na deželi, ter s tem reformiral slovenski jezikovni slog in si zaslužil častno ime očeta slovenske proze. Njegovo najbolj znano knjižno delo je prevod knjige Krištofa Schmida *Zgodbe svetega pisma za mlade ljudi*.

Kdo je Urban Jarnik?

36 Urban Jarnik (1784—1844) je iz Ziljske doline na Koroškem. Umrl je kot župnik v Blatnem gradu nad Vrbskim jezerom. V mlajših letih je pisal izvirne pesmi in pesniške prevode ter jih objavljajal v celovški Carinthiji. Kasneje se je posvetil narodno-prosvetnemu delu, jezikoslovju, zgodovini in zbiranju narodnih pesmi in običajev. Za njegovo naziranje je značilna knjiga *Zber lepih ukov za slovensko mladino*, prirejena po Cvetniku Jovana Rajića; v njej se kaže prosvetljenega jožefinca. V svojih zadnjih letih se je nagibal k ilirizmu in priobčil v Vrazovem Kolu 1842 prvi slovenski dialektološki spis *Obraz slovenskoga narečja u Koroškoj*. Njegov učenec je bil Matija Majar Ziljski. V njegovem delu se prepletajo prvine preživelega se prosvetljenstva in nastopajoče romantike. Bil je med Kopitarjevimi sodelavci.

Kaj je z reformo slovenskega črkopisa?

Kopitar je v svoji slovnici postavil načelo idealne abecede: kolikor glasov, toliko znakov. Svojega predhodnika je imel že v Žigi Popoviču. Latinici bi bilo treba dodati še nekaj znakov. Sprva sta reševala ta problem skupno z Dobrovskim. L. 1820 so se glede tega sestali na Dunaju Kopitar, Dobrovski, Metelko in Ravnikar, a se niso zedinili. Po svoje sta rešila ta problem vsak zase Frančišek Metelko in Peter Danjko.

Kaj je metelčica?

Metelčica je pisava, ki jo je sestavil bogoslovni profesor Frančišek Metelko (1789—1860). Svoj črko-

pis je objavil 1825 v slovnici *Lehrgebäude der slowenischen Sprache*. Latinico je pomnožil s cirilskimi znaki. Njegov črkopis je znanstveno sicer popoln, a nepregleden. Reformiral je znake za c, č, š, z, ž, mehka l in n in spopolnil izražanje ozkih ter širokih e in o v pisavi. Vpeljal je tudi posebno znamenje za polglasnik. V slovnici, ki je sicer zelo dobra, je zavrnil tradicionalni knjižni jezik in na njegovo mesto postavil fonetično pisano dolenjščino svojega časa. Metelkove pisave, imenovane metelčica, porogljivo tudi krevljica ali žabičica, so se oprijeli predvsem njegovi somišljeniki janzenisti in jo pričeli uvajati v šole. V črkarski pravdi pa je podlegla in so jo 1833 za šole uradno prepovedali.

Kaj je danjčica?

Danjčica je pisava, ki jo je sestavil radgonski kaplan Peter Danjko (1787—1873). Uvedel jo je v svoji slovnici *Lehrbuch der Windischen Sprache* 1824. Vpeljal je nove črke za č, š, ž, nj in ũ. Tudi on se ni oziral na tradicionalni knjižni jezik in je pisal v vzhodni štajersščini. Danjčica se ni mogla obdržati, dasi je prodrla tudi v šole. L. 1838 so jo za šole uradno prepovedali. Danjkovo pisavo in knjižni jezik je uspešno zavrnil Anton Murko s svojo slovnico in slovarjem; izrekel se je za bohoričico in tradicionalno knjižno slovenščino, ki jo je besedno bogatil iz zaklada vzhodne štajersščine.

Kdo je hotel izdajati poučno-zabavni tednik?

Mladi duhovniki Janez Cigler, Ignacij Holzapfel in Ksaver pl. Andriolli so hoteli 1824 pričeti izdajati

poučno-zabavni tednik *Slavinjo*, a jim policija ni dala dovoljenja.

Kaj je Kranjska Čbelica?

37 Kranjska Čbelica je pesniški zbornik, ki je izšel v 5 zvezkih (1830—1832, 1834, 1848). Njen urednik je bil knjižničar licejske knjižnice in pesnik Miha Kastelic, glavni pesnik France Prešeren, duševni voditelj pa Matija Čop. Bila je v prvih 4 zvezkih glasilo Čopove akademije, kakor imenujemo dobo plodovitega skupnega Prešernovega in Čopovega dela. Namenjena je bila izobražencem.

Kdo so čbeličarji?

Razen Prešerna in Čopa spadajo med čbeličarje: Miha Kastelic (1796—1868), knjižničar licejske biblioteke; učeni in čudaški bogoslovni profesor dr. Jakob Zupan (1785—1852); dasi je bil janzenist, je bil vendar nasprotnik metelčice; Blaž Potočnik (1799 do 1872), župnik v Št. Vidu nad Ljubljano, narodno-prosvetni delavec in avtor mnogo ponarodelih pesmi; Janez Cigler (1792—1869), župnik v Višnji gori, znan po povesti *Sreča v nesreči* (1836), ki jo je pohvalil 1858 celo Fr. Levstik; Ignacij Holzapfel, Jurij Kosmač.

Kdo je Matija Čop?

38 Matija Čop (1797—1835) je bil rojen v Žirovnici. Postal je humanitetni profesor na Reki, za tem v Lvovu, kjer je 2 leti tudi predaval na filozofski fakulteti. Jeseni 1827 se je kot gimnazijski profesor

vrnil v Ljubljano in kmalu postal knjižničar licejske biblioteke. 6. julija 1835 je utonil pri kopanju v Savi pri Tomačevem. Bil je temeljito izobražen klasični filolog, germanist, romanist in slavist. Poznal je poleg svojega materinega jezika latinski, grški, nemški, francoski, italijanski, španski, portugalski, angleški, češki, poljski, ruski in srbohrvatski jezik. Bil je estetsko izobražen filolog in slovstveni zgodovinar, ki mu je obsežno jezikovno znanje omogočalo branje velikih del svetovnih književnosti in lastno sodbo o njih. Bil je učenec nemške romantike. Kot romantiku mu je bil cilj spoj antike z moderno in univerzalnost poezije; odtod vedno stremljenje po novih oblikah, ki jih je izkopaval iz vseh dob in vseh slovstev.

Kaj je bil Čop Prešernu in mladi slovenski poeziji?

Čop je bil kot poznavalec klasičnih in modernih jezikov, slovstev in pesniških oblik Prešernu in mladi slovenski literaturi vodnik v estetskih in literarnih vprašanjih. Skupno s Prešernom se je trudil za estetsko izoblikovanje slovenskega jezika in za pravice umetne osebnostne poezije. Čopov pomen za slovensko literaturo je najlepše označil Prešeren v svojih obsmrtnicah *Dem Andenken des Matthias Čop* in *V spomin Matija Čopa*.

Kaj je Čop pisal?

V tisku je objavil Čop samo oceno Kranjske Čbelice; bil je to nemški prevod kritike, ki jo je o prvih 3 zvezkih Kranjske Čbelice napisal češki pesnik Čelakovsky; dodal pa je Čop lastne opombe, da je

pokazal vrednost Prešernove poezije. Za Šafaříkovo Zgodovino slovanskega jezika in književnosti je napisal pregled slovenske literarne zgodovine, ki je izšel v tisku šele l. 1864. Čop je bil izrazit estetski uživatelj, ki mu manjka osebne literarne ambicije; od tod pri njegovem tako ogrómnem znanju tolikšna literarna neplodnost (prim. Prešernov epigram o dehorju).

Kaj je črkarska pravda?

389 Črkarska pravda je boj med bohoričico in metelčico. Pričel se je jeseni 1831, ko sta se v celovški Carinthiji bojevala Jakob Zupan proti metelčici in Burger za metelčico. Maja 1832 je posegel vanjo Prešeren s sonetom o kaši. Razpihal pa je ta boj Čop, ko je 1833 v Ilirskem listu objavil nemški prevod kritike, kjer Čelakovsky hvali sonet o kaši, obsoja metelčico in svetuje sprejem češkega črkopisa; Čop se je s svojim dostavkom tudi izrazil proti metelčici. Na odgovor nasprotnikov je objavil Čop v Ilirskem listu pod naslovom Slovenska abecedna vojska razpravo o metelčici. Skupen odgovor metelčičarjev je znova zavrnil Čop s Slovensko abecedno vojsko št. 2. Sedaj je posegel v boj sam Kopitar, ki je objavil v Ilirskem listu pismo Metelku o ljubljanskem abecednem prepiru. Čop ga je zlahka zavrnil s Slovensko abecedno vojsko št. 3, Prešeren pa je dodal zbirko nemških pesmi z naslovom Literarne šale v načinu Avgusta Viljema Schlegla, med njimi tudi slovenski sonet Apel in čevljar. S

tem so bili metelčičarji in Kopitar premagani, metelčica pa kmalu za tem odpravljena iz šol. Vse članke, ki so izšli v Ilirskem listu o Kranjski Čbelici in metelčici, je dal Čop v več izvodih odtisniti in jih je priložil Ilirskemu listu pod skupnim naslovom *Nuovo Discacciamento di lettere inutili* (t. j. novo preganjanje nepotrebnih črk).

V čem je pravi pomen črkarske pravde?

V črkarski pravdi se je navidezno bil boj za črke, v resnici pa je šlo za boj med raznimi nazorji o literaturi. Na eni strani so stali janzenisti s svojim utilitarističnim literarnim programom, pridružil se jim je Kopitar, ki mu Prešeren-Čopova umetna poezija ni bila všeč, zakaj njegov vzor je bila narodna pesem; čutil se je tudi osebno užaljenega, dasi mu za metelčico ni bilo dosti. Na drugi strani sta stala Čop in Prešeren s svojim modernim nazorjem o poeziji. Zmagala je moderna romantična umetna poezija kot izraz pesnikovih osebnostnih čustev in misli nad splošno narodno pesmijo.

Kaj je bilo v tem času s Kranjsko Čbelico?

Tisti čas je bil v cenzuri 4. zvezek Kranjske Čbelice; to so tedaj opravljali že v Ljubljani. Čop je kot cenzor že dal dovoljenje za tisk, a janzenisti so dosegli, da je morala Čbelica na Dunaj v ponovno cenzuro. Tu jo je dobil v roke Kopitar in jo ocenil tako zlobno in ponekod prostaško, da je šla Čbelica po zaslugi ljubljanskega gubernija še enkrat v cenzuro, ki jo je v glavnem dobro pre-

stala, Kopitar pa je dobil uradni opomin zaradi žaljivih pripomb. Bil pa je to zadnji zvezek Kranjske Čbelice pred tiskovno svobodo, zakaj po Čopovi smrti Kastelic ni bil kos nasprotnikom.

Kdo je France Prešeren?

40 France Prešeren (1800—1849) se je rodil 3. decembra 1800 v Vrbi na Gorenjskem. Njegov stric Jožef, takrat kaplan na Kopanju pri Grosupljem, ga je poslal v ljudsko šolo v Ribnico. Od 1812—1821 je študiral v Ljubljani, v naslednjem šolskem letu je napravil na Dunaju 3. letnik filozofije, poslušal nato 1822—1826 pravo na Dunaju, bil v marcu 1828 promoviran za doktorja prava. Na Dunaju je bil nekaj časa učitelj v Klinkowströmovem vzgojnem zavodu, kjer je bil med njegovimi učenci grof Anton Auersperg, kasnejši nemški pesnik Anastazij Grün. 1828 je stopil v službo pri ljubljanskem advokatu dr. Leopoldu Baumgartenu, služboval 1829—1831 kot brezplačni zapriseženi konceptni praktikant pri finančni prokuraturi v Ljubljani. Ko so mu pa dvakrat zavrnilo prošnjo za plačano mesto, je izstopil iz službe in opravil pomladi 1832 pri apelacijskem sodišču v Celovcu sodni in advokatski izpit. V Ljubljani je še nekaj časa delal pri dr. Baumgartenu, od marca 1834 do septembra 1846 pa je bil koncipient pri svojem prijatelju dr. Blažu Chrobatu. Od 1832 do 1845 je petkrat zaman prosil za samostojno advokaturo, ker je bil pri policiji označen kot „freigeist“ (to je bil po predmarčnih pojmih veri, državi in družabnemu redu nevaren človek). V ta čas padejo težki

in usodni dogodki: Čopova smrt, nesrečna ljubezen do Primčeve Julije, nesrečno razmerje z Ano Jelovškovo, Smoletova smrt. Septembra 1846 je dobil novoustanovljeno advokatsko mesto v Kranju. Toda že konec 1848 je zbolel in 8. februarja 1849 v Kranju umrl.

Kaj vemo o Prešernovi slovstveni izobrazbi?

Prešernovo znanje je bilo precejšno. Poleg materinega jezika je poznal nemški, italijanski, francoski, angleški, španski in poljski jezik. O njegovem literarnem izobraževanju imamo važno sporočilo iz dunajskih let, ko je prebiral stare latinske in grške pisce (Ovida, Terenca, Plavta, Homerja, Evripida, Sofokleja) in stara italijanska pesnika Boccaccia in Guarinia. Najvažnejša pa so leta 1828—1835, ko se je Prešeren razvijal ob mentorstvu Matija Čopa. S Čopom ga je družilo prijateljstvo in isti svetovni in literarni nazor.

Katere nove oblike je uvedel Prešeren?

41 Prešeren je uvedel naslednje, večinoma romanske pesniške oblike: sonet, sonetni venec, gazelo, gloslo, balado (Lenora), romanco (Turjaška Rozamunda, Hčere svet, Romanca od dohtarja), priliko (Orglar), stanco (Slovo od mladosti, Prva ljubezen, Krst pri Savici), tercino (Nova pisarija, Uvod v Krst pri Savici, Dem Andenken des Matthias Čop), distih (V spomin Matija Čopa).

Katere so važnejše Prešernove pesmi?

Važnejše Prešernove pesmi so: Slovo od mladosti, Soneti ljubezni, Soneti nesreče, Gazele, Glosa, Sonetni venec z epilgom, Krst pri Savici, Nova pisarija.

Katere prigradniške pesmi je zapel Prešeren?

Pesnik je zapel naslednje prigradniške pesmi: V spomin Valentina Vodnika, V spomin Andreja Smoleta, V spomin Matija Čopa (dve).

Kaj je vir Prešernove poezije?

Vir Prešernove poezije je žalost, ki je rastla iz spoznanja, da idealnega sveta ni, ljubezen do dekleta in nesrečne domovine. Vsa ta njegova poezija je pretežno elegična. Poleg tega je pisal satire (Nova pisarija, sonet Kaša) in Sršene ter Zabavljive napise, ki so naperjeni na tedanje slovenske slovstvene delavce (Vodnika, Zupana, Ciglerja, Potočnika, Čopa, Kastelca, Kopitarja, Vraza).

Kaj je Sonetni venec?

46
Sonetni venec je venec 15 sonetov, posvečenih tudi na zunaj z akrostihom Primčevi Juliji. Uvod v Sonetni venec je sonet Je od vesel'ga časa teklo leto. Pesnik poje o svoji nesrečni ljubezni do Julije in o svoji nesrečni domovini. Objavil je Prešeren Sonetni venec kot poseben tisk (priloga Ilirskemu listu 1834), ker ni imel upanja, da bi ga Čop sprejel v Čbelico. Sonetni venec pomeni naj-

večjo umetnino Prešernove poezije in višek slovenske lirske pesmi sploh. Prevedli so ga med drugim tudi v nemščino in ruščino ter uživa polno priznanje še danes (prim. grafično izdajo Miha Maleša).

Kakšne posledice je imel Sonetni venec za pesnika?

Sonetni venec je imel za pesnika neprijetne posledice. Zamerili so mu zlasti Primčevi in Scheuchenstuelovi, ker je na tak način razkrival svojo ljubezen do Julije, ki je bila tedaj že zaročena s sinom uglednega Scheuchenstuela. Odmev tega nerazpoloženja je Prešernov sonet Na jasnem nebi mila luna sveti.

Kaj je epilog Sonetnega venca?

Epilog Sonetnega venca so 4 sonetje: Ni znal molitve žlahtnič trde glave, Sanjalo se mi je, da v svetem raji, Velika, Togenburg, bila je mera, Vi, ki vam je ljubezni tiranija neznana. Pripisal jih je pesnik na svoj izvod Sonetnega venca in jih namenil za 5. zvezek Kranjske Čbelice, ki pa tedaj ni izšel. V širšem pomenu štejemo sem vsebinsko še daljšo vrsto sonetov (Marsikateri romar gre v Rim, v Kompostelje, Oči bile pri nji v deklet so sredi, Kadar previdi učenost zdravnika, Odprlo bo nebo po sodnjem dnevi) in pesmi (Kam, Ukazi, Ribič), ki vse izražajo pesnikovo zdvojenost in prehajajo v grenak obup in resignacijo. Nekatere od teh je objavil v Ilirskem listu.

97 *Kaj je izdal Prešeren l. 1836?*

L. 1836 je Prešeren izdal kot poseben tisk *Krst pri Savici*, ki ga v naslovu imenuje „povest v verzih“. Uvod v pesnitev je sonet, posvečen Matiju Čopu. Tercinski Uvod riše konec poganskega upora 772, lokalizira dejanje po dobi in kraju. Krst sam je sestavljen iz 53 stanc, vsebinsko razdeljenih na 3 dele (Črtomir ob Bohinjskem jezeru, svidenje ob slapu, krst). Snov je Prešeren zajel iz Valvasorja. 1844 so Novice Krst ponatisnile.

Kaj je menil Prešeren o Krstu pri Savici?

Krst pri Savici je Prešeren nekoliko ironično smatral za metrično vajo (v pismu Čelakovskemu). Z njim je postavil nagrobni spomenik mrtvemu prijatelju in svoji mrtvi ljubezni do Julije. Ta pesem je nastala kot priča težkega preloma v Prešernovem življenju.

Ali je imel Krst posnemovalce?

Krst pri Savici sta skušala posnemati Jožef Zemlja (Sedem sinov 1843) in Gregor Krek (Na sveti večer opolnoči 1863).

Kaj je hotel Prešeren z Novo pisarijo?

S to satiro je hotel Prešeren zavriniti literarne in jezikovne nazore janzenistov in Kopitarja. Zasnovana je v dialogu in zložena v tercinah. Spominja na pesnitev italijanskega pesnika Alfierija I pedanti.

Kje je Prešeren objavljал svoje pesmi?

Od l. 1827 dalje je Prešeren objavljал svoje pesmi v nemških ljubljanskih listih, dalje v Kranjski Čbe-

lici, od 1844 dalje jih je tiskal nekaj tudi v Novicah (ponatisk Krsta pri Savici, V spomin Valentina Vodnika, V spomin Matija Čopa). Do l. 1846 so dozorele Poezije, katerih ideja zori že od l. 1836. Maja 1846 so šle Poezije v cenzuro, ki je črtala Zdravljico, 15. decembra 1846 pa so izšle z letnico 1847.

Kako so cenili Prešernovo poezijo v njegovem času?

Veličino Prešernove poezije je v njegovem času doumela le peščica izbrancev. Sodobniki in sledeči rod Staroslovencev so bili zaverovani v namišljeno slavo pesnika „objektivne“ poezije Koseskega. Največ zaslug, da je stopila Prešernova poezija v ozadje, ima dr. Janez Bleiweis, ki je namerno temnil Prešernovo slavo. Mlajši rod (Mladoslavenci) pa je začel svoje delo v imenu Prešernove umetnosti in predstavil Prešerna Slovincem kot največjega slovenskega pesnika (Stritar v Klasju 1866).

Kakšno je bilo Prešernovo stališče glede ilirizma?

Prešeren je odklanjal Vrazovo prizadevanje za enotni ilirski jezik. Kot odgovor Vrazu je pospešeno delo za slovensko narodno pesem in za izdajo Vodnikovih in Linhartovih del.

Kaj je pesnik Prešeren?

Prešeren je največji slovenski pesnik. Dal nam je vzorne pesniške oblike. Jezik je gorenjski, toda tako bogat z domačim, pristnim izrazjem, da ga v tem oziru ne presega noben slovenski pesnik po njem.

Kdaj so postavili Prešernu nagrobni spomenik?

Prešernu so postavili nagrobni spomenik 3. julija 1852. Na njem je napis: Ena se Tebi je želja spolnila, v zemlji domači da truplo leži.

Katere so važnejše izdaje Prešernovih Poezij?

Važnejše izdaje Prešernovih Poezij so Stritarjeva, Pintarjeva, Aškerčeva, Glonar-Pirjevčeva in Kidričeva, *Šodnjakova*

Kdo so zbiralci narodnih pesmi?

R: 3

Narodne pesmi omenjata že Trubar in Valvasor. Prvi jih je zbiral Pohlinov redovni tovariš Dizma Zakotnik. Zanimanje za narodno pesem je poživil nemški filozof Herder s svojo zbirko narodnih pesmi raznih narodov *Stimmen der Völker in Liedern*. Žiga Zois je zapustil v rokopisu zbirko ljubezenskih narodnih pesmi Viže. Linhart je prevedel v nemščino narodno pesem o Pegamu in Lambergarju. Vodnik je pridno zapisoval narodne pesmi in si ob njih ustvaril svoje pesniško izrazje. Kopitar je ves navdušen za narodno poezijo in bi rad našel med Slovenci drugega Vuka. V Prešernovi družbi je strokovnjak za zbiranje narodne pesmi Andrej Smole, najobsežnejše pa je to zasnoval Poljak Emil Korytko. Po slovenskih deželah je potoval in zbiral narodno blago Stanko Vraz. Od petdesetih let dalje se je število nabiralcev narodnega blaga pomnožilo (Trstenjak, Žakelj-Ledinski, Valjavec itd.). Krona vsega tega prizadevanja je obširna izdaja Slovenske narodne pesmi, ki jih je za Slovensko Matico priredil dr. Karel Štrekelj, zaključil pa dr. Joža Glonar.

Kdo je Andrej Smole?

Andrej Smole (1800—1840), Prešernov prijatelj, je bil bogat ljubljanski trgovec, ki je bil zelo izobražen (poleg slovenščine in nemščine je znal še italijanščino, francoščino in angleščino), a brez pisateljskega daru. Njegova posebnost so bile narodne pesmi, ki jih je nekaj izšlo tudi v Kranjski Čbelici, potem ko jih je Prešeren popravil oziroma prepesnil. Leta 1833 sta s Prešernom nameravala v Pragi izdati zbirko slovenskih narodnih pesmi iz Vodnikove in Smoletove zbirke, a se načrt ni posrečil. Zadnja leta svojega življenja je deloval predvsem kot založnik; izdal je 1840 Vodnikove pesmi, Linhartov Veseli dan ali Matiček se ženi; pripravljenih je imel še več del, a mu je smrt prekržala račune. Potegoval se je za slovenski časopis; dvakrat je vložil prošnjo za političen list Ilirske Novice z literarno prilogo Ilirski Merkur (urednik naj bi bil Prešeren), a ni uspel.

Kdo je Emil Korytko?

Emil Korytko (1813—1839) je Poljak, ki so ga 1837 internirali v Ljubljani zaradi njegovega revolucionarnega delovanja proti Rusom. Z veliko vnemo je zbiral slovensko narodno blago in stopil v stik z raznimi nabiralci. Nameraval je izdati zbirko slovenskih narodnih pesmi in narodopisa Slovencev, a je prekmalu umrl. V letih 1839—1844 je izšla v Ljubljani njegova zbirka z naslovom Slovenske pesmi kranjskega naroda; uredila sta jih Miha Kastelic in Jurij Kosmač.

Kdo je Anton Martin Slomšek?

Anton Martin Slomšek (1800—1862) je bil doma na Slomu pri Ponikvi na Štajerskem, umrl kot lavantinski škof v Mariboru. Kot poljudnega pisatelja in pesnika ga odlikujejo narodnoprosvetne in vzgojne težnje. Najznamenitejše njegovo delo je Blaže ino Nežica v nedeljski šoli; z izrazito pedagoškim značajem te knjižice si je pridobil sloves slovenskega Pestalozzija. Iz skrbi, da bi dobilo ljudstvo v roke dobre knjige, je v njem že 1845 vzniknila misel o družbi za izdajanje dobrih slovenskih knjig; tedaj se ta misel sicer še ni mogla uresničiti, kasneje pa je iz nje nastala Mohorjeva družba. Osnoval je in nekaj časa tudi sam urejeval letnik Drobtnice. Izdal je vrsto nabožnih knjig in se briga za slovenske šolske knjige. Skupno s profesorjem Ahaclem je izdal zbirko pesmi *Pesme po Koroškem in Štajerskem* znane. Za narodno življenje štajerskih Slovencev je velike važnosti, da je prenesel sedež lavantinske škofije iz Št. Andraža na Koroškem v Maribor.

Kdo je Lukijan Mušicki?

Lukijan Mušicki (1777—1837) iz Bačke, bogoslovni profesor in arhimandrit, je bil temeljito filozofsko in literarno izobražen klasicist. Glavni njegov vzor je Horac. Njegove latinske in srbske pesmi so učene in izumetničene (*Stihotvorenija*). V letih 1820—1840 so ga smatrali za največjega srbskega pesnika; Kopitar ga je imenoval srbskega Horaca, Šafařík pa kneza srbskih pesnikov. Danes so njegove pesmi mrtve. V mlajših letih so ga zanimala tudi jezikovna vprašanja, a Vuku se ni pridružil, dasi je bil v dobrem razmerju z njim.

Kdo je Sima Milutinović-Sarajlija?

Sima Milutinović-Sarajlija (1791—1847) iz Sarajeva je bil lirski in epski pesnik ter dramatik. Pisal je tudi zgodovinska dela in zbiral narodne pesmi. Poznal se je z Goethejem in Grimmom. Bil je učitelj kasnejšega črnogorskega vladike Petra II. Petrovića Njegoša. Njegova nemirna kri ga dela čudaškega.

Kdo je Jovan Sterija Popović?

Jovan Sterija Popović (1806—1856) iz Vršca v Banatu, je bil po očetu Grk, po materi Srb. Bil je gimnazijski profesor, advokat, načelnik prosvetnega ministrstva in umrl reven v Vršču. Kot romanopisec je napisal satiričen roman zoper sodobno pripovedništvo *Roman bez romana*. Kot dramatik je rodoljub in moralist. Gledališče mu je „šola, kjer se ljudje uče“. Napisal je nekaj zgodovinskih dram in tragedij, ki so precej romantične (*Smrt Stefana Dečanskog*, *Ajduci*, *San Kraljevića Marka*). Najpomembnejši je kot ustanovitelj srbske komedije. V komediji je realist in biča ali napake posameznikov (*Tvrđica* ili *Kir Janja*, *Zla žena*, *Pokondirena tikva*; to so karakterne komedije) ali pa slika napake družbe (komedije naravi): *Ženidba* i *udaba*, *Beograd* nekad i sad, *Rodoljupci*. Kot lirski pesnik je izdal zbirko pesimističnih pesmi *Davorê*. Štejejo ga za prvega modernega srbskega literata in prvega srbskega realista.

Kdo je Peter Petrović Njegoš?

Peter Petrović Njegoš (1813—1851) se je rodil v Njeguših v Črni gori in umrl kot črnogorski vladika na Cetinju. Kot pesnik je užival sloves klasične izobraženosti. Pisal je manjše prigodniške in refleksivne pesmi ter zbiral narodne pesmi. Glavna njegova književna dela so: religiozni ep *Luča mikrokozma*, zgodovinska drama *Lažni car Šćepan Mali* in *Gorski vijenac*.

Kaj je Gorski venec?

Gorski venec je največje in najlepše Njegoševo delo in obenem najpomembnejše delo vse srbske književnosti. Za-

snoval ga je kot dramo v 5 dejanjih, a je v resnici le niz prizorov in samogovorov brez odrskega učinka. Delo je skladna zmes drame, epa in lirike. Glavni predmet je pokolj poturic v Črni gori, ki naj bi se izvršil 1703 za časa vladike Danila, ki je glavna oseba v Gorskem vencu. Gorski venec je posvečen Karadordu. Izšel je prvič 1847; do svetovne vojske je doživel okoli 20 izdaj. V slovenščino ga je prevedel Rajko Perušek; preveden je tudi v ruski, bolgarski, češki, nemški, francoski, italijanski, madžarski in švedski jezik.

Kdo je Vuk Stefanović Karadžić?

Vuk Stefanović Karadžić (1787—1864) se je rodil v vasi Tršić v Podrinju. Udeležil se je srbske vstaje 1804 in šel nato študirat v Sremske Karlovce, bil pisar pri valjevskem vojvodu Jakobu Nenadoviću in za tem pri praviteljstvujuščem sovjetu. V Beogradu je bil eden prvih dijakov na Dositejevi veliki šoli. Pred svojim odhodom v Avstrijo je bil carinik in sodnik v Brzi Palanki. Na Dunaju je 1813 prišel v stik z Jernejem Kopitarjem, ki ga je uvedel v književno delo. Odslej je živel na Dunaju, večkrat potoval med Srbe in nabiral narodno blago. Dvakrat je skušal dobiti službo v Srbiji, a brez pravega uspeha. Tudi študiranje medicine v Nemčiji se mu zaradi pomanjkanja denarja ni obneslo. Njegove gmotne razmere so se zboljšale, ko je dobival plačo iz Srbije in Rusije. L. 1863 so svečano proslavili petdesetletnico njegovega književnega delovanja. Naslednjega leta je umrl na Dunaju.

V čem je pomen Vukovega dela?

Vuk je pomemben kot nabiralec narodnega blaga, reformator knjižnega jezika ter pravopisa, pisec slovarja in slovnice.

Kakšno je Vukovo delo za zbiranje narodnega blaga?

Z objavljanjem narodnega blaga je pričel Vuk 1814 na Kopitarjev nasvet (Mala prstonarodna slaveno-serbska pesnarica). Pesmi je zapisoval deloma po lastnem spominu, deloma pa iz ust narodnih pevcev, zlasti Teše Podrugovića in Filipa Višnjića. Vuk sam je priredil 3 izdaje narodnih pesmi, po njegovi smrti je izšla še četrta. Poleg

teh je v posebnih knjigah objavljaj narodne pripovedke, pregovore in običaje.

Kako je Vuk reformiral knjižni jezik?

Vuk je uvedel v književnost namesto dotedanjega cerkvenega jezika živi narodni jezik v hercegovskem narečju. Pri tem je naletel na velikanski odpor; zaradi zveze s Kopitarjem so mu očitali tudi delovanje proti pravoslavju. Reformiral je črkopis s tem, da je zavrgel nepotrebne črke, za nekatere glasove pa je uvedel nove znake. Po načelu: „Piši, kakor govoriš, in govori, kakor pišeš!“ je uvedel fonetično pisavo. To delo je izvršil s svojo slovnico Pismenica serbskoga jezika po govoru prostoga naroda 1714 in s svojim slovarjem Srpski rječnik, ki je izšel v 1. izdaji 1818, v 2. 1852, v 3. 1898. V prvi izdaji je zbral okoli 26.000 besed, ki so vse akcentuirane in s Kopitarjevo pomočjo prevedene na nemški in latinski jezik, po potrebi pa še razložene z zgodovinskimi in narodopisnimi pojasnili. Druga izdaja ima že 47.000 besed.

Kdaj so zmagale Vukove reforme?

Vukove reforme so zmagale, ko so dorastli njegovi učenci, med katerimi je poleg pesnika Branka Radičevića najznamenitejši jezikoslovec Đura Daničić, kasnejši profesor slovanske filologije na beograjskem vseučilišču, član Jugoslovanske akademije v Zagrebu in začetnik velikega zgodovinskega slovarja Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika.

Kaj je književni dogovor?

Književni dogovor so 1850 sklenili Vuk, Fran Miklošič, Đura Daničić, Ivan Kukuljević-Sakcinski, Ivan Mažuranić, Dimitrije Demeter in nekateri drugi. Proglasili so južno hercegovsko narečje v fonetični pisavi za knjižni jezik Srbov in Hrvatov.

Kdo je Branko Radičević?

Branko Radičević (1824—1853) se je rodil v Brodu na Savi. Gimnaziji je študiral v Sremskih Karlovcih in Temišvaru,

na Dunaju pa najprej pravo, nato medicino, a je umrl že 1853. L. 1883 so njegove kosti prepeljali v Stražilovo. Izdal je 2 knjigi *Pesmi*.

Kaj je pel Branko Radičević?

Njegova poezija izraža ljubezen do dekleta, rodoljubje in slutnjo smrti. Največja in najbolj znana njegova lirski pesem je *Đački rastanak*. Njegova lirika je subjektivna in iskrena; v srbsko poezijo je uvedel mladost. Svoje pesmi imenuje „čeda mila moje krvce vrele“. Pisal je tudi epske pesmi, ki so pa slabše (Gojko, Osveta, Hajdukov grob). Alegorično satiro *Put* je naperil zoper Vukove nasprotnike. Pisal je v lepem in čistem jeziku. Prevelik vpliv Vuka Karadžića in narodne pesmi je škodil njegovi individualnosti v poeziji. Bil je začetnik moderne srbske poezije in vzor modernim srbskim pesnikom. Po njem sta imenovana književna časopisa *Stražilovo* in *Brankovo kolo*.

Kaj je ilirizem?

Ilirizem je gibanje, da bi se vsi južni Slovani združili v enotnem knjižnem jeziku. Idejni izvor ima pri Slovaku Janu Kollárju, ki se je vseslovanske miselnosti navzel po zgledu vsenemškega gibanja. Hotel je doseči literarno vzajemnost vseh Slovanov s tem, da bi se združili v 4 velike jezike (ruski, češki, poljski in ilirski). Kollárjev nauk je našel plodna tla med Hrvati, na Slovenskem pa so se zanj navduševali pretežno le obrobni Slovenci. V bistvu gre za romantično strujo, ki je našla vzpodbudo tudi v Vukovem delu. Velika zasluga ilirizma je, da je zedinil Srbe in Hrvate v enotnem knjižnem jeziku.

Kdo velja za glavnega predstavnika ilirizma?

Za glavnega predstavnika in organizatorja ilirizma velja Ljudevit Gaj (1809—1872) iz Krapine. Še kot dijak je izdal 1830 knjižico *Kratka osnova horvatsko-slavonskoga pravopisanja*, v kateri predlaga za Hrvate in Slovence češki črkopis. L. 1835 je začel izdajati *Horvatsko-slavonsko-dalmatinske novine* s književno prilogom *Danica horvatsko-slavonsko-dalmatinska*.

Že naslednje leto je spremenil naslov v *Narodne novine ilirske* in *Danica ilirska*. Obenem je uvedel štokavščino in češki črkopis. S tem je ustvaril kulturno in narodnostno gibanje ilirizem, ki je raslo do 1843, ko je vlada prepovedala ilirsko ime. Gaj je kasneje prestopil na vladno stran in umrl pozabljen.

Kje je bilo žarišče slovenskega ilirizma?

Žarišče slovenskega ilirizma je bilo med dijaki v Gradcu, zlasti ko so bili tam Stanko Vraz, Fran Miklošič in Davorin Trstenjak.

Kdo so književniki hrvatskega ilirizma?

V hrvatskem ilirizmu so se udeleževali tile književniki: Fran Kurelac, Anton Mažuranić (brat pesnika Ivana Mažuranića), Vjekoslav Babukić, Ivan Kukuljević-Sakcinski, Ljudevit Farkaš-Vukotinović. Glavni pesniki hrvatskega ilirizma so: Stanko Vraz, Dimitrije Demeter, Ivan Mažuranić in Peter Pregradović. Za šefa ilirskega gibanja je na zunaj veljal grof Janko Drašković.

Kdo je Stanko Vraz?

Stanko Vraz (1810—1851) se je rodil v Cerovcu pri Ljutomeru. Gimnazijo je dovršil v Mariboru kot Miklošičev součenec. V Gradcu je študiral pravo, a ga ni dovršil. L. 1838 se je za stalno preselil v Zagreb in se preživljal s književnostjo. Bil je urednik zbornika *Kolo* in tajnik Matice ilirske. Veliko je potoval po slovenskih deželah in nabiral narodne pesmi. L. 1834 se je seznanil s Prešernom, Čopom in Kastelcem. Njegova želja je bila, da bi spravil svoje pesmi v Kranjsko Čbelico in kasneje v Ilirski list, a se mu ni uresničila. Ko se je preselil v Zagreb, je pisal le še hrvatske pesmi, ki jih je objavil v več zbirkah (*Đulabije*, *Glasi iz dubrave žeravinske*, *Gusle i tambura*). L. 1839 je izdal slovenske narodne pesmi pod naslovom *Narodne pesme ilirske* (to je prva slovenska knjiga v gajici!). Svojih kasnejših zbirk narodnih pesmi ni mogel objaviti, izšle so šele v Štek-ljevi zbirki pri Slovenski Matici. Prešeren mu je z jedkim epi-

gramom Narobe Katon očital gmotne nagibe za prestop k ilirizmu, pa mu je s tem naredil krivico, ker je bil Vraz sicer romantičen zanesenjak, a vseskozi idealist.

Kdo je Dimitrije Demeter?

Dimitrije Demeter (1811—1872), rojen v Zagrebu v grški trgovski družini, je bil zdravnik. V Zagrebu je organiziral gledališče in bil prvi umetniški vodja zagrebškega gledališča. Pisal je originalne drame (*Ljubavi dužnost*, *Krvna osveta*, *Teuta*) in libreta za opere Lisinskega. Za narodno gledališče je prevedel okoli 50 dram. Najbolj znana njegova drama je zgodovinska tragedija *Teuta*, zajeta iz ilirske zgodovine; v tej drami je razvil svoj ilirski program. Drugo znano njegovo delo je epska pesem *Grobničko polje*, v kateri slavi zmago Hrvatov nad Tatari; v tej pesnitvi je tudi znamenita pesem *Prosto zrakom ptica leti*, ki je postala ilirska budnica.

Kdo je Ivan Mažuranić?

Ivan Mažuranić (1814—1890) se je rodil v Novem Vinodolu. V gimnazijo je hodil na Reki, filozofske letnike je obiskoval v Zagrebu in na Madžarskem; pravo je študiral v Zagrebu. Sprva je bil mestni uradnik v Karlovcu, kasneje je imel visoka mesta v upravni službi, bil večkrat poslanec v hrvatskem saboru, 1873—1880 je bil tudi hrvatski ban. Za časa njegovega banovanja so odprli v Zagrebu vseučilišče. Bil je tudi predsednik Matice Hrvatske. Umrl je v Zagrebu. Pesniti je pričel še kot dijak. Pisal je rodoljubne pesmi v smislu ilirskega gibanja. Na zahtevo Matice Hrvatske je dopolnil 14. in 15. spev Gundulićevega *Osmana*. Njegovo najboljšo in najbolj znano delo je ep *Smrt Smail-age Čengića* (1846).

Kaj je Smrt Smail-age Čengića?

Smrt Smail-age Čengića je ep, za katerega je dal povod resničen zgodovinski dogodek. Za ta ep je značilno ilirsko razpoloženje sočutja do zatirane raje in pa protest v imenu žaljenega človeškega dostojanstva. Razpade na 5 spevov (*Agovanje*, *Noćnik*, *Četa*, *Harač*, *Kob*). Pisan je v idea-

lističnem dubrovniškem in realističnem narodnem slogu. Ista dvojnost je tudi v metriki (osmerec in deseterec). Po smrti Petra Petroviča Njegoša so pričeli govoriti, da je Smrt Smailage Čengića njegovo in ne Mažuranićevo delo; toda zgodovinska in stilistična preiskava epa je tako trditev ovrgla. Ep so prevedli v slovenski, ruski, češki, slovaški, poljski, nemški, italijanski, madžarski in švedski jezik.

Kdo je Peter Preradović?

Peter Preradović (1818—1872) se je rodil v Grabrovnici v nekdanji Vojni Krajini. Bil je v vojaški akademiji v Dunajskem Novem mestu, postal častnik in umrl kot general na Dunaju, 1879 so ga prepeljali v Zagreb. Sprva je pesnil v nemškem jeziku, a je na pobudo Ivana Kukuljevića-Sakcinskega pričel peti hrvatske pesmi: ljubezenske, rodoljubne in prigodniške. Prva njegova hrvatska pesem je Zora puca, bit će dana (1844). L. 1846 je izdal prvo zbirko pesmi Prvenci, 1851 Nove pjesme (posvečene J. J. Strossmayerju). Pisal je ode (Smrt, Ljubav, Slavjanstvu), filozofski religiozni ep Prvi ljudi, nedovršeni romantični ep Lopudska sirotica, libreto Vladimir i Kosara ter dramo Kraljević Marko. Preradović je najboljši hrvatski pesnik. Zadnje njegove pesmi so prešinjene z rahlim spiritizmom, ki je pesnika vedno bolj navdajal.

VI ROMANTIČNI REALIZEM

(1848—1880)

Kaj je romantični realizem?

Romantični realizem je slovstvena struja, v kateri se prepletajo starejše romantične poteze (zbiranje narodnega blaga, narodno prebujanje, ljubezen za izredno in nenavadno) z realističnim pogledom na svet in življenje. Na začetek postavljamo l. 1848, ki je s svobodo prineslo živahnejše slovstveno in kulturno delovanje, na zaključek pa l. 1880, ko se Stritarjev romantični Zvon umakne realističnemu Ljubljanskemu Zvonu. Pomembnost te dobe je v intenzivnem delu za narodno prebujanje.

Kaj je marčna revolucija?

Marčna revolucija je prevrat v Avstriji, ki je 13. marca 1848 porušil Metternichov absolutizem in z njim združeni policijski sistem. Konec je bilo policijskega nadzorstva, ki je zatiralo sleherno politično in kulturno življenje avstrijskih, zlasti slovanskih narodov. Narodi so dobili enakopravnost. Izrednega pomena sta zlasti tiskovna svoboda in svoboda združevanja. Slovensko časopisje se je začelo živahneje razvijati, snovala so se razna narodna društva (v Ljubljani, Gorici, Trstu, Celovcu, Gradcu itd.). Slovenščina se je polagoma uvajala v šolstvo

in urade. Pojavila se je zahteva po Zedinjeni Sloveniji. Kmeta so oprostili tlake. Zato l. 1848 imenujemo „pomlad narodov“. Toda že naslednje leto je cesar Franc Jožef po zmagi nad Ogri in Italijani uvedel centralistični Bachov absolutizem, ki je celo desetletje dušil l. 1848 zasnovano delo, a ga ni mogel zadušiti.

19 *Kakšno je bilo prizadevanje za slovenski časopis pred l. 1848?*

Poleg prošnje za list Slavinjo poznamo še 8 poskusov, da bi se osnoval slovenski časopis (med njimi 4 tiskarja Blaznika in 2 Smoletova). Šele na dvakratno prošnjo društva za pospeševanje in podporo industrije in obrti v Notranji Avstriji so bile na posredovanje nadvojvode Ivana 1843 dovoljene Kmetijske in rokodelske Novice, a ne kot političen list, temveč kot strokovno glasilo kmetijske družbe v Ljubljani. Urednik je postal tajnik te družbe dr. Janez Bleiweis. Šele 1848 so Novice postale političen list in njihov urednik politični voditelj Slovencev.

V čem je pomen Novic?

Pomen Novic je predvsem v tem: 1. da so brez boja uvedle gajico in utrdile enotni knjižni jezik; 2. da so združile okoli sebe slovenske pisatelje, ki so bili dotlej brez glasila; 3. da so širile veselje do branja in s tem dvigale narodno prosveto in zavednost.

58
✓ *Kdo je dr. Janez Bleiweis?*

Dr. Janez Bleiweis (1808—1881) iz Kranja je bil zdravnik in živinozdravnik. Kot tajnik kmetijske družbe je postal urednik Novic. Kot politični voditelj Slovencev (po l. 1848) si je pridobil mnogo zaslug v boju za slovenske narodne pravice. Ker pa je hotel ohraniti prvenstvo Novicam in sebi tudi še potem, ko so nastopile mlajše in sposobnejše moči, in ker je hotel biti voditelj tudi v literaturi, je v marsičem zaviral naravni razvoj slovenskega kulturnega življenja in podlegel v boju proti Mladoslavencem, katerim je stal na čelu Fran Levstik.

✓ *Kateri so novi slovenski časopisi?*

Pomlad narodov je rodila naslednje nove slovenske časopise: Slovenijo (1848—1850), mladinski list Vedež (1848—1850), cerkveni list Zgodnjo Danico (1848—1902), Ljubljanski časnik (1850—1851), Slovensko Čbelo (1850 v Celju), Slovensko Bčelo (1850—1853 v Celovcu), Glasnik slovenskega slovstva (1854 v Celovcu).

Kdaj se je osnovala Mohorjeva družba?

Mohorjeva družba se je na Slomškovo pobudo osnovala l. 1851 v Celovcu. Sprva ni uspevala, ko pa so jo l. 1860 preosnovali v cerkveno bratovščino, stalno raste.

✓ *Kdo so Staroslovenci?*

Staroslovence imenujemo skupino kulturnih in političnih delavcev, ki so se zbirali okoli Novic;

družijo jih konservativni svetovni nazor in prosvetljenske prepovedne slovstvene težnje. Sem spadajo: dr. Janez Bleiweis, Jovan Koseski, Frančišek Svetličič (pel v Prešernovi dikciji pesmi z življenjsko-filozofsko in narodnozgodovinsko vsebino), Miroslav Vilhar (družabni pesnik lahkkih pesmic v narodnem slogu, ki jih je tudi uglasbil; zbirka *Pesmi* kaže na literarni vpliv Fr. Levstika; spisal je tudi več dram, med njimi romantično srednjeveško melodramo *Jamska Ivanka*), Anton Žakelj-Rodoljub Ledinski, Frančišek Malavašič, Peter Hicinger, urednik *Zgodnje Danice* Luka Jeran.

Kdo je Jovan Vesel Koseski?

Jovan Vesel Koseski (1798—1884) je bil rojen v Kosezah pri Moravčah; umrl je kot upokojeni finančni svetnik v Trstu. Bil je glavni noviški pesnik. Po Bleiweisovi zaslugi so ga kot „objektivnega“ pesnika krivično povzdigovali nad Prešerna. Njegove pesmi se odlikujejo s svojo patetično retoriko; dale so se sijajno deklamirati in zato so javnost očarale. Vsebinsko so neoriginalne, često zelo razblinjene, jezik pa je izredno samovoljen. Bil je mojster heksametra. Koseski je imel na sodobnike velik vpliv, tako da so mu sprva podlegli tudi preudarnejši ljudje (n. pr. Trdina v *Pretresu slovenskih pesnikov*). Smrtni udarec njegovi pesniški slavi so zadali Mladoslavenci, predvsem Stritar. Njegove pesmi žive danes le še v nekaterih citatih in imajo le še slovstvenozgodovinsko vrednost.

Kaj je politična lirika?

Politična lirika slavi po zgledu Koseskega in ilirskih pesnikov novo svobodo, narodnost in slovansko bratstvo. Glavna zastopnika politične lirike sta politik in advokat dr. Lovro Toman (1827—1870), izdal je zbirko *Glasi domorodni*, in dr. Radoslav Razlag (1826—1880), izdal je zabavni zbornik *Zora* in zbirko znanih slovenskih pa tudi drugih slovanskih pesmi *Pesmarica*; še danes je znana pesem *Domovini* (Bodi zdrava domovina).

Česa je tedaj manjkalo v slovenskem slovstvu?

Tedaj smo imeli prav za prav samo liriko. Ustvariti bi bilo treba novelo, roman, ep, dramo, pripovedno in znanstveno prozo; poskrbeti bi bilo treba za dobre prevode iz drugih književnosti. V prvi vrsti pa je manjkalo kritike.

Kaj je z obnovljenim ilirizmom?

Obnovljeni ilirizem je literarno gibanje, ki ga je začel koroški duhovnik Matija Majar-Ziljski (1809 do 1892); pridružila se mu je predvsem koroška in štajerska mladina. Najbolj vneti Majarjevi učenci so bili Andrej Einspieler, Anton Janežič, Božidar Raič, Davorin Trstenjak, Radoslav Razlag, Lovro Toman, Matevž Ravnikar-Poženčan. Ta drugi ilirizem se loči od prvega v tem, da hoče slovenščino in srbohrvaščino združiti v neki nov knjižni jezik. Ta naj bi sčasoma vedel v skupen vseslovanski jezik, ki naj bi analogno nastal iz vseh slovanskih jezikov. To je razložil Majar v knjižici *Pravila*, kako iz-

obraževati ilirsko narečje i u obče slavenski jezik 1848. Najdalj je šel Razlag; Novice so njegov jezik imenovala „lunin jezik“. Literarni boj, ki je nastal ob tem, je odločil Bleiweis v korist slovenskemu tradicionalnemu knjižnemu jeziku. Obveljalo pa je le Majarjevo pravilo, da je treba pisati le take oblike, ki so vseslovenske oziroma znane veliki večini Slovencev in najbližje ostalim slovanskim oblikam. Luka Svetec je v Sloveniji uvedel celo vrsto štajerskih, koroških in cerkvenoslovanskih oblik (-ega, -emu, -em namesto -iga, -imu, -im; -om, -oma namesto -am, -ama, šč namesto š itd.). Vpliv cerkvene slovanščine se je zelo večal zaradi Miklošičevega preiskovanja in panonske hipoteze o izvoru cerkvene slovanščine.

Kdo sta prvi slovenski pesnici?

Prvi slovenski pesnici sta Fani Hausmann (1818 ali 1819—1853) in Josipina Urbančič-Turnogradska (1833—1854), žena dr. Lovra Tomana, znana po tem, da je prva v naši književnosti porabila motiv o Veroniki Deseniški (povest *Nedolžnost in pravica*).

Kdo je France Cegnar?

France Cegnar (1826—1891) je bil rojen pri Sv. Duhu blizu Škofje Loke; umrl je kot upokojeni poštni uradnik v Trstu. V pesmih kaže sprva močan vpliv Koseskega, ki se ga pa kasneje ob Prešernu in narodni pesmi otrese. Ob Levstiku se je razvil v oblikovno dovršenega pesnika (*Pesmi* 1860). V Janežičevem Slovenskem glasniku je objavil precej prevodov hrvatskih, srbskih in čeških narodnih

pesmi, med njimi lep prevod Hasan-aginice. Pomemben je Cegnar tudi kot prevajalec. Dobri so njegovi prevodi Schillerjevih dram (Marija Stuart, Viljem Tell, Wallenstein). Tudi prevodom je kumoval Levstik. Slabši so njegovi prozaični prevodi, med njimi prevod Božene Nėmcove Babica.

Kdo je Matija Valjavec? ✓

Matija Valjavec-Kračmanov (1831—1897) je bil doma na Srednji Beli pod Storžičem. Bil je Trdinov sošolec. Na Dunaju je študiral klasično in slovansko jezikoslovje. Služboval je kot profesor v Varaždinu in Zagrebu. Bil je pravi član Jugoslovanske akademije v Zagrebu. Valjavec je v prvi vrsti pripovedni pesnik. Najlepše so njegove legende in pripovedne pesmi v narodnem slogu (Od nebeške gloriije, Znamenja dežja, Tica pivka, Zaprta smrt, Ovsenjak itd.). Posebnost so njegove avtobiografske pesmi Tako je bilo, Oče in mati, Sanje. Klasična je njegova pravljčna pesem Pastir. Iz kajkavskih narodnih pripovedk je zajel snov za živalske pravljice v verzih Volk Rimljan, Osel kralj zverin, Vojska med volkom in psom; napisal jih je v heksametrih. Ni se mu pa posrečil ep Zora in Sonce, ki ga je hotel ustvariti na podlagi narodnih pesmi. Svoje pesmi je izdal l. 1855 v knjigi Pesmi, poslej pa jih je objavljajl v Slovenskem glasniku. Veliko zaslug si je pridobil kot nabiralec narodnega blaga. Važno je njegovo slavistično znanstveno delo; napisal je med drugim obširno razpravo o slovenskem naglasu.

Kdo se je pred Levstikom ukvarjal s slovensko povestjo?

Pred Levstikom sta se poleg Janeza Ciglerja ukvarjala s slovensko povestjo Luka Svetec in Janez Trdina, ki sta se obenem z Matijo Valjavcem trudila, da bi Slovencem ustvarili ep.

Kdo je Luka Svetec?

Luka Svetec-Podgorski (1826—1921) se je rodil v Podgori pri Kamniku, bil sprva v sodni službi, nato pa notar v Litiji. Slovstvena zgodovina pozna njegove pesniške poskuse, prizadevanje za novelo in ep ter jezikoslovno udejstvovanje. Iz Valvazorja je dobil snov za povestico Kazen radovednosti, iz Kačičevega Razgovora pa za zgodovinsko novelo Vladimir in Kosara (prim. Preradovičev libreto Vladimir i Kosara). S pripovedno pesnitvijo Peter Klepec je hotel na podlagi narodne pripovedke ustvariti slovenski ep, a se mu ni posrečil. Veliko zaslug ima za ohranitev enotnosti slovenskega knjižnega jezika ter za nove oblike v njem. Za Valentinom Vodnikom je prvi zopet opozoril na muzikalnost slovenskega naglasa. Kasneje se je posvetil predvsem politiki.

Kdo je Matej Cigale?

Matej Cigale (1819—1889) je bil urednik slovenskega dela državnega zakonika. Glavno njegovo delo je prireditvev Wolfovega nemško-slovenskega slovarja 1860, ki ga je zgradil iz Vodnikovega, Zalkarjevega in Čelovega gradiva. Pisal je slovensko

znanstveno izrazoslovje in s svojo avtoriteto določal jezik v slovenskih šolskih knjigah.

Kdo je Frančišek Jeriša?

26. 11. 18

Frančišek Jeriša-Detomil (1829—1855) je bil nadarjen pesnik, ki je umrl kot visokošolec na Dunaju. Dobro je poznal svetovno romantično slovstvo pa tudi domačo jugoslovansko narodno pesem. Poznamo ga kot pesnika v Navratilovem Vedežu.

✓ *Kdo je Janez Trdina?*

7. 11. 18

Janez Trdina (1830—1905) se je rodil v Mengšu. Na Dunaju je študiral zgodovino in zemljepis. Služboval je na gimnaziji v Varaždinu in na Reki, a je stopil zaradi političnih razmer že l. 1867 v pokoj in živel posledaj v Novem mestu, kjer je tudi umrl.

Kaj je pisal Janez Trdina?

Trdina je kot sedmošolec objavil v Sloveniji Narodne pripovedke iz Bistriške doline. Že tukaj se kaže značilnost Trdinove umetnosti: narodne in v narodnem duhu ustvarjene umetne pripovedke so mu sredstvo, da v njih pokaže svoje mišljenje in svoje nazore. S Pripovedko od Glasan-Boga je podal v prozi načrt romantične epopeje; zasnoval ga je na podlagi narodnih pesmi in pripovedk. Kritičnega duha kaže v satiri Pripovedka od zlate hruške. Zgodovinska novela Arov in Zman je do Levstika najboljša novela; snov je zajel iz narodnih pripovedk o turških bojih. Slovenske slovstvene razmere je

1850 presodil v Pretresu slovenskih pesnikov; v tem obširnem kritičnem spisu je pravilno ocenil Prešerna in obsodil pretirano češčenje Koseskega, ki ga pa vendar še vedno v nekem oziru povzdiguje nad Prešerna.

Po mladostni dobi Trdinovo leposlovno delo dalj časa počiva. Dozorel je v moža z lastnimi, samosvojimi nazori o življenju. Oglasil se je, ko je pričel izhajati Ljubljanski Zvon z Verskimi bajkami na Dolenjskem, ki so priprava in podlaga za Bajke in povesti o Gorjancih, ki jih je 40 objavil v Ljubljanskem Zvonu 1882—1888. Trdina je hotel z njimi oživiti že netvorno narodno pripovedko in jo oploditi z naprednimi, modernimi idejami, predvsem s slovenskim in slovanskim rodoljubjem in svobodoljubjem. Pokazal je slovenskega kmeta takšnega, kakršen je s svojimi dobrimi pa tudi slabimi lastnostmi. Značilen je tudi Trdinov slog: pravljичnost se prepleta z resničnostjo. Spomine na svoje službovanje na Hrvatskem je napisal v knjigi Bachovi huzarji in Iliri. Pisal je v lepem jeziku, tako da ga je cenil celo Ivan Cankar. Njegovi Zbrani spisi so izšli v 10 zvezkih od 1903—1912.

Kdo je Anton Janežič?

Anton Janežič (1828—1869), doma iz Roža na Koroškem, je bil profesor slovenskega jezika na celovški realki in gimnaziji. Skrb za slovenski pouk v šolah ga je gnala, da je napisal vrsto šolskih knjig (slovnico, slovar, čitanke). Najpomembnejša med njimi

je Slovenska slovnica 1854, ki je doživela 10 izdaj. Nič manjše važnosti pa ni njegovo uredniško delo. 1850—1853 je izdajal Slovensko Bčelo, 1854 je poskusil z Glasnikom slovenskega slovstva, a se mu ni obneslo. L. 1858 pa je pričel izdajati Slovenski glasnik, ki je bil celo desetletje torišče slovenske slovstvene delavnosti (1858 do 1868). S svojim Slovenskim glasnikom je napravil Janežič lep prehod od utilitaristične staroslovenske literature do čiste Stritarjeve umetnosti. V Slovenski glasnik so pisali predvsem vajeveci, Mencinger, Levstik, Jurčič in Stritar. Prenehal je 1868 zaradi Stritarjevih Kritičnih pisem. Vzporedno s Slovenskim glasnikom je izdajal 1861—1868 knjižnico Cvetje iz domačih in tujih logov; v tem Cvetju je izšel prvi slovenski roman Jurčičev Deseti brat, pa tudi prvi dobri prevodi iz svetovnih slovstev (Cegnar). Janežič je bil med ustanovniki Mohorjeve družbe, ki se je preosnovala na njegov nasvet. Kot tajnik je do svoje smrti skrbel za družbine knjižne izdaje.

Kdo so vajeveci? ✓

Vajeveci so literarna skupina ljubljanskih osmošolcev v šolskem letu 1854—1855, ki so se zbirali okoli leposlovnega rokopisnega lista Vaje. Bili so to: Vaclav Bril, Fran Erjavec, Simon Jenko, Valentin Mandelc, Ivan Tušek in Valentin Zarnik. Vaj je izšlo menda 6 zvezkov. Iz vajevecv so se razvili pisatelji, ki so pozneje osnovali novejše slovensko leposlovno in znanstveno slovstvo. Najpomembnejša med njimi sta Simon Jenko in Fran Erjavec.

✓ *Kdo je Simon Jenko?*

03 **Simon Jenko** (1835—1869) se je rodil na Podreči pri Mavčičah. S starši se je kot trileten deček preselil v Praše. Ljudsko šolo je obiskoval v Smledniku in Kranju in 6 razredov gimnazije v Novem mestu, kjer je imel strica frančiškana; 7. in 8. gimnazijski razred je dovršil v Ljubljani kot sošolec vajevecev in Stritarja. Po maturi se je vpisal v celovško bogoslovje, a je kmalu izstopil in šel na Dunaj študirat pravo. Tam je ostal do 1863, ko se je vrnil domov, se pripravljaj za izpite, prodal svoje pesmi ljubljanskemu knjigarju Giontiniju, napravil v Gradcu prvi izpit, stopil v pisarno notarja Stergarja v Kranju, prestopil v pisarno Valentina Prevca v Kamniku in se z njim že bolan preselil v Kranj in tu umrl l. 1869. L. 1873 so mu postavili nagrobni spomenik; na njem je 3. kitica iz njegove pesmi *Gori*, Stritar pa mu je posvetil elegijo *Na Jenkovem grobu*.

Kaj je pisal Simon Jenko?

Simon Jenko je pisal pesmi in črtice. Prvo pesem je natisnil 1851 v Slovenski Bčeli (Bučelni pik). Do 1857 je pošiljal svoje pesmi Novicam, najlepše njegove pesmi pa so izšle v Slovenskem Glasniku. Venec ljubezenskih pesmi *Obujenke* je priobčil v zagrebškem zabavniku *Leptiru*. L. 1865 je izšla zbirka *Pesmi*. Najpopolnejša zbirka Jenkovih del so *Zbrani spisi*, ki jih je priredil dr. Joža Glonar.

Kakšne so Jenkove pesmi?

Jenkove pesmi delimo po motivih v:

1. rodoljubne (Naprej, Slovenska zgodovina, Samo, Adrijansko morje, Gori, Naše gore itd.);
2. ljubezenske (Obujenke);
3. obrazne (Obrazi);
4. osebnoizpovedne (Ptici, Na Sorškem polju, V brezupnosti, Trojno gorje);
5. satirične (Naš maček, Jeremijada, Summo Jovi);
6. lirsko-epske (Zimski večer, Mati, Zaklad, Knezov zet).

Kaj so Obujenke in Obrazi?

Obujenke in Obrazi sta venca lirskih pesmi v stalni obliki. Prvi venec je sestavljen iz 10 ljubezenskih pesmi, drugi pa iz 20 slik iz narave in življenja.

Katere so oblikovne posebnosti Jenkovih pesmi?

V Jenkovih pesmih prevladuje trohej, za njim jamb in daktil. Tujih oblik nima rad; po Prešernovem vplivu je nekajkrat rabil sonet; gazela mu je ostala shematično neznana.

Kaj je napisal Jenko v prozi?

L. 1858 je priobčil Jenko v Slovenskem glasniku 3 povesti: Spomini, Tilka, Jeprški učitelj.

Katere mojstre je posnemal Jenko?

Jenko je posnemal Prešerna, Schillerja, Goetheja in deloma Heineja, čigar ironijo ponekod kaže.

Kaj je Simon Jenko?

Simon Jenko, pevec Sorškega polja, je prvi pesnik po Prešernu. Njegove pesmi so pristen izraz človeka, ki v resnici trpi to, kar v pesmi izraža.

✓ *Kdo je Fran Erjavec?*

64
Fran Erjavec (1834—1887) se je rodil v Ljubljani na Poljanah, bil profesor prirodopisa na realki v Zagrebu in v Gorici, kjer je tudi umrl. V slovensko slovstvo se je uvrstil kot nadarjen leposlovni in poljudnoznanski pripovednik. V prirodopisnih spisih se spretno izogiblje suhemu opisovanju z leposlovnimi orisi: Mravlja, Rak, Kako se je Slinarju z Golovca po svetu godilo, Žaba, Domače in tuje živali v podobah, Rastlinske svatbe. Nabiral je med ljudstvom živalska in rastlinska imena ter ustvaril slovensko prirodopisno izrazoslovje. Potopisnega značaja so spisi: satira Pot iz Ljubljane v Šiško, Ena noč na Kumu, Na kraški zemlji, Med Savo in Dravo. Napisal je vrsto povesti in črtic: Na stričevem domu, Na veliki petek, Avguštin Ocepek, Zamorjeni cvet, Huzarji na Polici ter izrazito vzgojni povesti Hudo brezno ali Gozdarjev rejenec in Ni vse zlato, kar se sveti. — Prevajal in deloma sam je pisal prirodopisne učne knjige za gimnazije ter nabiral slovarsko in narodopisno gradivo (Iz potne torbe).

Kdo je Valentin Mandelc?

Valentin Mandelc (1837—1872), doma iz Kranja, je bil profesor v Varaždinu in Karlovcu, kjer je tudi

umrl. Napisal je romantično novelo iz časa protireformacije Jela in sliko iz kmečkega življenja Cep-tec. Njegov prevod prvega dela Goethejevega Fausta je ostal v rokopisu. Prevajal je tudi iz francoščine.

Kdo je Valentin Zarnik?

Valentin Zarnik (1837—1888) je bil doma iz Repenj. Na Dunaju je študiral pravo in se nato posvetil odvetništvu in politiki. Napisal je romantični povesti Ura bije, človeka pa ni in Maščevanje usode. V Novicah je s humorjem pisal značilne karakteristike.

Kdo je Janez Mencinger? ✓

Janez Mencinger (1838—1912) se je rodil na Brodu blizu Bohinjske Bistrice, bil advokat v Kranju in Krškem, kjer je tudi umrl. V svoji mladostni dobi je napisal vrsto novel (Jerica, Vetrogončič, Zlato pa sir, Človek toliko velja, kar plača, Bore mladost, Skušnjave in skušnje); zajemal je tu snov ne samo iz kmečkega, ampak tudi iz meščanskega življenja. Po daljšem odmoru se je kot zrel mož pojavil spet v I. letniku Ljubljanskega Zvona. Iz te dobe so: humoreska Mešana gospoda, roman Abaddon, Moja hoja na Triglav, persiflaža Kodrovih povesti Cmokavzar in Ušperna ter satira Vodnikov Vršac potlej pa še nekaj. Mencingerjeva dela odlikuje zdrav idealizem, humor, ki tu in tam prehaja v dobrovoljno satiro, in prijeten, kramljajoč slog, v katerem med dejanjem rad razpravlja o na-

rodnih, kulturnih, estetskih in narodnogospodarskih vprašanjih.

Kaj je Abadon?

Abadon, po pisateljevi označbi „bajka za starce“, je vzgojni družabni roman, ki obsoja moderni pesimizem in materializem ter biča razmere v Evropi, posebej pa še doma ob koncu prejšnjega stoletja. Rešitev vidi edino v pozitivnem krščanstvu. Dejanje se godi v blodnjah glavnega junaka in daje pisatelju priliko, da neovirano menja pozorišča in sega v prihodnja stoletja (utopija).

Kaj je Moja hoja na Triglav?

Moja hoja na Triglav je svojevrstno leposlovno delo, ki združuje v sebi posebnosti povesti, potopisa in kulturnozgodovinskega eseja. Predhodnica ji je Zlato pa sir.

Kdo je Ivan Vesel-Vesnin?

Ivan Vesel-Vesnin (1840—1900) je bil doma iz Mengša; umrl je kot dekan v Trnovem pri Ilirski Bistrici. Sprva se je poskušal v novelistiki, kasneje pa se je lotil prevajanja predvsem ruskih pesnikov in svetopisemske poezije (Psalmi). Po njegovi smrti je izdal Anton Aškerc Rusko antologijo.

Kdo je Fran Levstik? ✓

Fran Levstik (1831—1887) se je rodil v Spodnjih Retjah pri Velikih Laščah. V gimnazijo je hodil v Ljubljani in bil nekaj let tudi gojenec Alojzijevišča.

Usodno zanj je bilo, da ni delal mature. Ko je leta 1855 izstopil zaradi preganjanja ljubljanskih nasprotnikov iz olomuškega semenišča nemškega viteškega reda, se je pričela zanj sedemnajstletna doba nestalnega življenja. V tem času je bil domači učitelj (na gradu Turnu pri Sv. Križu in pri Miroslavu Vilharju na Kalcu pri Senožečah), tajnik tržaške čitalnice, urednik Vilharjevega lista Naprej, tajnik Slovenske Matice, urednik Wolfovega slovensko-nemškega slovarja in se 1870 zatekel na Dunaj k prijatelju Stritarju, ko so ga rojaki v domovini ožigosali za narodnega izdajalca. Na Dunaju je pomagal Stritarju pri urejevanju Zvona in izdajal 1870 satiričen list Pavliho ter bil uradnik pri slovenski izdaji državnega zakonika. Šele 1872 je dobil stalno službo, ko je postal skriptor ljubljanske licejske biblioteke. Umrl je v Ljubljani leta 1887 po težkem duševnem trpljenju. Pokopali so ga v grobnici Pisateljskega društva v Ljubljani.

68 *Kaj je napisal Levstik kot pesnik?*

Levstik je pričel pesniti že kot četrtošolec. L. 1854 so izšle najboljše pesmi te dobe pod naslovom Pesmi; med mladino so zbudile velikansko navdušenje, med nasprotniki pa veliko nevoljo. Iz ljubezni do preproste kmečke deklice v Moravčah pri Sv. Križu izvirajo Tonine pesmi, s katerimi je Levstik obenem z Jenkom uvedel v slovensko liriko razpoloženje. Iz tega časa so tudi balade in romance, a je večina tega izšla šele po njegovi smrti. Po letih boja se je 1868 spet vrnil k poeziji s Franjinimi

pesmimi, posvečenimi idealu pesnikove moške, a brezupne ljubezni, Franji Koširjevi z Broda pod Šmarno goro. V Zvonu je objavil svoje trpke Lesnike. Ko se je vrnil v Ljubljano, se je popolnoma posvetil otroški pesmi. L. 1876 je mislil na izdajo svojih pesmi, a načrta ni izvršil. Levstikova močna pesniška žila je usihala zaradi težkih življenjskih razmer, političnih bojov in poglobljenega zanimanja za jezikoslovje. Okoli Levstika in Stritarja se je strnila pesniška šola, ki se je pa kasneje izrodila v praznem formalizmu.

Kaj je napisal Levstik kot pripovednik?

1858 je Levstik objavil v Slovenskem Glasniku Martina Krpana. V tej klasični slovenski povesti je v kmečke razmere prenesel motiv boja med Pegamom in Lambergarjem. V njej je v dejanju pokazal to, kar je teoretično učil v Popotovanju iz Litije do Čateža. L. 1870 je napisal satiro Doktor Bežanec v Tožbanji vasi; v njej biča napake slovenskega kmečkega ljudstva, zlasti njegovo pravdarstvo in lahkomiselnost; v osebi dr. Bežanca pa je karikiral dr. Henrika Etbina Costo. Nedovršeni Deseti brat ima na sebi avtobiografske poteze in je ena prvih naših značajskih povesti.

Katera so temeljna Levstikova dela?

Levstikova temeljna slovstvena dela so izšla l. 1858: Popotovanje iz Litije do Čateža, Napake slovenskega pisanja in Martin Krpan.

Kaj je Popotovanje iz Litiije do Čateža?

70 Popotovanje iz Litiije do Čateža je potopis, v katerem je Levstik opisal pot, ki jo je večkrat premeril kot domači učitelj na gradu Turnu pri Sv. Križu. Pokazal je pokrajino in človeka v njej. Epohalno je to delo, ker je v njem razvil načrt, kako naj se razvija slovensko leposlovje. Iz Levstikovega načrta o romanu in noveli se je razvilo slovensko pripovedništvo, zakaj iz njega je izšel Josip Jurčič.

Kaj so Napake slovenskega pisanja?

Napake slovenskega pisanja so jezikovnokritični spis, v katerem je Levstik pokazal, kako je treba pisati slovensko prozo. Vsa razprava izzveni v klic po strogi, a objektivni kritiki. Sprožile so Napake ostro polemiko med pisateljem in Bleiweisom, ki se je kritike bal ko ognja. Že tedaj bi se morala biti odločilna bitka za kritiko in literarni okus proti nekritičnosti in literarnemu neokusju, poosebljenem v staroslovenskem maliku Koseskem; vendar se je ta boj zavlekel za celo desetletje do Stritarjevih Kritičnih pisem.

Kaj je napisal Levstik kot slovstveni kritik?

67 L. 1858 je priobčil Levstik v Slovenskem glasniku ugodno oceno Ciglerjeve povesti Sreča v nesreči. Jurčičevega Desetega brata je obširno in ostro ocenil v pismu, ki ga je pisal pisatelju. Sem spada tudi Levstikova polemika z Bleiweisom glede Vodnikovega rokopisa in njegova najbolj sloveča kritika Kleinmayrove Zgodovine slovenskega slovstva.

Kaj je napisal Levstik kot dramatik?

Napisal je dramatični prizor *Junte z*, ki ga je 1855 igral s tovariši v Velikih Laščah. Jurčičevo zgodovinsko tragedijo *Tugomer* je prepesnil v jamsko dramo.

Kakšno je Levstikovo uredniško delo?

L. 1863 je Levstik urejeval Vilharjev politični list *Naprej*. V zvezi s Stritarjem in Jurčičem je uredil 1866 *Klasje*, v katerem je Prešernove pesmi jezikovno popravljaj. L. 1868 je v zvezi z isto dvojico uredil zbornik *Mladiko*. Za Slovensko Matico je l. 1869 priredil izdajo Vodnikovih pesmi. Na Dunaju je 1870 urejeval svoj satirični list *Pavliha* in pomagal Stritarju pri urejevanju *Zvona*.

Kakšen je bil Levstik kot jezikoslovec?

Levstik je pisal sprva čist in klen jezik, ki ga je zajemal iz ljudstva. Kolikor bolj pa se je po Miklošičevih delih poglobljal v staro cerkveno slovanščino, toliko bolj je hotel knjižno slovenščino siloma po njej preobraziti v zmotni veri, da je stara cerkvena slovanščina mati današnje slovenščine. V svoji pisavi je zato oblike neprestano spreminjal; na to meri Stritarjev satirični sonet *Gospod, despot slovenskega jezika*. Leta 1866 je spisal v nemškem jeziku oblikoslovje slovenskega jezika.

Kako sodimo na splošno o Levstiku?

Levstik je v svoji mladosti vplival predvsem kot pesnik in ustvaril slovensko umetniško prozo, moška

leta mu pa polnijo boji za poštenje in načelnost v vsem javnem življenju in poskusi, kako bi preobrazil slovenski knjižni jezik. Bil je vsestranski delavec: pesnik, pripovednik, kritik, urednik, jezikoslovec, politik, prosvetni delavec. Stopil je na čelo novega rodu Mladoslavencev, ki so gledali v njem svojega duševnega voditelja.

Kdo so manjši pesniki Slovenskega glasnika?

Manjši pesniki Slovenskega glasnika so: **Anton Umek-Okiški** (1838—1871), **Gregor Krek** (1840—1905), pozneje vseučiliški profesor za slavistiko v Gradcu; z epsko pesnitvijo *Na sveti večer opolnoči* je posnemal Prešernov Krst pri Savici; **Janez Bile** (1839—1906), prevedel je Mažuraničev ep *Smrt Smail-age Čengića*.

Kdo je Andrejčkov Jože-Podmilšak?

Andrejčkov Jože-Podmilšak (1845—1874) spada med ljudske pripovednike Mohorjeve družbe; bil je Jurčičev učenec. Najbolj je znana njegova povest *Žalost in veselje*.

✓ *Kdo je Josip Jurčič?*

Josip Jurčič (1844—1881) se je rodil na Muljavi, gimnazijo je študiral v Ljubljani, na Dunaju se vpisal na klasično filologijo, a je zaradi gmotnega pomanjkanja opustil učenje in vstopil v uredništvo Slovenskega naroda v Mariboru, s katerim se je preselil v Ljubljano, kjer je 1881 umrl.

Kaj je pisal Josip Jurčič?

Jurčič je izrazit pripovednik in je ves izšel iz Levstikovega literarnega načrta v Popotovanju iz Litije do Čateža. Pisal je:

1. zgodovinske povesti in romane: Jurij Kó-zjak, Jurij Kobila, Sin kmečkega cesarja, Hči mestnega sodnika, Grad Rojinje, Ivan Erazem Tattenbach, Rokovnjači;

2. povesti in romane iz sodobnega življenja: Domen, Tihotapec, Kloštrski žolnir, Deseti brat, Sosedov sin, Doktor Zober, Med dvema stoloma, Cvet in sad, Lepa Vida;

3. zgodovinske žalne igre: Tugomer, Veronika Deseniška;

4. črtice, pripovedke in humoreske: Pripovedka o beli kači, Spomini na deda, Jesensko noč med slovenskimi polharji, Kozlovska sodba v Višnji gori, Kako je Kotarjev Peter pokoro delal, Vrban Smukova ženitev, Spomini starega Slovenca.

Kdaj je pričel Jurčič pisati?

Jurčič je že kot četrtošolec objavil 1861 v Slovenskem glasniku Pripovedko o beli kači. Kot sedmošolec je tiskal pri Mohorjevi družbi Jurija Kózjaka in dosegel z njim velikanski uspeh. Kot visokošolec je izdal v Janežičevem Cvetju iz domačih in tujih logov prvi slovenski roman Deseti brat. Poslednje njegovo delo je roman Rokovnjači, ki ga pa ni dokončal, dokončal ga je njegov prijatelj Janko Kersnik.

Kje je Jurčič objavljial svoja dela?

Jurčič je objavljial svoja dela najprej v Janežičevem Slovenskem glasniku in Cvetju, nato v Slovenskih večernicah Mohorjeve družbe (Jurij Kozjak, Ponarejeni bankovci), dalje v leposlovnem zborniku Slovenski Vili (izdal ga je kot osmošolec v družbi s Franom Marnom in Franom Celestinom), 1868 v Mladiki (Sosedov sin), v Slovenskem narodu (napisal prvi slovenski podlistkarski roman Ivan Erazem Tatzenbach), v Slovenski knjižnici (izdajal jo je sam v letih 1876—1880), v Stritarjevem Zvonu (Doktor Zober, Med dvema stoloma, Tugomer, Lepa Vida) in v Ljubljanskem Zvonu (Rokovnjači).

72 *Kaj je Deseti brat?*

Deseti brat je prvi slovenski roman; izšel je 1866 v Janežičevem Cvetju. Nastal je iz pisateljeve ljubezni do Johanne Ottove, ki jo je 1864 poučeval na gradu Kravjaku pri Muljavi; upodobil jo je v Manici. V romanu se prepletata dve zgodbi: sintetična ljubezenska zgodba med Lovrom Kvasom in Manico ter analitična zgodba med Piškavom in desetim bratom. Pri obdelavi snovi je nanj močno vplival angleški romanopisec Scott s svojim Starinoslovcem. Predhodnik Desetega brata je povest Domen. Na kompozicijo Desetega brata spominja tudi roman Doktor Zober.

Kaj je napravilo Desetega brata za pravo ljudsko knjigo?

Deseti brat je postal prava ljudska knjiga zaradi izdaje pri Mohorjevi družbi (ilustriral Vavpotič) in Govekarjeve dramatizacije.

Kaj je Sosedov sin?

Sosedov sin je prva slovenska realistična povest. Nastala je pod vplivom Levstikove kritike Desetega brata. Izognil se je tu posebnosti in nenavadnosti ter prikazuje prerezne tipe in povprečno življenje.

Kaj je Cvet in sad?

Cvet in sad je ljubezenski roman, ki ga je pisal Jurčič deset let. Začel ga je pod literarnim vplivom Stritarjevega romantičnega idealizma, kasneje pa je zmagal v njem prirojeni realizem; zato se čuti v romanu prelom.

Kaj je Tugomer?

Tugomer je žalna igra iz zgodovine Polabskih Slovanov. Jurčič jo je najprej napisal v prozi, kasneje pa jo je hotel preliti v srbske deseterce, a mu jo je Levstik prepesnil v jamsko tragedijo. Tugomera so igrali prvič šele po osvobojenju, ker ga v Avstriji niso dovolili uprizoriti.

Kakšen pisatelj je Jurčič?

Jurčič je kot pripovednik izšel iz Levstikovega literarnega načrta v Popotovanju in ga tudi uresničil. Po svoji naravi je bil realist, pisal pa je v dobi, ko je pri nas še prevladovala romantika. Romantika se kaže pri njem v izbiri snovi (zgodovina, posebni in nenavadni tipi, originali), realizem pa predvsem v mladoevropskem demokratizmu in poudarjanju, da prihaja zlo med narod od tujcev; leposlovje naj z zgledi iz preteklosti krepí narod v njegovi narodnostni borbi.

Katere izdaje Jurčičevih del poznamo?

Jurčičeve Zbrane spise je izdal v 11 zvezkih Fran Levec; pri Jugoslovanski knjigarni je izšla izdaja Izbranih Jurčičevih spisov v uredništvu dr. Ivana Grafenauerja. Popolno izdajo Jurčičevih del pa je zasnoval dr. Ivan Prijatelj (pet zvezkov) in jo opremil z izvrstnimi uvodi.

✓ *Kdo je Josip Stritar?*

Josip Stritar (1836—1923) je bil rojen v Podsmreki pri Velikih Laščah. Gimnazijo je končal v Ljubljani in nato študiral na Dunaju klasično filologijo. Po končanih študijah je bil najprej domači učitelj, od 1875—1901 pa gimnazijski profesor na Dunaju. Umrl je 1923 v Rogaški Slatini, kjer mu je dve leti pred smrtjo domovina poklonila hišo.

Kakšno je Stritarjevo slovstveno delo?

S pesmimi se je Stritar oglasil že v gimnaziji (v Zgodnji Danici in Novicah), nato pa je molčal do svojega tridesetega leta, ko se je kot zrel mož predstavil v Klasju s sijajnim uvodom v Prešernove poezije. 1867 in 1868 je pisal v Slovenski glasnik svoja znamenita Kritična pisma, sodeloval 1868 pri Mladiki in izdal naslednje leto zbirko svojih pesmi pod naslovom Pesmi Borisa Mirana. 1870 je izdajal prvi letnik Zvona, ki ga je nadaljeval v letih 1876—1880. Vse svoje važnejše spise je priobčil v Zvonu. 1872 je izdal dva zvezka Dunajskih sonetov, ki ju je naslednje leto ponatisnil

v posebni knjigi. Nekaj časa je pisal tudi v Ljubljanski Zvon. Od 1887—1888 je izdal šest zvezkov svojih Zbranih spisov, 1899 jim je pridružil še sedmi zvezek. Ko je nova struja v Ljubljanskem Zvonu popolnoma zmagala, se je posvetil mladinskemu slovstvu in objavil pri Mohorjevi družbi štiri zbirke: Pod lipo, Jagode, Zimski večeri, Lešniki. Zadnja knjižica njegovih pesmi ima značilen naslov Strunam slovo.

Kaj je Stritar?

Stritar je pesnik, pisatelj, kritik in slovstveni vzgojitelj. Poznal je vse zapadnoevropske jezike in književnosti. Navzel se je idej pri V. Hugoju, Goetheju, Rousseauju in nemškem filozofu Schopenhauerju; po svoji obliki je vplivala nanj tudi šola monakovskih pesnikov (Geibel, Bodenstedt). Po svoji literarni izobrazbi je daleč prekašal svoje sodobnike. Slovencem je hotel dati literaturo po vzoru velikih evropskih slovstev; zato je cepil naše slovstveno drevesce z mladikami iz drugih slovstev. Kot esteti in izraziti literarni pedagog je vzgajal mlade slovenske pesnike in pisatelje z živo (na Dunaju) in pisano besedo (Slovenski glasnik, Zvon) ter ustvaril spoštovanje do književnega dela. Ustvaril je Slovincem, ki so dotlej poznali le Levstikovo filološko kritiko, estetsko kritiko in porazil literarnega malika Staroslovencev Koseskega ter postavil Prešerna na pravo mesto. Bil je sijajen stilist in je obdarjen s finim jezikovnim čutom pisal lep in melodiozen jezik.

Kaj je Stritarjeva doba v slovenski literaturi?

Stritarjeva doba v naši literaturi so leta od 1870—1880, ko je Stritar kot osrednja postava neomejeno vladal v našem slovstvu in bil v slovstvenih vprašanjih najvišja avtoriteta. Tedaj so ga imeli za največjega živega slovenskega pesnika.

Kakšen je Stritar kot pesnik?

Stritar je bil res pravi neposredni pesnik v mladih letih (P o p o t n e p e s m i). Pesniško je rasel ob Prešernu, Levstiku in Goetheju. Kasneje pa vedno bolj prodira na dan njegova pedagoška narava in daje njegovi poeziji vedno bolj poučni značaj. Sestavil si je poseben umetniški nazor, po katerem je glavni in malone edini vir poezije žalost, izvirajoča iz neskladnosti med idealom in svetom (s v e t o - ž a l j e). Veličina njegove poezije pa se kaže v satirah, ko ga je iz lepočutja zdramilo ogorčenje (D u n a j s k i s o n e t j e).

Kakšen je Stritar kot pisatelj?

Svoje pripovedniško delo je začel Stritar pod tujim vplivom. Čustveni roman v pismih Z o r i n je nastal pod vplivom Goethejevega dela Die Leiden des jungen Werthers in pod vplivom Rousseaujeve čustvenosti. Kakor predstavlja Zorin mladega Stritarja, tako se je upodobil v zrelih letih v G o s p o d u M i r o d o l s k e m, ki je odmev Goldsmithovega W a k e f i e l d s k e g a župnika. R o s a n a je Mignonina epizoda iz Goethejevega romana Wilhelm Meisters Lehrjahre. Pod vplivom Jurčičevih del je nastala povest S ó d n i

kovi. Njegovi prizorni spisi so očitne vzgojne slike iz socialnega življenja brez odrske učinkovitosti; to velja tudi za petdejanko Logarjevi.

Kakšna je Stritarjeva satira?

Ko so Stritarju 1870 zaradi Zvona očitali narodno izdajstvo, je odgovoril s Pasjimi pogovori in Triglavanom s Posavja. V nadaljnjo polemiko je posegel z jedkimi Preširnovimi pismi iz Elizije in je še istega leta (1872) obračunal s svojimi književnimi in kulturnopolitičnimi nasprotniki v Dunajskih sonetih; z njimi je dosegel višek svoje poezije.

Kakšen je Stritar kot kritik in slovstveni vzgojitelj?

Stritar je hotel slovensko slovstvo evropeizirati in za to je moral mladi pesniški rod šele vzgojiti. Zato je začel 1867 pisati v Slovenski glasnik pisma z naslovom Česa je posebno treba našim pesnikom; pri četrtem pismu je prvič zapisal skupni naslov Kritična pisma. Napisal jih je šest. V njih je pokazal na umetnost kot vzgojno sredstvo in razlagal osnovne estetske pojme (kdo, kako in kaj naj poje) ter v petem in šestem pismu obsodil Koseskega prevod Byronovega Mazeppe; s tem je izvojeval zmago mladoslovenskemu umetnostnemu nazoru in popolnoma premagal Staroslovence, kot žrtev pa je padel Slovenski glasnik, ki je sredi l. 1868 prenehal. Svoje literarnovzgojno delo je nadaljeval v Zvonu (Literarni pogovori) in deloma še v Ljubljanskem Zvonu (Nova pota, Dunajska pisma).

Kaj je Klasje?

75 Jurčič, Stritar in Levstik so si zamislili Klasje kot zbirko, v kateri bi objavljali vsa važnejša slovenska leposlovna dela prejšnjih pisateljev pa tudi sodobnikov. Na prvo mesto so postavili Prešerna, čigar Poezije so izdali v prvem in edinem zvezku 1866. Stritar je napisal uvod, v katerem je razglasil svoje programatično svetožalje. Ker pa je založnik Wagner prišel v konkurz, je Klasje s prvim zvezkom propadlo.

Kaj je Mladika?

Mladika je slovstveni zbornik, ki so ga 1868 izdali Levstik, Stritar in Jurčič. V njem je objavil Levstik vrsto svojih pesmi iz mlajših časov, Stritar med drugim vaško povest Svetinova Metka, odlomek iz Zorina, Preširnov god v Eliziji ter pesniško izpoved svojega svetožalja v baladi Izgubljeni sin. Jurčič je prispeval Sosedovega sina.

Kaj je Zvon?

77 Zvon, ki ga v razliko od Ljubljanskega Zvona imenujemo tudi Dunajski Zvon, je izhajal 1870 in 1876—1880. Bil je to v prvem letniku prvi čisto literaren list, v katerem je Stritar zastopal načelo čiste umetnosti. V ostalih letnikih pa je od tega načela vedno bolj popuščal. Poprej mu je bila umetnost „visoka nebeška gospa“, sedaj pa „zvesta tovarišica človeku in tolažnica“. Iz čisto literarnega časopisa je Zvon postal nekak družinski list.

Kaj je potegnilo Stritarja z literarnega prestola?

Stritarja je spravil z literarnega prestola na videz spor zaradi Gospoda Mirodolskega, ki so mu očitali neoriginalnost, dejansko pa nezadovoljnost mlajšega, realistično usmerjenega rodu, ki je bil sit Stritarjeve sentimentalne romantike.

Kdo so Zvonovi sodelavci?

Zvonovi sodelavci so Gregorčič, Levec, Kersnik, Jurčič, Celestin in Šuklje.

Kaj je Zora?

Zora je leposloven list, ki je izhajal v Mariboru 1872—1878; izdajala ga je Narodna tiskarna, urejevala sta ga pa Davorin Trstenjak in Janko Pajk. Pomen tega lista je v tem, da je zamašil vrzel med prvim in drugim letnikom Zvona ter da je v njem objavil nekaj pesmi Simon Gregorčič; tu se je prvič oglasil Ivan Tavčar. Z Zvonom se ne da primerjati in Zvonovci v njem niso sodelovali.

✓ *Kdo je Simon Gregorčič?*

Simon Gregorčič (1844—1906) se je rodil na Vrsnem pod Krnom. Vstopil je v goriško gimnazijo, katero je obiskoval devet let. Po gimnaziji je stopil v bogoslovje. Prvo službo je opravljal kot kaplan v Kobaridu, nato v Rihemberku, kjer se je dal začasno upokojiti in sprejel službo vikarja na Gradišču. Tukaj si je sezidal dom, ki ga je pozneje prodal in se preselil v Gorico, kjer je umrl. Pokopan je pri Sv. Lovrencu na Libušnjem.

Kaj je pisal Simon Gregorčič?

Pesniti je začel kot dijak; svoje dijaške pesmi je objavil 1864 v Slovenskem glasniku pod naslovom *Iskrice domoljubne*. Pesmi svoje prve dobe je objavljial v Slovenskem glasniku, Besedniku in Zgodnji Danici. L. 1870 je začel pošiljati svoje pesmi v Zvon in Stritar mu je postal slovstveni vzgojitelj. Višek Gregorčičevega pesnjenja pomenijo leta 1876 do 1882, ko je dozorel tudi prvi zvezek njegovih *Poezij* 1882 (2. natis 1885). L. 1888 je sledil drugi zvezek *Poezij*, 1902 tretji zvezek (*Predsmrtnice*, *Posmrtnice*). L. 1904 je izdal pesniški prevod svetopisemske knjige *Job* in 118. psalma. Iz njegove zapuščine je izdal Ksaver Meško 1908 četrti zvezek *Poezij*.

Kako delimo Gregorčičeve pesmi?

Njegove pesmi delimo v:

1. rodoljubne (*Naša zvezda*, *Znamenje*, *V pepelnični noči*, *Na potujčeni zemlji*, *Soči*);

2. vzgojne (*Daritev*, *Življenje ni praznik*, *Pri jezu*, *Srce človeško sveta stvar*, *Siro-mak*, *Samostanski vratar*);

3. osebnoizpovedne (*Nazaj v planinski raj*, *Oj zbogom ti planinski svet*, *Ohrani Bog te v cvetu*, *Pogled v nedolžno oko*, *O ne-vihti*, *Na bregu*, *Zaostali ptič*, *V celici*, *Lastovkam*, *Moj črni plašč*, *Pastir*, *Uje-tega ptiča tožba*, *Človeka nikar*, *Sveta odkletev*, *Oljki*);

4. pripovedniške (Veseli pastir, Jeftejeva prisega, Hajdukova oporoka, Dražba, Rabeljsko jezero).

Kakšen je Gregorčičev pesniški slog?

Gregorčič je še stopnjeval melodioznost Stritarjevega pesniškega jezika in je najbolj melodični slovenski pesnik. Melodioznost še povečavajo bogata rima, aliteracija in asonanca. Slog Gregorčičeve miselno-čustvene poezije je močno govorniški (nagovor, govorniško vprašanje, ponavljanje, kopičenje sinonimov, stopnjevanje itd.). Posebnost njegovega pesniškega izraza je bogastvo tropov (metafor in metonimij). Metrično uporablja predvsem jamske vrstice, deloma tudi daktilske z nastopom.

Kdo je nasprotoval Gregorčičevim pesmim?

Ko je izšel prvi zvezek Poezij, sta se oglasila z grajo Anton Keržič in Janko Pajk; ta je Gregorčiču celo očital, da izvira elegičnost v njegovih pesmih iz budističnega svetovnega nazora. Gregorčič se je branil s pesniškim ciklom *V o b r a m b o* (Ljubljanski Zvon 1882), ki je izšel tudi v knjižnem ponatisku. Druga izdaja prvega zvezka pa je izzvala goriškega bogoslovnega profesorja dr. Antona Mahniča, ki je prav tedaj v svojih Dvanajstih večerih postavil svojo estetsko teorijo in nastopil zoper Stritarja in Ljubljanski Zvon. V dodatku Dvanajstim večerom je grajal zlasti pesem Človeka nikar in očital pesniku pesimistični panteizem. Gregorčičeva obramba je izzvala še 2. in 3. dodatek in stvar je prešla v političnost ter

je občutljivega pesnika, ki mu je že itak pojemale veselje do pesniškega dela, močno potrla.

Kdo je Anton Mahnič?

Anton Mahnič je bil bogoslovni profesor, kasneje škof na Krku. Deloval je tudi leposlovno. Njegovo kritično delo se pričenja z Dvanajstimi večeri; nadaljeval je v Rimskem katoliku, ki sta mu sledila Katoliški obzornik in Čas.

Kdo je Josip Ogrinec?

Josip Ogrinec (1844—1879) iz Podgorja pri Kamniku je bil profesor v Vinkovcih na Hrvatskem. Napisal je veselo igro V Ljubljano jo dajmo in povest Vojnimir. Najboljši so njegovi Obrazi iz narave in Obrazi iz naroda.

Kdo je Ivan Tavčar? ✓

Ivan Tavčar (1851—1923) se je rodil v Poljanah nad Škofjo Loko, šolal se je v Novem mestu in v Ljubljani; na Dunaju je študiral pravo in postal odvetnik v Ljubljani. Bil je državni in deželni poslanec in ljubljanski župan. Pokopan je na Visokem.

Kaj je pisal Ivan Tavčar?

Tavčar je l. 1872 pričel z romantično čustveno novelo (Gospa Amalija, Dona Klara, Antonio Gleđević, Bolna ljubezen), objavljaj jih je v Zori. Za tem je prišel pod Levstikov in Jurčičev vpliv ter pričel pisati vaško in zgodovinsko povest iz domače Poljanske doline (Tiberius Panonicus, Vita vitae meae, Grajski pisar, V Zali, Cvetje v jeseni, Visoška kronika

in zlasti zbirka slik iz loškega pogorja Med gorami). Na Jurčičevo Hčer mestnega sodnika nas spominja zgodovinska povest Janez Sonce. V Mrtvih srcih je napisal sodobni družabni roman. 1891 je izšla satirična utopija 4000, naperjena zoper dr. Antona Mahniča. V Ljubljanskem Zvonu je izhajal od 1906—1908 obširen zgodovinski roman Izza kongresa. Graščinsko romantiko je upodobil v povesti Otok in Struga. Avtobiografski Ivan Slavelj je prvi Tavčarjev poskus romana.

Katera snov je zanimala Tavčarja v zgodovinski povesti?

Tavčar je rad posegal v zgodovino in v njej iskal močnih, razgibanih dogodkov in dob ter nevsakdanjih in strastnih ljudi. Verski boji v 16. in 17. stoletju so dali snov za Vita vitae meae in Grajskega pisarja in deloma tudi V Zali. Iz dobe absolutizma Leopolda I. je Janez Sonce, iz časa po tridesetletni vojni je Visoška kronika, dobo ljubljanskega kongresa pa je pokazal v romanu Izza kongresa.

Kaj je zbirka Med gorami?

Med gorami ali, kakor jo je še imenoval, „slike iz loškega pogorja“, je zbirka najlepših slovenskih vaških povesti. Nastale so iz velike pisateljeve ljubezni do rodne doline. Te povesti so romantične, ker ni opisoval običajnih, povprečnih ljudi, pa tudi realistične, ker kaže resnično pokrajino in resnične ljudi v njej. V tej zbirki je dvanajst povesti, med

njimi Posavčeva črešnja, Šarevčeva sliva, Tržačan, Gričarjev Blaže.

Kaj je Izza kongresa?

Izza kongresa je Tavčar zasnoval kot zgodovinski roman iz življenja kongresne Ljubljane. Cela vrsta zgodb in prizorov iz predmarčne Ljubljane, ki so predstavljali ozadje glavni fabuli, romantični ljubezni Eve Luize Turnove do kneza Metternicha, je dala romanu bolj lice kronike kot pa romana.

Kateri sta poslednji Tavčarjevi deli?

Poslednji Tavčarjevi deli sta Visoška kronika in Cvetje v jeseni. Prvo je zasnoval v treh delih, napisal pa samo enega. To je najzrelejša njegova zgodovinska povest; v nji je v slogu čudovito zadel ton 17. stoletja. Drugo pa je navdušeno poveličevanje slovenske zemlje in kmečkega življenja.

Kakšen pisatelj je Tavčar?

Tavčar je realistični romantik. Po svojem značaju je romantik, od tod njegova ljubezen do preteklosti, za nenavadne dogodke in strastne, nepovprečne ljudi, ljubezen za sijaj viteštva in katoliškega bogoslužja. Doba pa, v kateri je živel, mu je realistično pobarvala romantično pripovedno umetnost.

Kje je Tavčar objavljaj svoja dela?

Svoja dela je objavljaj v Zori, Zvonu, Ljubljanskem Zvonu in Slovanu. Sam je izdal zbirko Tavčarjeve povesti. Dr. Ivan Prijatelj je v letih 1921 do 1932 izdal pri Tiskovni zadrugi v Ljubljani šest zvezkov Tavčarjevih Zbranih spisov.

Kdo je Pavlina Pajkova?

Pavlina Pajkova, rojena Doljak (1854—1901) je pisala pod vplivom Stritarjevih čustvenih novel povesti, novele in romane v Kres, Ljubljanski Zvon, Dom in svet ter za Mohorjevo družbo. Njen pisateljski dar se najbolj kaže v risanju ženskih značajev. Znan je njen roman *Slučaj usode*.

Kdo je Anton Koder?

Anton Koder (1851—1918), poštni uradnik iz Radomelj, je bil glavni pripovednik pri celovškem Kresu. Učil se je pri Stritarju in Jurčiču. Spisal je idilo *Marjetica* in roman *Luteranci*. Njegove rovtarske povesti si je privoščil Mencinger v Cmokavzarju in Ušperni.

Kdo je Jakob Sket?

Jakob Sket (1852—1912) je bil urednik Kresa. Znan je po ljudski povesti *Miklova Zala*. Mnogo zaslug si je pridobil kot pisec šolskih knjig.

Kakšne so značilnosti srbske romantike?

Srbska romantika štiridesetih let raste pod močnim vplivom češke, slovaške in slovenske romantike (Dobrovski, Šafařík, Kollár, Kopitar). Glavne ideje so vseslovanstvo in ljubezen do narodne preteklosti in narodne pesmi. V šestdesetih letih nastopi streznjenje; pojavi se vsesrbska ideja in težnja po Dušanovem carstvu in obnovi srbskega srednjega veka. Mladina se po zgledu Mlade Evrope 1866 združi v *Ujedinjeno omladino srpsko*, ki je zajela vse srbsko mlado izobraženstvo in postala splošna narodna kulturna organizacija, iz katere so izšle prve srbske politične liberalne stranke.

Kdo je Jovan Jovanović Zmaj?

Jovan Jovanović Zmaj (1833—1904) se je rodil v Novem Sadu. Najprej je dokončal pravo, nato še medicino in deloval kot zdravnik med drugim v Novem Sadu, Beogradu in Zagrebu. Ves čas se je živahno udeleževal v književnosti in urejeval razne slovstvene časopise. Ime Zmaj ima po satiričnem listu Zmaj. Umrl je v Kamenici v Sremu.

Pod kakšnimi vplivi je pesnil Zmaj?

Zmaj je pesniško rastel ob Branku Radičeviću in narodni pesmi ter ob rodoljubni in svobodoljubni pesmi največjega madžarskega pesnika Aleksandra Petőfija. Med nemškimi pesniki sta mu bila vzornika Heine in Friedrich Bodenstedt. Bral in prevajal je tudi turške, perzijske in arabske pesnike.

Kakšno je Zmajovo pesniško delo?

V začetku šestdesetih let je bil Zmaj že prvi med mladimi srbskimi pesniki in je pesnil pol stoletja. V njegovih pesmih se izraža vse srbsko duševno življenje druge polovice 19. stoletja. Zato ga imenujejo javnega pesnika. Objavil je svoje najboljše pesmi v zbirki Đulići in Đulići u veoci. Njegova zbrana dela so izšla pod naslovom Pevanija. Napisal je tudi veliko število dobrih otroških pesmi. Razen tega je prevajal iz nemščine, ruščine, angleščine in rumunščine.

Kdo je Đura Jakšić?

Đura Jakšić (1832—1878) se je rodil v Srbski Crnji v Banatu. Slikarstvo je študiral v Pešti, na Dunaju in v Münchenu. Služboval je na več mestih v Srbiji kot učitelj risanja. Umrl je v Beogradu kot korektor državne tiskarne. Z liriko se je bavil razmeroma malo, dasi je bil predvsem lirik: strastna in uporna narava, zato ga primerjajo Byronu. Tudi skozi njegova epska in dramatska dela pronica močan lirski dar. Napisal je tri zgodovinske drame: Seoba Srbalja, Jelisaveta kneginja crnogorska, Stanoje Glavaš; prva je še v desetercih, ostali pa sta v jambih. Njegove romantične povesti so po svojem lirskem razpoloženju

ali prave pesmi v prozi ali pa so povesti iz sodobnega življenja s politično ali socialno tendenco.

Kdo je Laza Kostić?

Laza Kostić (1841—1910) se je rodil v Kovilju v Bački. Po poklicu je bil pravnik, služboval pri politični upravi, bil poslanec v budimpeštanskem parlamentu, kasneje pa je živel kot časnikar in književnik. Umrli je na Dunaju. Odlikoval se je z veliko književno izobrazbo, zlasti je cenil in prevajal Shakespeara, a bil je čudaški in je rad posnemal to, kar je našel slabega. Izdal je dve zbirki lirskih pesmi, v katerih je zagrešil več stilističnih in jezikovnih samovoljnosti. Boljši je v dramah Maksim Crnojević (prva srbska jamska drama), Pera Segedinac (protiavstrijska tendenca). Udeleževal se je tudi kot slovstveni kritik, a mu manjka objektivnosti.

Kdo je Stevan Vladimir Kačanski?

Stevan Vladimir Kačanski (1830—1890) je pesnik priljubljenih budnic Gde je srpska Vojvodina, Hej trubaču s bojne Drine, Sa Avale oro klikée.

Kdo je Stepan Mitrov Ljubiša?

Stepan Mitrov Ljubiša (1824—1878) se je rodil v Budvi v Boki Kotorski; umrl je kot državni poslanec na Dunaju. Spisal je Pripovedi crnogorske in Pričanja Vuka Bojčevića. Bil je romantik Vukove šole in so ga cenili tako, da so ga imenovali Njegoša v prozi.

Kdo je Kosta Trifković?

Kosta Trifković (1843—1875) se je rodil v Novem Sadu in tam tudi umrl kot advokat. Pisal je gledališka dela (Čestitam, Školski nadzornik). Nekatera njegova dela so prevedena v nemščino, francoščino, italijanščino, madžarščino, slovenščino in bolgarščino.

Kdaj je bila ustanovljena Matica Ilirska?

Matica Ilirska je bila ustanovljena 1842, a se je 1874 preosnovala v Matico Hrvatsko.

le 1864.

Kdaj je nastalo Društvo sv. Jeronima?

Društvo sv. Jeronima je nastalo 1868.

Kateri so hrvatski književni listi v dobi od 1859—1895?

To so: Leptir (sodelovala sta tudi Slovenca Simon Jenko in Gregor Krek), Glasonoša, Naše gore list, Slavonac, Dragoljub, Hrvatska lipa in najvažnejši Vienac.

Kdo je Josip Juraj Strossmayer?

Đakovski škof Josip Juraj Strossmayer (1815—1905) je velik jugoslovanski mecen. Povzdignil je akademijo slikarstva in odprl galerijo slik, ustanovil Jugoslovansko akademijo znanosti in umetnosti v Zagrebu in dal pobudo za vseučilišče v Zagrebu. Bil je sijajen govornik.

Kdo je Avgust Šenoa?

Avgust Šenoa (1838—1881) se je rodil v Zagrebu, kjer je obiskoval tudi gimnazijo. Pravo je študiral v Zagrebu in Pragi, kjer je imel nekaj časa podporo škofa J. J. Strossmayerja. Eno leto je živel na Dunaju kot časnikar in književnik. L. 1866 se je vrnil v Zagreb, kjer je ostal do svoje smrti. Baval se je predvsem s književnostjo, časnikarstvom in gledališčem. Postal je urednik Vienca in umetniški vodja zagrebškega gledališča. Nekaj časa je bil mestni beležnik in umrl kot mestni senator v Zagrebu.

Kaj je pisal Avgust Šenoa?

Šenoa je pisal najprej feljtone, nato lirske pesmi in balade, nekaj časa tudi drame in pokazal končno svoj veliki dar v pripovedništvu. Šenoa je začetnik feljtona med Hrvati, glavni teoretik hrvatskega književnega življenja in najboljši hrvatski romanopisec.

Katere novele je napisal Šenoa?

Napisal je naslednje novele: Turopoljski top, Čuvaj se senjske ruke, Karanfil s pjesnikova groba, Prosjak Luka, Prijan Lovro.

Katere romane je napisal Šenoa?

Šenoini romani so: Zlatarovo zlato, Diogenes, Seljačka buna in Kletva (dovršil jo je Josip Evgen Tomić). Vsi njegovi romani so zgodovinski in prikazujejo najrajši stari Zagreb. Njegovo zgodovinsko leposlovje je oprto na točno poznanje zgodovinskih virov. Šenoina pripovedna umetnost je romantično-realistična.

Kdo je Josip Evgen Tomić?

Josip Evgen Tomić (1843—1906) se je rodil v Požegi, bil nekaj let v bogoslovju, prestopil nato na pravo in služboval v upravni službi. Umril je kot banski svetnik v Zagrebu. Pisal je pesmi, povesti, črtice, romane, humoreske, drame, razprave in prevajal iz raznih evropskih jezikov. Zanimal se je za hrvatsko gledališče in deloval pri vsem hrvatskem prosvetnem gibanju. Pisal je v lepem jeziku in imel mnogo smisla za šalo. Leto 1878 mu je dalo snov za povesti iz bosenskega življenja (Zmaj od Bosne, Emin-agina ljuba, Janko i Jaga). Nemirno dobo za vlade Marije Terezije in sliko zagrebškega družabnega življenja v drugi polovici 18. stoletja je pokazal z velikim zgodovinskim romanom Za kralja za dom; prvi del tega romana je izšel v Vencu pod naslovom Pretorijanac. Dokončal je Šenoino Kletvo. Iz sodobnosti je zajeta povest Melita. V dramatikii se je lotil najprej komedije (Bračne ponude, Zatečeni ženik, Gospodin tutor) in pisal nato zgodovinski drami Barun Franjo Trenk in Veronika Desenićka. Za oder je priredil Tita Brezovačkega Grabancijaša dijaka.

Kdo je Franjo Marković?

Franjo Marković (1845—1914), rojen v Zagrebu, je bil član Jugoslovanske akademije in vseučiliški profesor za estetiko in filozofijo v Zagrebu. Napisal je idilični ep Dom i svijet, romantični ep Kohan i Vlasta in tragedijo Karlo Drački. Znan je kot estetik in književni kritik.

VII

POETIČNI REALIZEM

(1880—1895)

Kako omejimo dobo slovenskega poetičnega realizma?

Mejnika sta l. 1880 (konec Stritarjevega Zvona) in 1895 (prodor naturalizma v Ljubljanskem Zvonu).

Kaj je realizem?

Pozitivizem in materializem v znanosti in filozofiji, razvoj industrije ter splošna izobrazba so v političnem in družabnem življenju ustvarili pogoje, da se je tudi književnost pričela odtegovati zamiikanju v preteklost in čustvenemu zanosu ter uprla pogled v stvarno življenje. Zmagalo je prepričanje, naj umetnost ne stoji ob strani življenja ali nad njim, temveč da mora dejansko poseči vanj. Tako strujo v umetnosti imenujemo realizem. V politiki jo spremlja demokratizem, v gospodarstvu socializem. Realist zajemlje snov iz življenja, kakršno je, in nič ne olepšuje; vendar še loči med snovmi, ki so pesniške, in med snovmi, ki niso prikladne za umetniško oblikovanje. Od tod naziv poetični realizem. Stopnjevani in dosledno izvedeni realizem je naturalizem.

Kdo so začetniki realizma?

Za začetnike realizma štejemo Francoze (Balzac, Flaubert) in Ruse (Gogolj, Turgenjev, Tolstoj, Do-

stojevskij). Slovenski realizem se je uveljavil, dasi ne dosledno, z Ljubljanskim Zvonom 1881.

Od kod zajemljejo realisti snov?

Realisti zajemljejo snov najrajši iz sodobnega življenja. V zgodovinski snovi pa skušajo po zgodovinskih virih ustvariti resnično sliko preteklosti. Pišejo vsakdanji jezik; vsaka oseba v njihovih delih govori primerno svojemu rodu, starosti in stanu.

Kdo so važnejši slovenski realisti?

Važnejši slovenski realisti so Fran Levec, Janko Kersnik, Fran Detela, Fran Maselj-Podlimbarski, med pesniki pa je najpomembnejši Anton Aškerc.

Kdo je Fran Levec?

Fran Levec (1846—1916) se je rodil na Ježici pri Ljubljani. V svojih visokošolskih letih na Dunaju je bil član Stritarjevega literarnega društva. Služboval je kot profesor v Gorici in na ljubljanski realki, bil ravnatelj učiteljišča in umrl kot upokojeni deželni šolski nadzornik v Ljubljani. V Gorici je bil učitelj Josipa Pagliaruzzija, v Ljubljani pa Ivana Cankarja. Sprva je pisal pesmi (najboljše je priobčil v Zvonu 1870), na Dunaju pa se je pod Stritarjevim vodstvom posvetil kritiki in slovstveni zgodovini. Znamenit je Levec po svojih izvrstnih življenjepisih v Zvonu in Ljubljanskem Zvonu (Vodnik, Prešeren, Čop, Jenko, Erjavec, Levstik, Valjavec). Prijateljema Jurčiču in Kersniku pa je napisal lepe prijateljske Spomine. Kot urednik Ljubljanskega Zvona (1881—1890) je iz

njega ustvaril vzoren leposlovni in znanstveni list. Imel je neprecenljiv dar za odkrivanje pesniških talentov, ki jih je potem znal voditi in vzgajati (Kersnik, Aškerc). Kot odbornik in dolgoletni predsednik Slovenske Matice je pri njej poživil zanimanje za leposlovje (Zabavna in Knezova knjižnica), iz Letopisa pa je naredil prvo slovensko znanstveno glasilo.

Katere literarne liste imamo v osemdesetih letih?

1881 je začel izhajati Ljubljanski Zvon. Uredniki so mu bili Levec, Kersnik, Tavčar in Jurčič. Jurčič je istega leta umrl, 1884 pa je iz uredništva izstopil Tavčar. V Ljubljanski Zvon so pisali Levec, Kersnik, Jurčič, Tavčar, Levstik, Trdina, Mencinger, Erjavec, Gregorčič, Hinko Dolénec, Aškerc. Že 1881 je Ljubljanski Zvon dobil konkurenta v Kresu (1881 do 1886), ki sta ga v Celovcu izdajala Jakob Sket in Davorin Trstenjak; vanj sta pisala zlasti Pavlina Pajkova in Anton Koder. Nevarnejši tekmeč je bil Slovan (1884—1887), ki sta ga urejevala Ivan Hribar in Ivan Tavčar. 1888 pa je Frančišek Lampe ustanovil Dom in Svet kot katoliški literarni list.

+ Rimski katoliški
Kdo je Janko Kersnik?

Janko Kersnik (1852—1897) se je rodil na Brdu pri Domžalah. Po maturi je študiral pravo na Dunaju in v Gradcu ter postal končno notar na Brdu. 1897 je umrl v Ljubljani, ko se je vračal iz zdravišča Gleichenberg. Levčeva zasluga je, da je Kersnik postal slovenski pisatelj. Sprva se je uveljavil kot

politični feljtonist v Slovenskem narodu, nato pa se je lotil leposlovne proze. Še ves prepojen z romantiko in z Jurčičevim pogledom na kmeta je napisal roman *Na Žerinjah* in novelo *Lutrški ljudje*. Kmalu pa je pričel stvarneje gledati na kmeta, ki ga ne idealizira več kakor Jurčič, temveč ga prikazuje tudi s slabe strani (*Kmetske slike*, *Očetov greh*, *Testament*). Enako stvarno in objektivno gleda tudi na „jaro gospodo“, to je prav tedaj nastajajočo tanko plast slovenskega podeželskega meščanstva, ki ga najrajši prikazuje v dobi taborov in čitalnic (*Ciklamen*, *Agitator*, *Rošlin* in *Vrjanko*, *Gospod Janez*, *Jara gospoda*). Po Jurčičevi smrti je dovršil *Rokovnjače*.

S Kersnikom je slovenska novelistika 19. stoletja dosegla svoj višek. Svojo umetnost označuje najlepše sam Kersnik, ko pravi, da je treba resnico prikazovati pod zlato, prozorno tančico idealizma. Imenujemo ga slovenskega Turgenjeva. Njegova Zbrana dela so izšla v šestih zvezkih; kot zaključek te zbirke je napisal dr. Ivan Prijatelj obširno monografijo *Janko Kersnik*, njega delo in doba.

Kdo je Fran Detela?

Fran Detela (1850—1926) je bil rojen v Moravčah na Gorenjskem. Po maturi je študiral klasično filologijo in francoščino na Dunaju ter služboval kot profesor v Dunajskem Novem mestu in kot gimnazijski ravnatelj v Novem mestu. Od 1906 je živel v Ljubljani in tam tudi umrl. Pisal je povesti in romane iz sodobnosti; v njih sprva sledi Jurčiču, po-

sveča pa vedno več pažnje risanju okolja in kritiki življenja, najrajši kmečkega in malomeščanskega: Malo življenje, Prihajač, Gospod Lisec in najzrelejše njegovo delo roman Trojka. Trojka

V kasnejših povestih se vedno bolj kaže pisateljeva satirično-humoristična narava: Rodoljubje na deželi, Delo in denar, Sošolci, Tujiški promet, prav tako v karakterni komediji Učenjak. V zgodovini ga je najbolj zanimala doba celjskih grofov: Veliki grof, Pegam in Lambergar. V reformacijo sega povest Takšni so; iz časa francoske okupacije je vzel snov za povest Hudi časi in komedijo Dobrodušni ljudje. Sodeloval je pri Ljubljanskem Zvonu, Domu in svetu, Slovenski Matici in Mohorjevi družbi. Hudi časi

Kdo je Fran Maselj Podlimbarski?

Fran Maselj-Podlimbarski (1852—1917) iz Spodnjih Lok pri Krašnji je bil računski častnik; umrl je kot interniranec v Pulkau na Spodnjem Avstrijskem. Najbolj znan je po svojem romanu iz zasedene Bosne Gospodin Franjo, ki je imel zanj zaradi očitne protiavstrijske tendence usodne posledice. Bosensko življenje je tudi sicer prikazoval v krajših novelah (Handžija Mato, Markica). Domače življenje je slikal v Gorskih potokih in avtobiografski Povesti Ivana Polaja. Handžija Mato

Kdo je Josip Stare?

Josip Stare (1843—1907), profesor in ravnatelj v Zagrebu, je bolj kot po svojih danes že pozabljenih povestih znan po popularni Občni zgodovini.

Kdo je Josip Vošnjak?

Josip Vošnjak (1834—1911) je bil zdravnik in politik. Napisal je roman *Pobratimi* in žalno igro *Doktor Dragan*. Pri Slovenski Matici so izšli njegovi *Spomini*.

Kdo je Igo Kaš?

Igo Kaš (1853—1911) se je kot častnik udeležil zasedanja Bosne; dalj časa je bival v Bosni in Dalmaciji in risal v Dalmatinskih povestih ribiče, tihotapce in vstaše iz južne Dalmacije.

Kdo je Rajko Perušek?

Rajko Perušek (1854—1917) je pisal romantične povesti iz bosenskega življenja. Znan je po prevodu Njegoševega *Gorskega venca*.

Kdo je Hinko Dolenec?

Hinko Dolenec (1838—1908) se odlikuje z nazornim risanjem narave in krepko zajetih ljudi v *Spominih o Cerkniskem jezeru* in *Črticah o burji*. Klasičen je njegov spis *O gozdu in nekaterih njegovih ljudeh*.

Kdo je ustanovil Dom in svet?

Dom in svet je 1888 osnoval **Frančišek Lampe** (1859—1900), bogoslovni profesor v Ljubljani. *Dom in svet* je katoliški leposlovnik, ki je sprva po svoji vrednosti družinski list. *Dominsvetovci* pišejo spočetka v *Dom in svet* in v *Ljubljanski Zvon*. Glavni pripovedniki *Doma in sveta* v prvih letih so **Peter Bohinjec**, **Franc Jaklič** in **Ivo Trošt**.

Kdo je Peter Bohinjec?

Peter Bohinjec (1864—1919), župnik v Dupljah, je pisal sprva po Jurčičevem in Kersnikovem zgledu dobre vaške povesti in črtice, kasneje pa njegove povesti zgube privlačnost. V zgodovinski povesti ga zanimajo predvsem srednjeveške snovi.

Kdo je Franc Jaklič?

Franc Jaklič-Podgoričan (1868—1937) iz Podgorice pri Dobropoljah je bil učitelj. Pisal je povesti iz svoje ožje domovine (Suhe Krájiné). Poleg narodopisnih povesti (Sín) je gojil tudi zgodovinsko novelo.

Kdo je Ivo Trošt?

Ivo Trošt (1864—1937), učitelj, je v svojih povestih kazal predvsem ožjo domovino Notranjsko. Največ snovi sta mu dala delavsko in učiteljsko življenje. Kasneje se je posvetil mladinskemu slovstvu.

V čem se kaže realizem v pesništvu?

V pesništvu se pokaže realizem v tem, da stopi v ospredje pripovedna pesem, kasneje pa v obravnavanju perečih sodobnih vprašanj.

Kdo je Josip Pagliaruzzi-Krilan?

Josip Pagliaruzzi-Krilan (1858—1885) se je rodil v Kobaridu. Na goriški gimnaziji je vplival nanj Levec; umrl je še mlad kot odvetniški pripravnik. Sprva je po Stritarjevem in Gregorčičevem zgledu pisal v Zvonu lirske pesmi, pozneje pa je pesnil le pripovedne pesmi: balade in romance v narodnem slogu. Pod vplivom bojev na Balkanu zoper Turke

so nastale balade, ki opevajo tragično borbo balkanske raje (Na bojišču, Stara mati, Rada). V starejšo jugoslovansko zgodovino je segel s svojo najlepšo balado Smrt carja Samuela.

✓ *Kdo je Anton Aškerc?*

Anton Aškerc (1856—1912) se je rodil v Globokem pri Rimskih Toplicah. Po maturi je stopil v mariborsko bogoslovje, čeprav ni imel veselja za duhovniški poklic. Služboval je kot kaplan na več krajih po Spodnjem Štajerskem, l. 1898 pa je postal arhivar na ljubljanskem magistratu, kjer je ostal do svoje smrti.

Kakšne pesmi je pisal Aškerc?

Aškerc je največji slovenski epski pesnik. Poleg epskih je napisal tudi nekaj lirskih pesmi, ki so pretežno rodoljubne in borbene. Snov za pripovedne pesmi so mu dajale narodne pripovedke, slovenska in slovanska zgodovina, filozofija in socialna vprašanja. Pisal je balade in romance, socialne pesmi, satire in filozofske pesmi. Svoje misli pogosto zakriva v prilike, ki jih odeva v pisano orientalsko obleko.

Kakšne so Aškerčeve balade in romance?

Balade in romance so Aškerčeve najlepše pesmi. Snov zanje je zajemal iz narodnih pripovedk (Mejniki, Godčeva balada, Ponočna potnica, Na sedmini, Svatba v Logeh, Vinska bajka) ali pa iz zgodovine (Celjska romanca, List iz kronike Zajčke, Slovenska legenda, Napoleonov večer, venec balad Stara pravda).

Kakšne so Aškerčeve socialne pesmi?

Aškerčeve socialne pesmi se močno ločijo od Stritarjevih. Stritar je uvedel socialno pesem kot sodobno literarno posebnost, Aškerc pa je borec za socialno pravičnost. Svojega protesta zoper socialne krivice ne izraža gostobesedno, temveč postavlja pred nas gola dejstva, ki kriče o socialnih krivicah. Sem spadajo: Anka, Zimska romanca, Dvorski norec, Najlepši dan. Iz socialne pesmi je prešel v socialistično (Božična pesem siromakova, Bajramska legenda, Delavčeva pesem o premogu).

Kaj je z Aškerčevo satiro?

Satire je v Aškerčevi poeziji dosti (n. pr. v socialnih pesmih). Zanimive so satirične parabole, s katerimi odgovarja Mahniču: Firduzi in derviš, Pegaz in osel ter Herkulov kip. Napisal je tudi cikel satir Pavliha na Jutrovem.

Katere so njegove filozofske pesmi?

Aškerčeve filozofske pesmi so: Čaša nesmrtnosti, Prva mučenica in vrsta indijskih legend, v katerih izraža svoje nazore o veri: Grešnik, Krišna, Pramloča. V odi Jaz jasno izraža panteizem.

Katere zbirke je Aškerc izdal?

Aškerc je izdal naslednje pesniške zbirke: Balade in romance, Lirske in epske poezije, Nove poezije, Četrty zbornik poezij, Pri-

mož Trubar (zgodovinska pesnitev), Mučeniki (epske slike iz protireformacije), Junaki (niz epskih pesmi o velikih možeh v preteklosti), Jadranski biseri, Akropolis in piramide, Peti zbornik pesnitev, Poslednji Celjan. Poslednja njegova pesnitev je Atila v Emoni. Poleg tega je izdal z Ivanom Veselom Vesninom Rusko antologijo in napisal „pravljico izpod Triglava“ Zlatorog. Kar je Aškerc napisal trajnega, je v prvi in drugi zbirki, ker kasnejše pesmi prehajajo v gostobesednost in maniro.

Kakšen je Aškerčev slog?

Kot pravi realist je Aškerc proti formalizmu, ki se je z Levstikovimi in Stritarjevimi epigoni vgnezdil v slovenskem pesništvu. Njegovi verzi so trdi in preprosti, jezik kratek in odsekan in poln kontrastov. Pesniških okraskov ne mara in rimi se pogosto izmika. Posebno barvitost dajejo Aškerčevemu jeziku štajerski lokalizmi. Po pravici je dr. Ivan Prijatelj Aškerčevo poezijo primerjal zgradbi, sestoji iz silnih in neoklesanih kvadrov.

Kdo je Anton Hribar?

Anton Hribar (roj. 1864), doma s Krke na Dolenjskem, je župnik v Zalem logu na Gorenjskem. V prejšnjih časih je bil najmarljivejši pesnik Lapečevega Doma in sveta. Pisal je lirske, prigodniške in epske pesmi, ki jih je izdal v dveh zvezkih pod imenom Popevčice milemu narodu. Ker jih je kritika odklonila, je utihnil.

Kdo so epigoni?

Epigone imenujemo tiste pesnike in pisatelje, ki posnemajo slog veljavnejših pesnikov in pisateljev. Sem štejemo Josipa Cimpermana, Antona Funtka, Mihaela Opeka, Franca Gestrina, Dragotina Jesenka, Josipa Freuensfelda in Ivana Trinka.

Kdo je Josip Cimperman?

Josip Cimperman (1847—1893) iz Ljubljane je zgodaj ohromel. Bil je pravi mentor nekaterih mlajših pesnikov. Svoje pesmi je izdal l. 1869. Odlikoval se je po velikem formalizmu.

Kdo je Anton Funtek?

Anton Funtek (1862—1936), profesor na učiteljskišči v Ljubljani, je bil pesnik z lepim jezikom in izbrano vsebino. Svoje pesmi je izdal l. 1895. Napisal je venec lirsko-epskih pesmi *Smrt*. Po nemškem pesniku Rudolfu Baumbachu, čigar *Zlatoroga* je prevedel, je napisal epsko pesnitev *Godec*. Luči so zbirka lirsko-epskih črtic. Napisal je drami *Teharski plemiči* in *Tekma*. Slovel je kot dober poznavalec nemškega slovstva. Prevedel je Goethejevega *Fausta* in Schillerjevo *Pesem o zvonu*; prevajal je dalje iz Gerharta Hauptmanna, Shakespeara i. dr.

Kdo je Mihael Opeka?

Mihael Opeka (1871—1938), stolni kanonik v Ljubljani, je bil dalj časa urednik *Doma in sveta*. Kot mlad človek je pisal svoje pesmi zlasti v distihih.

Rim mu je navdihnili venec elegij Na tuji zemlji, Roma felix. Svoje pesmi je izdal l. 1916 pod naslovom Rimski verzi.

Kdo je Fran Gestrin?

Fran Gestrin (1865—1893), suplent, je umrl za sušico v Ljubljani. Bil je izreden pesnik, ki se pa zaradi svoje bolezni ni mogel razviti. Malo pred smrtjo je izdal svoje pesmi *Izza mladih let*. Zlasti slovita njegovi pesmi *Ecce dolor*, kjer opisuje koroško bedo, in *Balada o prepelici*, ki izraža slutnjo bližnje smrti. Dobra je njegova povest iz malomeščanskega življenja *V arhivu*.

Kdo je Ivan Trinko?

Ivan Trinko-Zamejski (rojen 1863) je beneški Slovenec. Svoje pesmi je objavljajal v *Ljubljanskem Zvonu* in *Domu in svetu*.

Kdo je Anton Medved?

Anton Medved (1869—1910) se je rodil v Kamniku. Gimnazijo in bogoslovje je študiral v Ljubljani; umrl je kot župnik na Turjaku, pokopali so ga v Kamniku. Medved je lirik in dramatik. Lirska pesem mu je pretežno refleksivna in elegična, dasi mu tudi satiričnih pesmi ne manjka. Epsko poezijo je gojil pod Aškerčevim vplivom; snov zanjo je zajemal iz slovanske zgodovine pa tudi iz sv. pisma. Svoje pesmi je izdal v dveh zvezkih *Poezij*. Kot dramatik je pisal romantične zgodovinske jamske

tragedije: Viljem Ostrovrhar, dvodelna tragedija Kacijanar, ki jo je kasneje prelil v petdejkanko Ivan Kacijanar, Za pravdo in srce (snov iz kmečkega upora 1573). Razen tega je napisal več manjših dram (Na odru življenja, Posestrimi, Črnošolec).

Kako se javlja realizem med Srbi?

Med Srbi se javlja realizem kot del tako zvane „nove nauke“. Začela sta ga Svetozar Marković in bolgarski emigrant Ljuben Karavelov; zahtevala sta realistično borbena književnost. Središče srbskega duševnega življenja se je pomaknilo iz Novega Sada v Beograd. Od sedemdesetih let dalje so skoraj vsi glavni pisci iz Srbije: Milovan Glišić, Laza Lazarević, Janko Veselinović, Vojislav Ilić. Srbski realizem se razvija pod vplivom ruskega realizma.

Kaj je pisal Svetozar Marković?

Svetozar Marković (1846—1875) je napisal dva književna članka *Pevanje i mišljenje* in *Realnost u poeziji*. Zahteva realistično književnost kot zvest odsev življenja; književnost naj bo sredstvo splošnega družabnega napredka. Svetozar Marković je glavni predstavnik publicistične kritike med Srbi.

Kdo je Jakov Ignjatović?

Jakov Ignjatović (1824—1888) se je rodil v Sent Andreji pri Pešti; po poklicu je bil pravnik. Njegovo življenje je bilo nestalno in neurejeno. Umrl je v Novem Sadu. Pisal je rodoljubne zgodovinske romane in povesti, v katerih je preteklost namenoma olupšaval (*Đurađ Branković*, *Kraljevska snaha*, *Krv za rod*, *Manzor i Džemila*). Pomembnejši je kot tvorec realističnega socialnega romana, v katerem slika krizo sodobnega srbskega življenja v Vojvodini (*Čudan svet*, *Večiti mladoženja*, *Stari i novi majstori*, *Patnica*). Romani *Vasa Rešpekt*, *Milan Narandžić*

in Trpen Spasen spadajo med avanturistične romane. Ignjatović je realista po svoji naravi in ne po prepričanju ali književni izobrazbi. Ker je sam živel kot bohem, zato tudi prikazuje tako neurejeno življenje.

Kdo je Milovan Glišić?

89
Milovan Glišić (1847—1908) iz Gradca pri Valjevu je bil korektor Državne tiskarne v Beogradu, urednik Srpskih novina, dramaturg Narodnega gledališča in nazadnje pomočnik upravnika Narodne biblioteke v Beogradu. Umrl je v Dubrovniku, kjer se je zdravil. Uvedel je v srbsko literaturo realistično kmečko povest in jo satirično naperil zoper pokvarjeno uradništvo in oderuhe. Izšli sta 2 knjigi njegovih Pri p o v e d k. Njegovi drami Dva cvancika in Podvala sta prvi srbski drami iz kmečkega življenja. Za Narodno gledališče je prevedel več kakor 30 dram iz ruščine, nemščine in francoščine. Prevedel je Gogoljeve Mrtve duše in Tarasa Buljbo, Tolstojevo Kreutzerjevo sonato in Gončarovljevega Oblomova.

Kdo je Janko Veselinović?

4
Janko Veselinović (1862—1905) iz Salaša Crnobarskega v Mačvi je bil učitelj. Pisal je kmečke povesti Slike iz seoskog života. Bil je pesnik bogatega mačvanskega sela iz časov starih zadrug; v svojih povestih obžaluje, da novi čas kvari staro združeno idilo. Njegove povesti imajo veliko narodopisno vrednost. Napisal je 2 romana: Hajduk Stanko in Seljanka. S sodelovanjem drugih je napisal drami Đido in Potera.

Kdo je Laza Lazarević?

90
Laza Lazarević (1851—1890) iz Šabca je študiral v Berlinu medicino. Umrl je v Beogradu kot sanitetski polkovnik. Svoje književno delo je začel kot glasnik idej nove nauke, toda borbenost ni ugajala njegovi tihi in v bistvu idealistični naravi; od tod idealistični realizem v njegovih delih. S svojimi povestmi se je povzpel v prve vrste srbske književnosti (Prvi put s ocem na jutrenje, Školska ikona, U

dobri čas hajduci, Na bunaru, Sve će to narod pozlatiti). Idilično opisuje mačvansko vas šestdesetih let; zavzema se za tradicionalno družinsko življenje. Gradivo za svoje povesti je zajemal iz življenja in ga spretno preličil v umetniško obliko. Imenujejo ga srbskega Turgenjeva.

Kdo je Sima Matavulj?

91
Sima Matavulj (1852—1908) iz Šibenika je bil učitelj v severni Dalmaciji. Po hercegovski in bokeljski vstaji se je zatekel v Črno goro in dalje v Srbijo, kjer je bil profesor. Umrl je v Beogradu. Važnejše zbirke njegovih povesti so Iz Crne gore i Primorja, Iz primorskega života, Beogradske priče. Poleg dveh dram (Zavjet in Na slavi) je napisal še roman Uskok in humorističen roman Bakonja fra Brne ter več potopisov. Dobri so njegovi prevodi iz francoščine (Molière, Zola, Maupassant). Matavulj je med srbskimi pisatelji prvi, ki je izšel iz romanske kulture. Njegova dela predstavljajo moderni dosledni in nelirčni evropski realizem. Ne slika samo enega kraja in določenega sloja, ampak razne kraje in razne sloje.

Kdo je Stevan Sremac?

92
Stevan Sremac (1855—1906) iz Sente v Bački je šel po dovršeni gimnaziji v Srbijo in se udeležil vojne 1876—1878; nato je skončal filozofijo na vseučilišču v Beogradu in bil profesor v Nišu in Beogradu. Umrl je v Soko Banji. V literaturi se je pojavil kot zrel mož in zaslovel s povestjo iz niškega življenja Ivkova slava, ki je doživela več izdaj in tudi 2 dramatizaciji. Pisal je humoristične in satirične povesti: Limunacija na selu, Pop Ćira i pop Spira, Vukadin in najboljše svoje delo Zona Zamfirova. V 6 zvezkih so izšle njegove pesniške slike iz narodne zgodovine Iz knjiga starostavnih. Snovno ga je najbolj zanimal orientalski, starodobni Niš s svojim pisanim življenjem in mali ljudje ter zgubljeni vseh vrst („bivši ljudi“), ki govorijo ali v narečju ali pa s „kafanskimi“ izrazi. Sremac je realist po svoji naravi, sicer pa strasten nasprotnik nove

nauke, ki jo v svojih političnih satirah izpostavlja ostremu zasmehu. Bil je profesor zgodovine in kot tak zastopnik rodoljubne, na narodni pesmi temelječe zgodovine.

Kdo je Vojislav Ilić?

Vojislav Ilić (1862—1894) se je rodil v Beogradu kot sin pesnika Jovana Ilića. Gimnazije ni skončal, bil dobrovoljec v srbsko-bolgarski vojni, nato korektor v Državni tiskarni v Beogradu, učitelj na osnovni šoli in končno vicekonzul v Prištini. Umrli je v Beogradu.

Kaj je Vojislav Ilić?

Vojislav Ilić je povsem nov pesnik. Zapustil je deklamatorsko in preveč subjektivno poezijo romantikov. Vplivala sta nanj zlasti Puškin in Lermontov. Po svojem bistvu je elegik. Občutil je melanholijo mrtvih stvari in postal pesnik sanj, grobov in ruševin. V njegovih pesmih je neki aristokratizem in težnja k čisti estetični poeziji; vendar piše tudi on rodoljubne, politične in socialne pesmi. Ustvaril je umetniško in oblikovno dovršeno poezijo in z njo silno vplival na mlade pesnike (vojislavizem). Izdal je 2 zbirki pesmi; Srpska književna zadruga je po njegovi smrti priredila celotno izdajo njegovih del.

Kaj se je godilo v hrvatski književnosti v osemdesetih letih?

Iz nasprotstva Šenoinemu književnemu absolutizmu in njegovemu Vencu so mlajši pisatelji pričeli izdajati Velebit in Hrvatski dom. Ko se je mladina politično razdelila v obzoraše in pravaše, so pravaši (t. j. pripadniki A. Starčevića) pričeli izdajati Hrvatsko in polagoma uvajali v hrvatsko književnost realizem. Sprva so se navduševali za francoski naturalizem, kasneje pa za ruski realizem. Tudi Venec se ni mogel dolgo upirati realizmu.

Kdo so glavni pripovedniki hrvatskega realizma?

Glavni pripovedniki hrvatskega realizma so: Evgen Kumičić, Ante Kovačić, Ksaver Šandor Đalski, Josip Kozarac in Venceslav Novak.

94
Kdo je Evgen Kumičić?

Evgen Kumičić (1850—1904) iz mesteca Berseč v Istri je znan po svojem pesniškem imenu Jenjo Sisolski. Služboval je kot profesor zgodovine in zemljepisa v Splitu, kasneje napravil še izpite iz romanistike in poučeval na zagrebški višji realki. Poprijel se je tudi politike in ji ostal zvest do smrti. V njegovem pripovedništvu se prepletata naturalizem in romantika. Pisal je romantične povesti (Jelkin bosiljak, Neobični ljudje, Primorci), obenem pa naturalistične romane (Olga i Lina, Gospoda Sabina, Teodora). Iz istrskega življenja je zajel romana Začudenj svatovi in Sirota. V zgodovinskem romanu Urota in tragediji Petar Zrinjski je segel v zrinjsko-frankopansko zaroto in v zgodovinskem romanu Kraljica Lepa ili propast kraljeva hrvatske krvi pokazal čase kralja Zvonimira. Pisal je z rodoljubno in poučno tendenco. Skušal je zbuditi mržnjo na tujce, napadal pohlep po užitku in materializem, grajal nedelavnost in razsipnost ter kazal, da je jedro hrvatskega naroda zdravo.

95
Kdo je Ante Kovačić?

Ante Kovačić (1854—1889) se je rodil v Marija Gorici pri Sotli. Po poklicu je bil pravnik; študiral je v slabih razmerah. Nazadnje je bil odvetnik v Glini. Napisal je romana Baruničina ljubav in Fiškal (naperjen zoper ilirizem). Največje njegovo delo je roman U registraturi, ki je v marsičem avtobiografski; ponekod moti premočna romantika, ki se ne sklada z naturalizmom v ostalih poglavjih. Napisal je dalje satirično novelo Ladanjske sekte, zbirko satiričnih podlistkov Listovi iz Bombaja in nedovršeni satirični roman Medu žabarima. Njegovi romani so po fabuli romantični, v njih pa je tudi precej naturalističnih in realističnih prvin. Bil je predvsem satirični pisatelj, kar priča tudi parodija Mažuranićevega epa Smrt Smail-age Čengića Smrt Babe Čengićkinje, ki je politična satira zoper Mažuranićevo banovanje.

96
Kdo je Ksaver Sandor Đalski?

Ksaver Šandor Đalski, s pravim imenom Ljubomir pl. Ba-
bić (1854—1935), je bil rojen v Gredicah v Hrvaškem Zagorju
v stari hrvatski vlastelinski hiši. Njegov oče je bil odvetnik
in odličen Ilirec. Ko je skončal pravne študije, je bil nekaj časa
v državni upravni službi, a jo je kmalu pustil in živel poslej v
Gredicah. Mnogo je potoval. Umrl je v Gredicah. Z zbirko
črtic in novel Pod starimi krovovi, Iz varmedin-
skih dana, Diljem doma in povestjo Na rodenoj
grudi si je zaslužil ime Homerja Hrvatskega Zagorja. Njegov
veliki zgodovinski roman O svit kaže trideseta leta (ilirizem),
Za materinsku riječ pa l. 1848 (vrhunec ilirizma). Z ro-
manom U noći slika razmere na Hrvatskem v osemdesetih
letih. V psiholoških romanih Janko Borislavić in Rad-
milović se kaže kot pesimist. Bijedne priče, Na Ve-
liki petak so socialne povesti. Pisal je tudi mistične ali
telepatijske novele: San doktora Mišića, Notturmo.

Kakšen pisatelj je Đalski?

Đalski je glavni predstavnik hrvatskega realizma. Ime-
nujejo ga hrvatskega Turgenjeva. Idealist je in realist, pa tudi
simbolizem se ga je dotaknil (Na Veliki petak, Pred
Venerom Kapitolinskom).

Kdo je Josip Kozarac?

97
Josip Kozarac (1858—1906) iz Vinkovcev je bil agronom.
Živel je največ v slavonski Posavini. Umrl je v Vinkovcih.
Napisal je vrsto povesti (Biser Kata, Mira Kodoli-
ćeva, Tena, Proletarci, Triljubavi) in dva romana
(Mrtvi kapitali in Medu svijetlom i tminom).
Zanimajo ga socialni in gospodarski problemi. Videl je mo-
ralno, gospodarsko in kulturno zaostalost Slavonije, jo anali-
ziral in ji iskal zdravila v kulturi. V tem je podoben Antonu
Matiji Reljkoviću. Kozarac je hladen in trezen realist.

Kdo je Venceslav Novak?

98
Venceslav Novak (1859—1905) iz Senja je po očetu Čeh.
Študiral je učiteljske, nato v Pragi konservatorij in bil pro-

fesor na zagrebškem učiteljišču. Umrl je za jetiko. Poleg množice črtic je napisal tudi mnogo povesti (Pavao Šegota, Podgorske pripovijetke, Nikola Baretić, Poslednji Stipančiči) in socialna romana Tito Dorčić in Zapreke. Novak je kot leposlovec sociolog in psiholog. Snov, ki jo obdeluje, je zajeta iz Senja in Podgorja.

Kdo je Ivo Vojnović?

99 Ivo Vojnović (1857—1929) se je rodil v Dubrovniku. Bil je v sodni službi na Hrvatskem, nato upravni uradnik v Dalmaciji, dalje dramaturg Narodnega gledališča v Zagrebu. Od l. 1914 dalje se je bavil samo s književnostjo. Med vojsko so ga zaprli, ker je v Beogradu prisostvoval premieram svojih dram, ki proslavljajo maščevanje Kosova. Umrl je v Beogradu. Vojnović je bil za Nušićem najplodovitejši pisec v srbohrvatski gledališki književnosti. Bil je pesnik morja in Dubrovnika: Ekvinocij (močna drama iz pomorskega življenja in obenem slika socialne bede naših izseljencev), Dubrovačka trilogija, sestavljena iz treh enodejank Allons enfants, Suton, Natraci (prikazuje padec dubrovniške republike; prevedli so jo v ruščino, italijanščino, francoščino in nemščino). Drugo skupino njegovih dram imenujemo tetralogijo majke: Smrt majke Jugovića, Lazarevo vaskrsenje, Imperatrix in sem spada še Ekvinocij.

Kdo je Avgust Harambašić?

Avgust Harambašić (1861—1911) iz Donjega Miholjca v Slavoniji je pisal pesmi (Ružmarinke, Slobodarke, Pjesničke pripovijesti). V pesmih posnema Jovana Jovanovića Zmaja. Mnogo je prevajal (Tolstoja, Gogolja, Shakespeara, Schillerja, Grillparzerja, Sienkiewicza).

Kdo je Silvije Strahimir Kranjčević?

Silvije Strahimir Kranjčević (1865—1908) iz Senja je v Rimu študiral bogoslovje, a je izstopil in učiteljeval po Bosni in Hercegovini in bil naposled upravnik trgovske šole v Sarajevu, kjer je tudi umrl. Zbirke njegovih pesmi so Bugar-

kinje, Trzaji, Izabrane pjesme. Kranjčević je pesnik svobode, rodoljubnih pesmi, pesmi kršćanskoga misterija in pesimizma. O njem sodijo, da je prvi in najizrazitejši predstavnik nemira, krize in bojevitosti modernega kulturnega človeka. Bral je moderne Ruse, Ibsena, med Nemci pa največ Heineja. Romansko literaturo je slabo poznal.

Kdo je Aleksa Šantić?

Aleksa Šantić (1868—1924) iz Mostara je bil zaposlen sprva v trgovini svojega očeta, nato je študiral trgovsko šolo v Trstu in Ljubljani. Pesniti je začel že zgodaj. Pisal je elegične, ljubezenske, rodoljubne in socialne pesmi. Bil je mehke in sprejemljive narave. Sprva je pesnil pod vplivom Jovana Jovanovića Zmaja in Vojislava Ilića, pozneje pa je našel pot v realistično in simbolično poezijo. Izdal je zbirko pesmi *Na starim ognjištima*. Napisal je tudi nekoliko gledaliških iger v verzih (*Pod maglom*, *Hasan-aginica*, *Andelija*). Prevedel je Svatopluka Čecha *Pesme roba* in prevajal tudi Heineja. Vrlina njegove poezije je v tem, da je dvignil rodoljubno pesem na višino, ki jo je imela za Jakšića in Zmaja.

Kdo je Branislav Nušić?

Branislav Nušić (1864—1938) iz Beograda je skončal pravne študije, bil časnikar, nato v diplomatski službi, za tem dramaturg beograjskega in sarajevskega Narodnega gledališča in organiziral gledališče v Skoplju. Bil je izredno plodovit in mnogostranski pisatelj; pisal je pesmi, komedije, drame, povesti in potopise. Njegova pripovedniška dela so: *Pripovetke jednog kaplara*, *Ramazanske večeri*, *Listići iz požarevačkog zatvora*, *Opštinsko dete*, zbirka feljtonov *Ben Akiba*. Največ je pisal za gledališče: komedije (*Protekcija*, *Narodni poslanik*, *Običan čovek*, *Put oko sveta*, *Gospođa ministarka*) in resne drame (*Pučina*, *Svet*, *Knez Ivo od Semberije*, *Rastko Nemanjić*, *Danak u krvi*, *Hadži Loja*).

VIII.

NATURALIZEM

(1895—1899)

181

Kaj je naturalizem?

Naturalizem v književnosti je dosledno izvedeni realizem. Naturalist slika življenje, kakršno je; umetnina je zanj fotografski posnetek življenja. Po vplivu materialistične znanosti se spremeni pogled na človeka; duševna dejstva si razlagajo kot funkcijo materije brez svobodne volje. Zato ne poznajo človeka kot močne individualne osebnosti, temveč le kot slabotno, dedno obremenjeno bitje, ki je odvisno od rodu, okolice, telesnega ustroja in socialnega položaja. Uveljavita se s tem dednostna teorija in teorija okolja. Zločin se pojmuje kot bolezen ali pa odtенок genialnosti. Spremeni se tudi etično vrednotenje človekovih dejanj: ni kazni za slabo, a tudi ne plačila za dobro. V veljavi je Nietzschejeva gosposka morala. Naturalista odlikujejo hladna objektivnost, ostro opazovanje in podrobno risanje življenja. Zanj je vse enako važno; zato naturalistična roman in drama ne poznata napetosti dejanja pa tudi ne učinkovitih koncev. Najbolj priljubljena je snov iz nižin človeškega življenja (predvsem spolne zablode). Jezik je vsakdanja govorica. V drami zametujejo verze, monologe, govorjenje v stran kot neživljenjske. V pesmi so sovražniki ustaljenih metričnih oblik.

Kdo so mojstri naturalizma?

Mojstri naturalizma so Francozi, med njimi brata Goncourta, Emile Zola, Guy de Maupassant. Najdoslednejši je Zola, ki je s svojo 20 romanov obsegajočo epopejo Les Rougons Macquart zadivil ves svet. Francoskim naturalistom se pridružujejo ruska skrajna realista Tolstoj in Dostojevskij, Norvežani (Henrik Ibsen) in Nemci (Herman Sudermann).

Kdo je idejni začetnik naturalizma?

Idejni začetnik naturalizma je Hippolyte Taine (1828—1893), ki je v svoji teoriji postavil 3 točke za izhodišče v umetnini: okolje, raso in temperament.

Kdaj so pričeli delovati naturalisti?

Naturalisti so pričeli delovati v sedemdesetih letih, ko je bil pri nas v razvoju še realizem. Pri Hrvatih in Srbih se je naturalizem uveljavil nekaj let prej.

Kaj je z naturalizmom pri Slovencih?

102 Slovenski dijaki so se na Dunaju v začetku devetdesetih let spoznali s francoskimi naturalisti in ruskimi realisti in so hoteli novo strujo udomačiti v slovenski književnosti. Vendar so privzeli samo naturalistično snov, ne pa tudi tehnike in sloga. Tako se je razvil slovenski lažni naturalizem; pojavil se je najprej v dijaškem listu Vesni (1892 do 1894) in prodril za uredništva profesorja Viktorja Bežka 1895 tudi v Ljubljanski Zvon. Slovencem je prvi govoril o Zolaju in njegovem naturalizmu Stritar 1885 v Ljubljanskem Zvonu. Na zaključek te dobe stavimo l. 1899, ko se s Cankarjem in Župančičem

uveljavi moderna (Erotika, Vinjete, Čaša opojnosti).

Koga štejemo med slovenske naturaliste?

Glavni predstavnik slovenskega naturalizma je Fran Govekar. Poleg njega štejemo semkaj še Josipa Kostanjevca, Engelberta Gangla, Etbina Kristana, Zofko Kvedrovo in Rada Murnika.

✓ *Kdo je Fran Govekar?*

Fran Govekar (roj. 1871) je upokojen magistratni svetnik v Ljubljani. L. 1896 je napisal prvi slovenski naturalistični roman *V krvi*, ki je po svoji erotični snovi sicer naturalističen, po svoji zgradbi in slogu pa realističen (prim. Kersnikovo *Jaro gospodo!*). Istega leta je objavil še novelo *Ljubezen in rodoljubje*. Kasneje se je bavil z dramatizacijo Jurčičevih in Levstikovih povesti (*Rokovnjači*, *Deseti brat*, *Martin Krpan*).

Kdo je Josip Kostanjevec?

Josip Kostanjevec (1864—1934), bivši vadniški učitelj v Ljubljani, je Kersnikov epigon, ki se ga je oprijel tudi naturalizem (povest *Kotanska elita*, roman *Gojko Knafelj*). Zašel je tudi v moderno in končno pristal v Slovenskih večernicah.

Kdo je Engelbert Gangl?

Engelbert Gangl (roj. 1873) živi kot upokojeni višji šolski nadzornik v Ljubljani. Pisal je pesmi (zbirki *Iz luči in teme*, *Moje obzorje*) in večerniške povesti (*Trije rodovi*, *Veliki trgovec*). Mnogo se bavi z mladinskim slovstvom. Na-

pisal je tudi naturalistični drami *Sin in Sad greha* v slogu Ibsenovih analitičnih dram.

✓ *Kdo je Etbin Kristan?*

Etbin Kristan (roj. 1867), dramatik in časnikar, živi sedaj v Severni Ameriki. Izdal je zbirko pesmi *Žarki in snežinke*. *Ljubislava* je zgodovinska jambaska drama. V ibsenovskem slogu je napisal drame *Volja*, *Kato Brankovič*, *Samosvoj*, *Kraljevanje*. Spisal je tudi več črtic in povesti (*Pertinčarjevo pomlajenje*) in alegorično epsko pesnitev *Vitez Janez*.

✓ *Kdo je Zofka Kvedrova?*

Zofka Kveder-Jelovšek-Demetrović (1878—1926) je začela kot urednica tržaškega lista *Slovenka* zastopati misel ženske emancipacije. Pozneje je nanjo vplival Cankar. Mnogo je pisala tudi v srbohrvatskem jeziku. Med njenimi daljšimi deli sta najboljši naturalistična dednostna povest *Njeno življenje* in naturalistična drama *Amerikanci*.

Kdo je Rado Murnik?

Rado Murnik (1870—1932) je bil uradnik ljubljanskega korespondenčnega urada. Z naturalisti ga veže predvsem bister dar opazovanja, ki ga usposablja za humorista. L. 1895 je objavil humorističen roman *Groga* in drugi in izdal nato več zbirk humoresk in povesti: *Navihanci*, *Znanci*, *Jari junaki*, *Matajev Matija*, *Lovske bajke* in povesti. Za Ljubljanski Zvon je napisal tudi obsežen roman iz turških časov *Hči grofa Blagaja*.

IX

SODOBNOST

(1899 do danes)

Kaj je moderna?

Moderna ali simbolizem je upor zoper naturalizem. Naturalistu je umetnina reprodukcija zunanjega sveta, simbolistu pa izraz človekove duševnosti. Simbolizem je v notranjost obrnjeni naturalizem. Zunanji svet je le podoba ali simbol dogajanja v človekovi duši. Simbolizem je pretežno lirskega značaja in se giblje v sferah sanj, vizij in pravljič. Dotlej je bila umetnost vezana na narodnost, družabne ali politične potrebe, sedaj zadostuje sama sebi (larpurlartizem). Za moderno je značilno pomanjkanje naivnega veselja do življenja, blaziranost, združena z boleznim hrepenenjem po rafiniranem uživanju in živčna razrvanost (dekadenc a).

Kaj sta impresionizem in ekspresionizem?

Impresionizem ali vtisna umetnost izraža neposredne čustvene vtise, ekspresionizem ali izrazna umetnost pa izraža umetnikov notranji svet.

Kdo so svetovni simbolisti?

Svetovni simbolisti so: Paul Verlaine, Charles Baudelaire, Maurice Maeterlinck, Irec Oskar Wilde, Anglež Bernhard Shaw, Američan Walt Withman in Italijan Gabriele d'Annunzio.

Kdo je idejni začetnik simbolizma?

Idejno so začeli simbolizem romantiki, zlasti Friderik Novalis-Hardenberg, ki je znašel zgodbo o sinji cvetki.

Kdo so zastopniki slovenske moderne?

Zastopniki slovenske moderne so Ivan Cankar, Oton Župančič, Dragotin Kette in Josip Murn-Aleksandrov. Izšli so iz ljubljanskega dijaškega literarnega društva Zadruga. Za slovensko moderno sta značilna almanaha Na razstanku 1898 in Na novih potih 1902. Na prehodu med staro strujo in moderno je bil Ksaver Meško.

Kdo je Ksaver Meško? ✓

Ksaver Meško se je rodil 1874 pri Sv. Tomažu v Slovenskih goricah. Do l. 1919 je bil župnik na Koroškem, sedaj živi kot župnik in dekan v Selah pri Slovenjem Gradcu. Spočetka je pisal pesmi, kasneje pa se je posvetil bolj prozi. Obenem s Cankarjem je uvedel moderno lirsko psihološko novelo. V svojih prvih spisih kaže še močan vpliv naturalizma (roman Kam plovemo). Od tod se je razvijal v novi smeri in ustvaril moderno lirsko osebno-izpovedno in memoarsko novelo: Slike in povesti, Moje poti, Ob tihih večerih, Mir božji, ter simbolični roman Na Poljani. Pisal je tudi drame (Na smrt obsojeni, Mati, Pri Hrastovih, Henrik, gobavi vitez), legende o sv. Frančišku in mladinsko slovstvo (Mladim srcem). Njegove spise odlikuje neka nežna

elegičnost, ki ponekod prehaja v solzavost. Sodeloval je pri Ljubljanskem Zvonu, Domu in svetu, Mohorjevi družbi in Slovenski Matici.

Kdo je Ivan Cankar?

Ivan Cankar (1876—1918) se je rodil na Vrhniki. V Ljubljani je študiral realko, učitelj za slovenščino mu je bil Fran Levec. Na Dunaju se je lotil tehnike, a se je kmalu posvetil samo književnosti. Prebival je dolga leta na Dunaju, 1907 pa se je preselil za stalno v Ljubljano, kjer je umrl 11. decembra 1918. Počiva pri Sv. Križu v skupnem grobu s Kettejem in Murnom.

Kaj je pisal Ivan Cankar?

Cankarjeva dela so:

1. pesniška zbirka *Erotika* 1899, 1902; prvo izdajo je namreč vso kupil škof Jeglič in jo dal skuriti;

2. črtice: *Vinjete*, *Križ na gori*, *Za križem*, *Podobe iz sanj*;

3. povesti in novele: *Knjiga za lahkomiselne ljudi*, *Tujci*, *Na klanecu*, *Hiša Marije Pomočnice*, *Nina*, *Martin Kačur*, *Aleš iz Razora*, *Potepuh Marko* in *Kralj Matjaž*, *Hlapec Jernej* in njegova pravica, *Krpanova kobilica*, *Zgodbe iz doline šentflorjanske*, *Bela krizantema*, *Kurent*, *Novo življenje*, *Moje življenje*, *Troje povesti*;

4. drame: Jakob Ruda, Za narodov blagor, Kralj na Betajnovi, Hlapci, Lepa Vida, Pohujšanje v dolini šentflorjanski. *Romanticizem, pust, prava*

Njegove Zbrane spise je uredil in izdal dr. Izidor Cankar.

Kakšen pisatelj je Ivan Cankar?

Sprva je Ivan Cankar naturalist in dekadent, a se je naturalizmu kmalu odrekel in postal mojster modernega subjektivnega simbolizma. Bil je umetnik razpoloženja in finega lirskega ozračja. Našo leposlovno umetnost je dvignil iz snovnosti v višine čustvenega razpoloženja. V svojih delih kaže dva svetova: stvarni, nizki svet, poln krivice in prevar („dolina šentflorjanska“) in izsanjani svet lepote, v katerega je veroval („kraljestvo Lepe Vide“). Najvišji njegovi ideali so: mati, domovina, Bog. Ustvaril je slovenski umetniški slog.

V katere jezike so prevedli posamezna Cankarjeva dela?

Posamezna Cankarjeva dela so prevedli v češčino, poljščino, ruščino, nemščino, francoščino, angleščino, italijanščino, madžarščino in finščino. *in švedščino*

Kdo je Oton Župančič?

Oton Župančič se je rodil 1878 na Vinici v Beli Krajini. Obiskoval je sprva novomeško, nato ljubljansko gimnazijo, študiral na Dunaju zgodovino in zemljepis, bil 1 semester suplent v Ljubljani, nato

popotoval po Nemčiji in Franciji. Postal je mestni arhivar v Ljubljani in urejeval Slovana in Ljubljanski Zvon. Sedaj je upravnik Narodnega gledališča v Ljubljani.

Katere so Župančičeve pesniške zbirke?

Župančičeve pesniške zbirke so:

1. Čaša opojnosti (zbirka dekadence poezije: moralni nihilizem in cinizem);

2. Čez plan, posvečena spominu umrlega prijatelja pesnika Murna; v njej že išče globljega smisla življenja;

3. Samogovori; v tej ekspresionistični zbirki govori sam s seboj, vprašuje se o vrednosti življenja, o dobrem in zlu;

4. V zarje Vidove (odsev vojne dobe in skrbi za svoj narod);

5. Mlada pota (izbor najboljših pesmi iz prvih 3 zbirk);

6. Naša beseda (antologija, uredil Fran Albrecht);

7. drama Veronika Deseniška;

8. mladinske zbirke: Pisanice, Sto ugank, Ciciban in še kaj.

Kaj Župančič prevaja?

Župančič prevaja predvsem iz francoščine in angleščine (Daudet, Maupassant, Flaubert, Anatol France, Rostand; Dickens, Chesterton, Shakespeare, Galsworthy). Župančič je mojstrski prevajalec.

Kdo je Dragotin Kette?

Dragotin Kette (1876—1899) se je rodil na Premu na Notranjskem. Gimnazijo je obiskoval v Ljubljani, skončal jo je pa v Novem mestu. Pri vojakih v Trstu si je nakopal bolezen in v Ljubljani v cukrarni umrl. Najprej je pisal v Angeljček in Vrtec basni, pripovedke in legende, nato pa se je preselil v Ljubljanski Zvon in mu ostal zvest do smrti. Vir njegove poezije je ljubezen do prirode in dekleta, kasneje pa se je poglobil tudi v življenjske in filozofske probleme. Spočetka je v pesmih melanholičen, a kmalu zmaga v njem življenjski idealizem. V obliki se je vedno bolj bližal Prešernu; gojil je sonet in gazelo. Bil je v naši moderni najbolj nadarjen pesnik. Kettejeve pesmi je po njegovi smrti izdal tedanji urednik Ljubljanskega Zvona Anton Aškerc.

Katere so najznačilnejše Kettejeve pesmi?

Najznačilnejše Kettejeve pesmi so Na trgu, Skozi gozd, Jagnjed, Ob molu S. Carlo, cikli sonetov Adrija, Moj Bog, Slovo, Tihe noči, Črne noči in sonet na Očetovem grobu.

Kdo je Josip Murn-Aleksandrov?

Josip Murn-Aleksandrov (1879—1901) se je rodil v Ljubljani kot nezakonski sin služkinje. Prva leta svojega življenja je preživel na kmetih. Po končani gimnaziji je študiral pravo, delal po pisarnah, iskal zdravja na Gorenjskem in Vipavskem in umrl za sušico v Ljubljani v cukrarni. Svoje pesmi je pisal za Vrtec, dijaški list Zoro in Ljubljanski Zvon. Pred

smrtjo je priredil izbor svojih pesmi, ki jih je po njegovi smrti izdal dr. Ivan Prijatelj pod naslovom *Pesmi in romance*. Njegove pesmi kažejo melanholičen ton s simboliko jeseni, zime, mraza in noči. Dobro se je počutil v naravi med kmečkim ljudstvom; zato so najlepše njegove pesmi o kmetu in naravi. Njegove balade in romance so mojstrske.

Kdo je Fran Saleški Finžgar?

113 Fran Saleški Finžgar se je rodil 1871 v Doslovičah pri Breznici na Gorenjskem. Gimnazijo in bogoslovje je skončal v Ljubljani in bil nato v dušnopastirski službi na Kranjskem. Sedaj živi v Ljubljani kot upokojeni trnovski župnik.

Začel je pisati že kot dijak v Alojzijevišču (novelica *Zaroka o polnoči*, *Gozdarjev sin*). Sprva je pisal pesmi, najboljša med njimi je idilični ep *Triglav*. Pozneje se je posvetil samo prozi. V njegovem pripovedništvu se sprva prepletajo prvine starejšega realizma in modernega lirskega subjektivizma (*Deteljica*, *Kvišku*, *Oranže in citrone*, *Moja duša vasuje*; ljudska igra *Divji lovec*). Za tem pride do samosvojega, enostavnega in plastičnega izraza, oprtega na živo in krepko gorenjščino. Snov je zajemal pretežno iz sodobnega kmečkega življenja: *Dekla Ančka*, *Strici*, *Boji*; *Prerokovana* (trpljenje slovenskega kmeta v svetovni vojni); ljudske igre *Divji lovec*, *Veriga*, *Razvaline življenja*. Manjkrat poseže v mestno življenje: *Srečala sta se*, *Sama* in socialni roman *Iz modernega sveta*. Na pobudo dr. Ja-

neza E. Kreka je spisal veliki zgodovinski roman iz časov naseljevanja Slovanov na Balkanu Pod s v o b o d n i m s o n c e m. Iz kmečkega življenja v času francoske Ilirije je zajeta snov za igro Naša kri. Sodobnost se skriva v zgodovinski obliki v Kroniki gospoda Urbana. Po književni usmerjenosti je Finžgar idealistični realist, ki mu je knjiga sredstvo za spopolnjevanje kulture.

Kdo je Matija Prelesnik?

Matija Prelesnik (1872—1905) iz Dobropolj na Dolenjskem je umrl kot študijski prefekt v ljubljanskem bogoslovju. Njegovo pesniško ime je Bogdan Vened. O bojih med Langobardi in Slovenci je spesnil povest v verzih Ženitev Ferdulfa vojvode. Od široko zasnovane trilogije iz zgodovine Polabskih Slovanov je dovršil le 2 romana Naš stari greh in V smrtni senci; ob tretjem romanu Vineta je umrl. Pisal je v lepi dolenjščini.

Kdo je Jože Debevec?

Dr. Jože Debevec (roj. 1867), upokojeni gimnazijski profesor v Ljubljani, je prevajalec Dantejeve Nebeške komedije in pisatelj vzgojne povesti v pismih Vzori in boji. Bil je urednik Doma in sveta in je znan kot zelo izobražen človek.

Kdo je Fran Zbašnik?

Fran Zbašnik (1865—1932) je pisal povesti za Mohorjevo družbo, Matico Slovensko, Ljubljanski

Zvon in Slovana. Napisal je roman *Iz viharja v zavetje*. Bil je tudi več let urednik Ljubljanskega Zvona in deloval kot gledališki kritik.

✓ *Kdo je Fran Milčinski?*

Fran Milčinski (1867—1935) je izrazit pripovedni talent. V svojih pravljicnih delih obnavlja narodne pravljice: *Pravljice*, *Tolovaj Mataj*; v dramski obliki *Volkašin*, *Kjer ljubezen, tam Bog*, *Mogočni prstan*. Pomembne so zbirke humoresk: *Muhoborci*, *Igračke*, *Gospod Fridolin Žolna* in njegova družina. Najboljše njegovo delo je vzgojna povest *Ptički brez gnezda*.

Kdo je Silvin Sardenko?

Silvin Sardenko - dr. **Alojzij Merhar** (roj. 1875) je bil v Ljubljani gimnazijski profesor verouka in stolni kanonik. Izšel je kot naši moderni iz Zadruga. Pisal je v Vrtec, Angeljček ter se nato preselil v Dom in svet. Njegove pesmi so pretežno lirsko-refleksivne. Poleg Medveda je najznačilnejši pesnik Doma in sveta. Izdal je več pesniških zbirk: *V mladem jutru*, *Roma*, *Mater dolorosa*, *Nebo žari*, *Dekliške pesmi*.

Kdo je Vida Jerajeva?

Vida Jerajeva je pesnica naših intimnih pokrajinskih motivov. Pesnila je tudi ljubezenske, pravljicne in otroške pesmi. Svoje *Pesmi* je izdala 1908. Sodelovala je pri Ljubljanskem Zvonu.

Kdo je Rudolf Majster-Vojanov?

Rudolf Majster-Vojanov (1875—1935) iz Kamnika je bil jugoslovanski general; s svojo odločnostjo je dosegel, da je Maribor naš. Tudi on je bil član Zadruga. Pisal je lirske pesmi, balade in romance. Izdal je 2 zbirki: *Poezije* in *Kitica* mojih.

Kdo je Ivo Šorli?

Ivo Šorli, rojen 1877 v Podrobnih pri Tolminu, je notar v Mariboru. Pričel je kot pesniški učenec moderne, a je kmalu prešel v prozo in pisal romane (*Človek in pol*, *Pot za razpotjem*) in povesti ter črtice. Snov, ki jo zajema iz meščanskega življenja, je naturalistična, obdeluje jo često z romantičnimi pripomočki. Sam izdaja svoje *Izbrane* spise.

Kdo je Alojzij Kraigher?

Alojzij Kraigher se je rodil 1877 v Postojni in je sedaj zobni zdravnik v Ljubljani. Glavno njegovo delo je roman *Kontrolor Škrobar*, v katerem prikazuje narodnostno borbo Slovencev z Nemci v Slovenskih goricah. Njegovo dramo *Školjko* je zelo hvalil Ivan Cankar, kateremu v spomin je napisal Kraigher dramski cikel *Umetnikova trilogija*. Poleg novele *Mlada ljubezen* in drame *Na fronti sestre Žive* je napisal še več črtic in dramskih prizorov. Kraigher je moderni slovenski naturalist, ki pazi na risanje okolja in psihološko ter fiziološko analizo.

Kdo je Ivan Lah?

Ivan Lah (1881—1938) iz Trnovega pri Ilirski Bistrici je bil gimnazijski profesor v Ljubljani. Pisal je zgodovinske in sodobne povesti, novele in črtice, v katerih opisuje najrajši Dolenjsko. Največ se je bavil z zgodovinsko povestjo (Uporniki, Iz časov romantike, Brambovci, Vaška kronika, Sigmovo maščevanje, Angelik Hidar), tudi v verzih (Gospod Ravbar, Gabrijan in Šembilja). Manj uspeha je imel z dramo (Noč na Hmeljniku, Pepeluh). Napisal je mnogo literarnih in kulturnozgodovinskih člankov in poročil iz slovenske, češke in ruske literature. Priredil je tudi Češko antologijo.

Kdo je Cvetko Golar?

Cvetko Golar se je rodil 1879 v Gostečah pri Škofji Loki in je posestnik na Štajerskem. Kot lirik je pesnik polja in življenja v naravi; približuje se Josipu Murnu Aleksandrovu. Izdal je več zbirk pesmi: Pisano polje, Rožni grm, Njiva zori in antologijo iz prvih dveh Poletno klasje. Pisal je tudi povesti (Kmetske povesti); v njih rad izbira romantične narodopisne motive. Na narodnih motivih je zgrajena njegova drama Vdova Rošlinka.

Kdo je Alojzij Gradnik?

Alojzij Gradnik se je rodil 1882 v Medani v goriških Brdih; sedaj je sodnik v Splitu. Piše samostojno liriko (zbirke Padajoče zvezde, Pot bolesti,

De profundis, Svetle samote, Večni studentci) in prevaja iz indijskega, italijanskega in angleškega jezika. Po Župančiču pomeni najčistejšega slovenskega lirika. V svojih pesmih večkrat veliča svoj kraj Brda in goriško deželo. Zato je zaslovel kot pesnik Primorja.

Kdo je Radivoj Peterlin-Petruška?

Radivoj Peterlin-Petruška (1879—1938) iz Kamnika je popotnik med slovenskimi pesniki. Bil je na Kavkaškem, v Rusiji, Ukrajini in Skandinaviji. Izdal je zbirko pesmi *Po cesti in stepi*.

Kdo je Vojeslav Mole?

Vojeslav Mole, rojen 1886 v Kanalu, vseučiliški profesor za slovansko umetnostno zgodovino v Krakovu, je samostojen učenec moderne. Izdal je dve zbirki pesmi: *Ko so cvele rože in Tristia ex Siberia*.

Kdo je Vladimir Levstik?

Vladimir Levstik, rojen 1886 v Šmihelu nad Mozirjem, je privatni uradnik v Ljubljani. Pričel je z lirskimi pesmimi in baladami; uveljavil se je z novelo in podlistkom. Svoje mladostne povesti je zaključil z zbirko grotesknih karikatur *Obsojenci*. Poslej se je bavil s psihološkimi problemi in narodnostnimi ter političnimi motivi. V povesti *Gadje gnezdo* je upodobil trpljenje našega naroda med svetovno vojno. Objavil je še ljubezenski roman *Zapiski Tine Gramontove* in socialno satiro

Višnjeva repatica. Baval se je tudi s slovstveno kritiko in mnogo prevajal iz ruščine in francoščine. Najvažnejši njegovi prevodi so: Dostojevskij, Zločin in kazen, Zapiski iz Mrtvega doma, Besi, Idiot; Zola, Polom; Flaubert, Gospa Bovari.

Kdo je Milan Pugelj?

Milan Pugelj (1883—1929) iz Kandije pri Novem mestu je bil časnikar, tajnik Slovenske Matice, tajnik Narodnega gledališča, direktor drame in režiser v Ljubljani. Svoje pesmi je objavljajal v Domu in svetu, Ljubljanskem Zvonu in Slovanu. Kot pripovednik je gojil največ novelo in črtico iz dolenskega kmečkega in malomestnega življenja; pogosti so pri njem motivi iz spolnih zablod. Zbirke njegovih novel so: Mali ljudje, Ura z angeli, Brez zarje, Mimo ciljev, Zakonci, Črni panter, Naša leta.

Kdo je Ivan Pregelj?

Ivan Pregelj, rojen 1883 pri Sv. Luciji ob Soči, je gimnazijski profesor v Ljubljani. Pisal je epiko, liriko in dramatiko. Izdal je zbirko pesmi Romantika. Pripovedništvo je pričel z lirskimi črticami. Za Mohorjevo družbo je napisal povest Mlada Breda. Zaslovel je s svojimi zgodovinskimi povestmi in romani: Peter Markovič, Plebanus Joannes, Magister Anton, Bogovec Jernej; Štefan Golja in njegovi, Tolminci, Tolminske novele; Peter Pavel Glavar, Zapiski gospoda Lanšpreškega, Zgodbe zdravnika Muznika. V sodobno življenje segajo: Otroci sonca,

Balade v prozi, Idile in groteske, Ženske povesti. Slovstveno zgodovinsko snov obravnava v Simonu iz Praš, Slovenski legendi, Na vakance. Za Mohorjevo družbo je napisal večerniški povesti Božji mejniki in Umreti nočejo. Napisal je tudi nekaj dram, med temi žalno igro Azazel. Objavil je vrsto kritičnih spisov in slovstvenih esejev, med njimi razprave o Župančiču, Ivanu Cankarju, Finžgarju, Aškercu itd. V svojih leposlovnih delih je s snovjo zajel vedno tudi jezik in duha dobe, ki jo riše.

Kdo je Anton Debeljak?

Anton Debeljak, rojen 1887 v Šegovi vasi v Loškem potoku, gimnazijski profesor v Ljubljani, je pisal zlasti liriko; izdal jo je v knjigi Sonce in sence. Znan je kot eseist.

Kdo je Pavel Golia?

Pavel Golia, rojen 1887 v Trebnjem, je ravnatelj dramskega gledališča v Ljubljani. Pisal je liriko (zbirki Pesmi o zlatolaskah in Večerna pesmarica) in dramatiko (sanjska igra Petrčkove poslednje sanje, satira Kulturna prireditel v Črni mlaki).

Kdo je Stanko Majcen?

Stanko Majcen, rojen 1888 v Mariboru, je podban v Ljubljani. V dijaški list Zoro in Dom in svet je pisal pesmi, psihološke črtice in novele. Važnejši je kot dramatik: Kasija (iz dobe avstrijske oku-

pacije v Bosni), Dediči nebeškega kraljestva, Apokalipsa; po večini so to vojne analitične drame brez odrskega učinka.

Kdo je Joža Lovrenčič?

Joža Lovrenčič, rojen 1890 v KREDU pri Kobari-
ridu, je gimnazijski profesor v Ljubljani. Izdal je
zbirko pesmi Deveta dežela. Znan je po epskih
pesnitvah iz domačega kraja: Trentarski stu-
dent, Gorska pravljica, Kronika Trente.
Napisal je zgodovinski roman Publius in Hispala
in Anale izumrlega roda.

Kdo je Izidor Cankar?

Izidor Cankar, rojen 1886 v Šidu v Sremu,
umetnostni zgodovinar, je bil v Ljubljani vseučiliški
profesor, sedaj je jugoslovanski poslanik. Leposlovne
črtice, književne ocene in poročila je objavljajl v
Domu in svetu, ki mu je bil v letih 1913—1918 tudi
urednik in iz njega naredil umetniško leposlovno
glasilo. Velike so njegove zasluge za proučevanje
umetnostne zgodovine pri Slovencih. Najvažnejši
njegovi slovstveni deli sta moderni psihološki potopisni roman S poti in zbirka esejev Obiski. Uredil je Zbrane spise Ivana Cankarja.

Kdo je Narte Velikonja?

Narte Velikonja, rojen 1891, banovinski uradnik
v Ljubljani, je pisec novel (zbirka Otroci) in ljud-
skih povesti (Višarska polena).

Kdo je France Bevk?

France Bevk, rojen 1890 v Zakojci pri Cerknem, je bil najprej trgovski pomočnik, nato učitelj; sedaj živi kot književnik v Gorici. Pomemben je kot pisec kmečkih povesti (Vedomec, Železna kača, Veliki Tomaž, Krivda, Ljudje pod Osojnikom, Kresna noč, Vihar). Pisal je tudi zgodovinske povesti (Znamenja na nebu, Umirajoči bog Triglav, Človek proti človeku). Prikazuje večinoma gorski svet okoli Cerknega. Njegova umetnost je psihološko poglobljeni poetični realizem. Izdal je tudi zbirko impresionističnih črtic Faraon. Bevk je eden najplodovitejših slovenskih pisateljev.

Kdo je Anton Novačan?

Anton Novačan, rojen 1887 v Zadobrovi pri Celju, je študiral pravo v Pragi, Parizu, Münchenu in Moskvi; sedaj je v diplomatski službi. Psihološko in socialno sliko slovenskega vaškega življenja je podal v zbirki novel Naša vas. Samosilnik je zbirka 10 novel iz Ljubljanskega Zvona in Bartulovičevega Književnega juga, katerega je tudi urejeval. Napisal je naturalistično ljubezensko dramo Velejo in dramo Herman Celjski kot prvi del trilogije Celjska kronika.

Kdo je Juš Kozak?

Juš Kozak, rojen 1892 v Ljubljani, gimnazijski profesor v Ljubljani, je izšel iz vrst preporodovcev. Njegovi najboljši deli sta rodbinski roman Šent-

peter in avtobiografska Celica. Znani sta še ljudski povesti Beli mecesen in Lectov grad.

Kdo so pisci najnovejšega slovenskega slovstva?

Med pesniki je treba omeniti Antona in Franceta Vodnika, Mirana Jarca, Tineta Debeljaka, Toneta Seliškarja, Jožeta Pogačnika, Boža in Vitala Voduška, Edvarda Kocbeka; Iga Grudna, Janka Glaserja, Frana Albrechta, Staneta Kosovela, Srečka Kosovela. Pripovedniki so: Marija Kmetova, Ivan Zorec, Matija Malešič (piše socialne povesti iz Slovenske Krajine), Miško Kranjec, Bogomir Magajna.

Kdo je Vladimir Vidrič?

Vladimir Vidrič (1875—1909) iz Zagreba je umrl za paralizo kot odvetniški koncipient. Pisal je malo, toda izbrano. Izdane so njegove pesmi Coena, Sjene in Jezuiti. Z njim je umrl eden najmodernejših hrvatskih pesnikov.

Kdo je Dragutin Domjanović?

Dragutin Domjanović (1875—1933) iz Hrvatskega Zagorja je bil član Jugoslovanske akademije in predsednik Matice Hrvatske. Njegovi vzorniki so Verlaine, Maeterlinck, Dostojevskij in Puškin. Objavil je svoje pesmi Pjesme in Kipci i popevke (v kajkavščini). V štokavskih pesmih je moderen, v kajkavskih ljubko domač.

Kdo je Vladimir Nazor?

Vladimir Nazor, rojen 1876 v Postirah na Braču, je bil profesor matematike in fizike na raznih učiteljskih v Dalmaciji in Istri, nato ravnatelj na Sušaku in v Zagrebu. On je najplodovitejši pesnik sodobnosti (lirske in epske pesmi, povesti, drame). V liriki je pisal ljubezenske pesmi, idile, ditirambe in sonete. Njegove pripovedne pesnitve so: Slavenske le-

gende, Pjesma naroda hrvatskog, Gradovi, Knjiga o kraljevima hrvatskim, istrske balade Krvava košulja; mitološki ep Živana, živalski ep Medvjed Brundo, romantični ep Utva zlatokrila. V prozi je med drugim napisal roman iz istrskega življenja Krvavi dani in novelo Veli Jože (izšla tudi pri Matici Slovenski). Pesnil je tudi v čakavskem narečju.

Kdo je Ante Tresić-Pavičić?

Ante Tresić-Pavičić, rojen 1867 na Hvaru, je študiral filozofijo na Dunaju, nato je mnogo potoval. Po vojski je postal jugoslovanski poslanik. Glavno njegovo delo je lirika in dramatika, dasi se je udeleževal tudi v romanu, potopisu in slovstveni kritiki. Zbirke njegovih lirskih pesmi so: Glasovi s mora Jadranskog, Nove pjesme, Đuli i zumbuli, Sutonski soneti, Ko ne ide u boj na Kosovo. Pisal je dalje zgodovinske drame: Katarina Zrinjska, Ljudevit Posavski, Simeon Veliki, Ciceronovo progono, Katon Utički.

Kdo je Milan Ogrizović?

Milan Ogrizović (1877—1923) iz Senja je bil gimnazijski profesor in dramaturg. Pisal je drame: Hasanaginica (uglasbil Lujo Šafranek Kavić), Banović Strahinja, Car Dioklecijan. Dramatiziral je Smrt Smail-age Čengića in Kumičićev roman Kraljica Lepa. Novele, ki so slabše od dram, je izdal v zbirki Tajna vrata.

Kdo je Milan Begović?

Milan Begović, rojen 1876 v Vrliki v Dalmaciji, profesor romanistike, je bil pred vojsko dramaturg v Hamburgu in na Dunaju, po vojski pa je postal profesor igralske šole v Zagrebu. Izšlo je več zbirk njegovih pesmi (Pjesme, Knjiga Boccardo, Život za cara, Vrelo). Napisal je vrsto dobrih novel in avtobiografski roman Dunja u kovčegu. Poleg manjših dram in enodejank je objavil dramo v 5 dejanjih Gospođa Walewska, Božji čovjek ter mnogo prevajal iz Schillerja,

Goetheja, Grillparzerja, D'Annunzia, Goldonija in Maeterlincka ter pisal slovstvene kritike in eseje.

Kdo je Jovan Dučić?

Jovan Dučić, rojen 1874 v Trebinju, je študiral pravo v Ženevi in Parizu. Sedaj je jugoslovanski poslanik. Pričel je pesniti pod vplivom Vojislava Ilića, kasneje pa so nanj močno vplivali francoski simbolisti. Izredno pazi na obliko. Ima sijajen stil tako kot pesnik, eselist in potopisec (največji srbski stilist). L. 1900 je izdal svoje pesmi v Mostaru, kasneje so izšle njegove pesmi pri Srpski književni zadrugi.

Kdo je Milan Rakić?

Milan Rakić (1876—1938) iz Beograda je bil v diplomatski službi. V literaturi se je pojavil kot zrel in samostojen pesnik s formalno dovršenimi pesmimi. Izšel je iz šole francoskih pesnikov. Z Dučićem zavzema prvo mesto v novejši srbski poeziji. V njegovih pesmih je sprva preveč romantičnega pesimizma, ki kasneje preide v vedrejšo življenjsko filozofijo. Spesnil je celo vrsto rodoljubnih pesmi in reformiral srbsko patriotsko poezijo. Izdal je dve zbirki svojih pesmi (Pesme, Nove pesme).

Kdo je Radoje Domanović?

Radoje Domanović (1873—1908) iz Šumadije je bil gimnazijski profesor, nato uradnik prosvetnega ministrstva in Državne tiskarne. Znan je po svojih političnih satirah (Kraljević Marko po drugi put među Srbima, Ukidanje strasti).

Kdo je Svetozar Ćorović?

Svetozar Ćorović (1875—1919) se je rodil in umrl v Mostaru. Pisal je povesti (zbirke U časovima odmora, Moji poznanici, Komšije; večje povesti Jarani, Divljak, U ćelijama) in romane (Ženidba Pere Karantana, Majčina Sultanija, Stojan Mutikaša). V njegovih delih se kaže slika današnje Hercegovine: vaške in mestne, pravoslavne, muslimanske in katoliške.

Kdo je Svetislav Stefanović?

Svetislav Stefanović, rojen 1877 v Novem Sadu, je pisal pesmi in književne eseje. Zlasti slovi kot prevajalec Shakespeara in Edgarja Poeja. Sedaj je tudi predsednik srbskega Pen-kluba.

Kdo je Milan Ćurčin?

Milan Ćurčin, rojen 1880 v Pančevu, je dekadentski srbski pesnik. Pisal je tudi v nemškem jeziku in prevedel Fr. Nietzscheja *Also sprach Zarathustra*.

Kdo je Veljko Petrović?

Veljko Petrović, rojen 1884 v Somboru, je izdal knjigi rodoljubnih pesmi *Rodoljubive pesme*, Na pragu. V svojih domovinskih pesmih je revolucionaren. Z uspehom se bavi tudi z novelo iz modernega življenja ogrskih Srbov.

Kdo je Mirko Korolija?

Mirko Korolija, po rodu Dalmatinec, stoji pod močnim italijanskim vplivom. Stih mu je svoboden in nov. Značilna zanj je drama *Zidanje Skadra*.

Kdo je Borisav Stanković?

Borisav Stanković (1876—1927) iz Vranja se je pojavil v literaturi kot zrel in originalen pripovednik z zbirkama *Iz starog jevanđelja* in *Božji ljudi*. Srpska književna zadruga je izdala izbor njegovih povesti *Stari dani*. Zaslovel je z dramo *Koštana* in naturalističnim romanom *Nečista krv*. Predmet njegovega umetniškega snovanja je Vranje s svojim slikovitim življenjem. Skozi vsa dela pronica pisateljev močni lirski temperament.

Kdo je Peter Kočić?

Peter Kočić (1877—1916) iz Banje Luke je napisal več zbirk povesti (*S planine i ispod planine*, *Jaucisa Zmijanja*) in dve politično-socialni satiri (*Jazavac pred sudom*, *Sudanija*). Najrajši slika življenje bosenske Krajine in kaže sočutje do bednega bosenskega seljaka.

Kdo je Milutin Uskoković?

Milutin Uskoković (1884—1915) iz Užica je napisal dve zbirki črtic (Pod životom, Vitae fragmenta), zbirko povesti Kad ruže cvetaju in dva romana (Došljaci, Čedomir Ilić). Uskoković je prvi srbski pisatelj, ki opisuje izključno mesto in izobraženstvo.

Kdo je Ivo Ćipiko?

Ivo Ćipiko (1869—1923) iz Dalmacije je napisal zbirke povesti (Primorske duše, Sa jadranskih obala, Sa ostrva, Kraj mora, Preljub) in dva romana (Za kruhom, Pauci). Ćipiko je pripovedni talent kakor Borisav Stanković. Pri opisovanju narave je pretežno lirik, v prikazovanju socialnih razmer pa realist. Najrajši slika primitivne in krepke gorjance.

Kdo je Svetolik Ranković?

Svetolik Ranković (1863—1899) iz Moštanice v Šumadiji je študiral Duhovno akademijo v Kijevu. Umrl je kot gimnazijski profesor v Beogradu. Kot pripovednik najpopolneje predstavlja ruski vpliv v srbski književnosti devetdesetih let. Pisal je romane (Gorski car, Seoska učiteljica, Porušeni ideali) in povesti.

ABECEDNO KAZALO

- Academia operosorum** 33
Ahacelj Matija 63
Alasia da Sommaripa Gregorio 18
Albrecht Fran 151
Andreaš Miha 41
Andrejčkov Jože gl. Podmilšak
Aškerc Anton 118—120
Babukić Vekoslav 68
Basar Jernej 26
baščanska plošča 9
Begović Milan 152
Belostenec Ivan 29
Bevk Franc 150
Bilec Janez 91
Bleiweis Janez 73, 74
Bohinjec Peter 117
Bohorič Adam 17
Branković Đorđe 43
bratovska knjiga salzburška 7
bratovska knjiga sekovska 7
Bril Vaclav 81
brižinski spomeniki 6
Bunić Ivan 28
Camblak Grigorij 10
Cankar Ivan 137—138
Cankar Izidor 149
Cegnar France 76
celovški rokopis 8
Cigale Matej 78
Cigler Janez 51
Cimperman Josip 121
Ciril, sv. 8
Cvecić Jurij 21
Cvetje iz domačih in tujih logov 81
Čandik Janez 23
čedadski evangeliј 7
čedadski rokopis 5
Čop Matija 51—53
črkarska pravda 53—54
Čubranović Andrija 19
Čipiko Ivo 155
Ćorović Svetozar 153
Ćurčin Milan 154
Dalmatin Anton 21
Dalmatin Jurij 16
Danica, Zgodnja 73
Daničič Đura 66
Danilo, arhiepiskop 10
Danjko Peter 50
Debeljak Anton 148
Debeljak Tine 151
Debevec Jože 142
Demeter Dimitrij 66, 69
Detela Fran 114
Dev Damascen 35
Divković Matija 29
Dolenec Hinko 116

- Domanović Radoje 153
 Domentijan 10
 Dom in svet 113, 116
 Domjanović Dragutin 151
 Drabosnjak gl. Schuster
 Drašković Janko 68
 Društvo sv. Jeronima 108
 Družba sv. Mohorja 73
 Držić Đore 19
 Držić Marin 20
 Dučić Jovan 153
 Dukljanin, pop 11
Djalski Ksaver Šandor 128
 Đorđić Ignjat 30
Einspieler Andrej 75
 Erjavec Fran 84
Farkaš Vukotinović Ljudevit 68
 Finžgar Franc Sal. 141
 Frankopan Franjo Krsto 30
 Freuensfeld Josip 121
 Funtek Anton 121
Gaj Ljudevit 67
 Gangl Engelbert 133
 Gestrin Franc 122
 Glaser Janko 151
 Glasnik slovenskega slovstva 73
 Glišić Milovan 124
 Glonar Joža 61, 82
 Golar Cvetko 145
 Golia Pavel 148
 Govekar Fran 133
 Gradnik Alojzij 145
 Gregorčič Simon 100—103
 Gruden Igo 151
Gundulić Ivan 27—28
 Gutschmann Ožbalt 36
Habdelić Jurij 29
 Harambašić Avgust 129
 Hasl Jožef 36
 Hausmann Fani 76
 Hektorović Peter 20
 Herberstein grof Karel 33
 Herder Johann Gottfried 61
 Hicinger Peter 74
 Hipolit, o. 26
 Holzapfel Ignacij 50, 51
 Hren Tomaž 23
 Hribar Anton 120
Ignjatović Jakov 123
 Ilić Vojislav 126
 ilirizem 67—70, 75
Jaklič Franc 117
 Jakšić Đura 107
 Janez Svetokriški 25
 Janežič Anton 75, 80
 Janković Andrej 24
 Japelj Jurij 33, 36
 Jarc Miran 151
 Jarnik Urban 49
 Jenko Simon 82—84
 Jeraž Vida 143
 Jeran Luka 74
 Jeriša Frančišek 79
 Jesenko Dragotin 121
 Jovanović Jovan Zmaj 107
 Jurčič Josip 91—95
 Juričič Jurij 17, 21
Kačič Miošić Andrija 30
 Kačanski Stevan Vladimir 108
 Karadžić Vuk Stefanović 65 do 66

- Karavelov Ljuben 123
 Kastelec Matija 25
 Kastelic Miha 51, 62
 Kaš Igo 116
 Kašič Bartol 27
 Kersnik Janko 113
 Keržič Anton 102
 Kette Dragotin 140
 Klasje 90, 99
 Kmet Marija 151
 Kocbek Edvard 151
 Kočič Peter 154
 Koder Anton 106
 Kollár Jan 67
 Konstantin Filozof 10
 Konzul Stepan 21
 Kopitar Jernej 45—48, 61, 65,
 66
 Korolija Mirko 154
 Korytko Emil 61, 62
 Koseski gl. Vesel
 Kosmač Jurij 51, 62
 Kosovel Srečko 151
 Kosovel Stane 151
 Kostanjevec Josip 133
 Kostić Laza 108
 Kovačić Ante 127
 Kozačinski Emanuel 43
 Kozak Juš 150
 Kozarac Josip 128
 Kračman Matevž 41
 Kraigher Alojzij 144
 Kranjčević Silvije Strahimir
 129
 Kranjec Miško 151
 Kranjska Čbelica 51
 Krek Gregor 59, 91
 Krelj Boštjan 15
 Kres 113
 Kristan Etbin 134
 Križanić Jurij 29
 Kukuljević Sakcinski Ivan
 66, 68
 Kumerdej Blaž 33, 37
 Kumičić Evgen 127
 Kurelac Fran 68
 Kveder Zofka 134
 Lah Ivan 145
 Lampe Frančišek 116
 Lavrenčič Primož 26
 Lazarević Laza 124
 Leptir 82, 109
 Levec Fran 95, 112
 Levstik Fran 86—91
 Levstik Vladimir 146
 Linhart Anton Tomaž 38, 61
 Ljubiša Stepan Mitrov 108
 Ljubljanski časnik 73
 Ljubljanski Zvon 113
 Lovrenčič Joža 149
 Lucić Hanibal 20
 Magajna Bogomir 151
 Mahnič Anton 102, 103
 Majar Matija 75
 Majcen Stanko 148
 Majster Rudolf 144
 Malavašič Frančišek 74
 Maleševac Jovan 21
 Malešič Matija 151
 Mandelc Janž 16, 18, 21
 Mandelc Valentin 84
 Marković Franjo 28, 110
 Marković Svetozar 123
 Marulić Marko 19

Maselj Fran Podlimbarski 115
 Matavulj Sima 125
 Matica Ilirska 108
 Mažuranić Anton 68
 Mažuranić Ivan 66, 69
 Medved Anton 122
 Megiser Hieronim 18
 Mencinger Janez 85—86
 Menčetić Šiško 19
 Merhar Alojzij gl. Sardenko
 Silvin
 Meško Ksaver 136
 Metelko Frančišek 48, 49
 Metod, sv. 8
 Mihelič Janez 32
 Mikalja Jakov 27
 Miklošič Fran 66, 68, 76
 Milčinski Fran 143
 Milutinović Sima Sarajlija 64
 Miroslavov evangeliј 9
 Mladika 90
 Mole Vojeslav 146
 Murn Josip 140
 Murnik Rado 134
 Murko Anton 36, 50
 Mušicki Lukijan 63
 Naglič Martin 32
 Naprej 90
 narodna pesem, slovenska 8
 narodna pesem, srbohrvat-
 ska 11
 Nazor Vladimir 151
 Njgoš Peter Petrović 64
 Novačan Anton 150
 Novak Venceslav 128
 Novice 72
 Nušić Branislav 130

Obradović Dositej 43—44
 Ogrinec Josip 103
 Ogrizović Milan 152
 Opeka Mihael 121
 Pachernecker Leonhard 18
 Pagliaruzzi Josip 117
 Paglovec Frančišek Miha 26
 Pajk Janko 100, 102
 Pajk Pavlina 106
 Palmotić Junij 28
 pasijon, škofjeloški 24
 pasijonske procesije 24
 Pavić Armin 28
 Pavliha 87, 90
 Pergošić Ivan 21
 Perušek Rajko 116
 Peterlin Radivoj Petruška 146
 Petrović Veljko 154
 Pisanice 35
 Podlimbarski gl. Maselj
 Podmilšak Andrejčkov Jože
 91
 Podrugović Teša 65
 Pogačnik Jože 151
 Pohlin Marko 32, 34—36
 politična lirika 75
 Pop Dukljanin 11
 Popović Ivan Žiga 36
 Popović Jovan Sterija 64
 Popović Matija 21
 Potočnik Blaž 51
 Pregelj Ivan 147
 Prelesnik Matija 142
 Preradović Peter 70
 Prešeren France 55—61
 Prijatelj dr. Ivan 95, 105, 114
 Primic Janez Nepomuk 48

- prisege mesta Kranja 12
 Pugelj Milan 147
Radičević Branko 66
 Raič Božidar 75
 Rajić Jovan 43
 Rakić Milan 153
 Ranjina Dinko 21
 Ranković Svetolik 155
 Ravnikar Matevž, škof 48, 49
 Ravnikar Matevž-Poženčan 75
 Razlag Radoslav 75
 Redeskin Maksimilijan 26
 Reljković Matija Anton 41
 Repež Filip Jakob 26
 revolucija marčna 71
 Ritter Vitezović Pavel 25, 30
 Rogerij, o. 25
 ruskoslovenski pisci 43
Sardenko Silvín 143
 Sava, sv. 10
 Savinic Andrej 18
 Schönleben Janez Ludovik 24
 Schuster Drabosnjak Andrej 41
 Schweiger Janž 18
 Seliškar Tone 151
 Skalar Adam 24
 Sket Jakob 106
 Slavinja 50
 Slomšek Anton Martin 63
 Slovan 113
 Slovenija 73
 Slovenska Bčela 73, 81
 Slovenska Čbela 73, 81
 Slovenski glasnik 81
 Slovenska knjižnica 93
 Slovenska Vila 93
 Smole Andrej 61, 62
 Sommaripa gl. Alasia
 Sorkočević Peter 28
 Sremac Stevan 125
 srbskoslovenski pisci 42
 Stanković Borisav 154
 Stare Josip 115
 Staroslovenci 74
 Stefanović Orfelin Zaharija 43
 Stefanović Svetislav 154
 Stefanović Venclović Gavriilo 42
 Steržinar Ahacij 25 ²⁶
 stiški rokopis 7
 Stritar Josip 95—100
 Strossmayer Josip Juraj 109
 Suvorov Maksim 43
 Svetec Luka 76, 77
 Svetličič Frančišek 74
Šantić Aleksa 130
 Šenoa Avgust 109—110
 škofjeloški rokopis 5
 Šorli Ivo 144
 Štefan Prvovenčani 10
 Štrekelj Karel 61
Tavčar Ivan 100, 103—105
 Teodozij 10
 Textor Urban 14
 Tit Brezovački 42
 Toman Lovro 75
 Tomić Josip Evgen 110
 Trdina Janez 74, 78, 79
 Tresić-Pavičić Ante 152
 Trifković Kosta 108
 Trinko Ivan 122
 Trošt Ivo 117

Trstenjak Davorin 61, 68, 75,
100

Trubar Felicijan 18

Trubar Primož 13 – 15

Tulščak Janž 18

Tušek Ivan 81

Ulrik Lichtensteinski 7

Umek Anton 91

Ungnad Ivan 15, 18

Urbančič Josipina 76

Uskoković Milutin 155

Vajejci 81

Valjavec Matija 61, 77, 78

Valvasor Janez Vajkard 25

Vedež 73

Velikonja Narte 149

Vergerij Peter Pavel 15

Vesel Ivan Vesnin 86

Vesel Jovan Koseski 74

Veselinović Janko 124

Vesna 132

Vetranić Mavro 20

Vidrić Vladimir 151

Vijenac 109

Vilhar Miroslav 74

vinogradski zakon 12

Višnjić Filip 65

Vitezović gl. Ritter

Vodnik Anton 151

Vodnik France 151

Vodnik Valentin 39—41, 61

Vodušek Božo 151

Vodušek Vital 151

Vojnović Ivo 129

Volkmer Leopold 36

Vošnjak Josip 116

Vramec Anton 21

Vraz Stanko 61, 68

Vukotinović gl. Farkaš

Zakotnik Dizma 61

Zarnik Valentin 85

Zbašnik Fran 142

Zgodnja Danica 73

Zlatarić Dinko 21

Zlatarić Marin 28

Zmaj gl. Jovanović

Znojilšek Janž 18

Zois Žlga 34, 37, 61

Zora 100

○ Zoranić Peter 20.

Zorec Ivan 151

Zrinjski Jurij 21

Zrinjski Peter 29

Zupan dr. Jakob 51

Zupan Jakob 35

Zuzorić Cvijeta 21

Zvon 95, 99

Žakelj Anton 61, 74

Žemlja Jožef 59

Župančič Oton 138—139

KAZALO

Predgovor	3
Dobe slovenskega slovstva	4
Pismenstvo	5
Protestantska verska obnova	12
Katoliška verska obnova	22
Prosvetljenstvo	31
Romantika	45
Romantični realizem	71
Poetični realizem	111
Naturalizem	131
Sodobnost	135
Abecedno kazalo	157

34
73 9
15 9 - 2, 7
70

POPRAVKI

Beri: na strani 17 Arcticae

na strani 17 Melanchthonove

na strani 78 Cafovega

na strani 135 Whitman

na strani 144 Na očetovem grobu

na strani 151 in 158 Dragutin Domjanič

